

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Kateřina Plachká

Činnost Probační a mediační služby v ČR

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Dalibor Šelleng, Ph.D.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 6. 8. 2022

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 159 178 znaků včetně mezer.

V Praze dne 6. 8. 2022

Kateřina Plachká

Děkuji svému vedoucímu diplomové práce JUDr. Daliboru Šellengovi, Ph.D. za cenné rady a rychlé a ochotné reakce při konzultacích. Děkuji i svým blízkým za podporu během psaní diplomové práce i v průběhu celého studia.

Obsah

Úvod	6
1 Restorativní justice.....	7
1.1 Teorie účelu trestu	7
1.2 Restorativní justice – pojem a principy	9
1.3 Uplatnění restorativní justice v České republice	13
1.4 Restorativní justice a Probační a mediační služba.....	15
2 Probační a mediační služba.....	17
2.1 Vznik a poslání	17
2.2 Organizační struktura	18
2.3 Úředníci a asistenti Probační a mediační služby	19
2.4 Rada pro probaci a mediaci	19
2.5 Shrnutí materie činnosti Probační a mediační služby.....	20
2.6 Problémy probační služby a náměty ke zlepšení.....	21
2.6.1 Nedostatečné povědomí veřejnosti	21
2.6.2 Nízké platy a přetíženost úředníků Probační a mediační služby	22
2.6.3 Prohloubení spolupráce s Orgány činnými v trestním řízení.....	23
2.6.4 Péče o oběti trestných činů	24
3 Probační činnost.....	25
3.1 Co je to probace	25
3.2 Jaký je přínos probace	28
3.3 Role probačního úředníka v probaci.....	31
3.4 Probace v České republice.....	32
3.4.1 Probační dohled	33
3.4.2 Kontrola uložených sankcí.....	36
3.4.3 Příprava podkladů pro orgány činné v trestním řízení.....	40
3.5 Možné změny české probace	41
3.5.1 Predikční tabulky	41
3.5.2 Zapojení dobrovolníků.....	41
3.5.3 Dostatek probačních a resocializačních programů.....	42
4 Parole	43
4.1 K pojmu parole	43
4.2 Role probačního úředníka u parole.....	45
4.3 Parole v České republice.....	47
4.3.1 Právní úprava	47

4.3.2	Komise pro podmíněné propuštění	48
4.3.3	Problematika hodnocení rizik	49
4.3.4	Probační domy	50
5	Mediace v trestním řízení.....	50
5.1	Mediace jako alternativní metoda řešení sporů	50
5.1.1	Druhy mediace	52
5.2	Mediace v trestním právu	53
5.3	Mediátor v mediaci v trestním řízení.....	55
5.4	Přínos mediace pro poškozeného a pro pachatele	56
5.5	Využití trestněprávní mediace u nás.....	57
6	Rodinné skupinové konference	58
7	Zahraníční praxe – Norsko.....	60
7.1	Obecně o struktuře probace a mediace v Norsku	60
7.2	Probace v Norsku.....	62
7.3	Mediace v Norsku.....	63
	Závěr.....	65
	Seznam použitých zdrojů	67
	Abstrakt a klíčová slova	77
	Abstract and keywords	78

Úvod

Probační a mediační služba je organizace, která na našem území funguje již od roku 2001. Má tedy již více než dvacetiletou tradici. Přesto zůstává pro většinu laické veřejnosti zcela neznámým pojmem. Totéž bychom mohli říci o restorativní justici. Přitom tento přístup v současnosti ovlivňuje trestní právo po celém světě a prostřednictvím zavádění alternativních trestů a dalších institutů jej významně mění. Obojí si tedy zaslouhuje větší pozornost, než jaké se jim dostává.

K zamyšlení je také otázka, do jaké míry jsou s těmito pojmy seznámeni právníci a advokáti a jaké povědomí o činnosti, cílech a poslání o sobě tyto subjekty ve skutečnosti vzájemně mají. Probační úředníci pocházejí nejčastěji z řad sociálních pracovníků, to znamená, že mohou mít na řadu otázek jiný náhled než orgány činné v trestním řízení s jiným vzděláním a pozadím činnosti. Je nezbytné, aby mezi nimi docházelo k vzájemnému dialogu, který povede k většímu pochopení, inspiraci k novému pohledu na problematiku a větší kvalitě trestního řízení.

Zdá se mi, že tato instituce stojí trochu v pozadí zájmu právní vědy, přitom je její neodmyslitelnou součástí a zajímavým propojením oborů sociální práce a trestního práva. Z kriminologického hlediska nás může zajímat, jaký má její práce vliv na individuální prevenci a snahu o snižování recidivy.

Cílem této práce je proto podívat se blíže na postavení Probační a mediační služby České republiky, a především na jednotlivé činnosti v rámci probace a mediace, zjistit a blíže popsat jaký je jejich účel, jaký vliv mají na trestní řízení a zda se zde skýtá prostor pro zlepšení. Je nezbytné si před tím vyjasnit i pojem restorativní justice, její odlišnosti od retribučního systému a konkrétní projevy v našem právu. V neposlední řadě se budu krátce zabývat i zahraniční úpravou, abychom zjistili, jaké jsou další možnosti pojetí probace a mediace a zda se jimi můžeme inspirovat a využít je v našem prostředí.

Práce se naopak nebude příliš zabývat otázkou aktivit PMS s mládeží, pouze si představíme restorativní skupinové konference. Jedná se o specifickou skupinu pachatelů a práce s ní skýtá řadu odlišností včetně odlišné právní úpravy soudnictví ve věcech mládeže. Domnívám se, že předepsaný rozsah diplomové práce by nedovoloval tuto kapitolu zpracovat dostatečně srozumitelně, přehledně a současně detailně, naopak se jedná o téma, které by mohlo být zpracováno samostatně, což také zaručí větší přehlednost tématu a jasnější rozdělení těchto činností PMS.

1 Restorativní justice

1.1 Teorie účelu trestu

Abychom plně pochopili účel a důvod vzniku Probační a mediační služby včetně jejího poslání v rámci trestního práva, je třeba se nejprve zabývat pojmem trestu, jeho účelem a v neposlední řadě též pojmem restorativní justice. Neboť myšlenky tohoto přístupu s činností Probační a mediační služby značně souvisí, jak se čtenář dozví v dalších kapitolách, a vychází z nich řada nástrojů Probační a mediační služby jako například mediace či tzv. rodinná konference.¹

Za spáchaný trestný čin by měl podle obecného cítění většiny z nás následovat spravedlivý trest. Trest definuje učebnice trestního práva hmotného od Jelínka jako „*zákonem stanovený právní následek za určité protiprávní jednání. Trest, právní následek činu, na němž lpí vina, spočívá v právní újmě a ta je pachatelem činu pocítována jako zlo a podle vůle zákonodárce má být jako taková přijímána.*“² Jedná se tedy o právem danou reakci na trestný čin, kterou má pachatel vnímat jako určitou právní újmu v míře, v jaké zákonodárce zamýšlí.

Co všechno by však mělo být cílem takového trestu? Jak vypadá spravedlivý trest? Právní věda nabízí různé pohledy na účel trestání pachatele. Ty se vyvíjely postupně spolu s trestním právem a s ním souvisejícími obory, především kriminologií a penologií. Karabec uvádí rozdělení do pěti skupin. Retributivní teorii, teorii odstrašení, nápravnou teorii, vylučovací teorii a teorii kompenzační.³ V praxi se neuplatňuje striktně pouze jedna z těchto teorií, ale vzájemně se prolínají.

Retributivní (odplatná) teorie vidí trest jako důsledek trestného činu. Trest je s trestným činem spojený, protože pachatel si je vědom, že za svou trestnou činnost, kterou se z vlastní vůle rozhodl spáchat, může být potrestán. Touto teorií se řídí tzv. klasická škola trestního práva.⁴ Trest chápeme jako odplatu za společensky škodlivé jednání. Podle Hegela (zastávce odplatné teorie) se trestný čin spravedlivým trestem vyruší a dojde tak k právní rehabilitaci pachatele.⁵ Proto by měla sankce odpovídat svou přísností povaze spáchaného činu, abychom skutečně

¹ KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In: KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. str. 4.

² JELÍNEK, Jirí. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. Vyd. 6. Praha: Leges, 2017. str. 383.

³ KARABEC, Zdeněk. Účel trestání. *Kriminalistika: čtvrtletník pro kriminalistickou teorii a praxi*. Vydavatelství a nakladatelství MV ČR, 2000. roč. 33, č. 2. str. 108.

⁴ GŘIVNA, Tomáš., SCHEINOST, Miroslav., ZOUBKOVÁ, Ivana., a kol. *Kriminologie*. Vyd. 4. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. str. 175.

⁵ JELÍNEK, Jirí. a kol. 2017. op. cit. str. 384.

docílili rovnováhy. Trestní právo v Evropě z této teorie vychází. Státy si postupně vyhradily právo stíhat veškeré trestné činy a koncipovat trestní politiku.⁶

Teorie odstrašení, jak již název napovídá, si klade za cíl pachatele uloženým trestem odstrašit od budoucího opakování trestné činnosti. Toto odrazení od kriminálního jednání nesměruje jen vůči pachateli (individuální prevence), ale i navenek vůči jiným osobám, které by mohly do budoucna podobné chování zvažovat (generální prevence). Tento teoretický pohled klade větší důraz na osobu pachatele při stanovení druhu a výše trestu než dříve zmíněná retributivní teorie. Trest totiž bude mít na každou osobu jinak intenzivní účinek v závislosti na jejích osobnostních rysech a eventuálních předchozích zkušenostech s potrestáním.⁷

Nápravná (rehabilitační) teorie chápe trest jako určitou příležitost k převýchově pachatele a odstranění příčin, které vedou k páčání trestné činnosti. Vycházíme z premisy, že trestná činnost je důsledkem prostředí, kde dotyčný vyrůstal nebo kde se právě nachází, nedostatečné výchovy a dalších faktorů. Abychom mohli aplikovat vhodné převýchovné nástroje v rámci trestání, je třeba zapojit i odborníky z řad psychologie, sociální práce a dalších oborů. Tato teorie také dala podnět ke vzniku řady nástrojů Probační a mediační služby. Pro tuto teorii je v případě stanovení trestu vedle přihlednutí k osobě pachatele důležitý též dostatečný výběr z trestů alternativních k trestu odnětí svobody, aby soud mohl zvolit takový trest, který na pachatele bude mít největší nápravný účinek.⁸

Vylučovací (eliminační) teorie usiluje o odloučení pachatele od společnosti, a tím se snaží zajistit její ochranu. Toto na první pohled jednoduché řešení je však velice nákladné. Každý vězeň stál stát v roce 2020 denně průměrně 1 741 Kč.⁹ Pokud navíc nebudeme s pachatelem po dobu výkonu trestu nikterak převýchovně pracovat, je zde riziko, že se po propuštění vrátí ke své kriminální činnosti. Návrat do běžného života není pro odsouzené po výkonu trestu odnětí svobody jednoduchý. Mohou mít potíže s hledáním zaměstnání, splácením dluhů apod. To vše může vyústit ve frustraci, pocit neschopnosti nebo přílišné náročnosti vést řádný život a následnou recidivu.

Kompenzační (restituční) teorie se na rozdíl od ostatních pojetí soustředí vedle pachatele také na oběť trestného činu a na nutnost náhrady způsobené škody. Jejím cílem je obnova rovnováhy, nikoli však ve smyslu, jak ji chápe retributivní justice, ale rovnováhy v sociálních vztazích, kterou trestné jednání narušilo. Vedle různých alternativních trestů (př.

⁶ KARABEC, Zdeněk. 2003. op. cit. str. 7.

⁷ KARABEC, Zdeněk. 2000. op. cit. str. 108.

⁸ KARABEC, Zdeněk. 2000. op. cit. str. 109.

⁹ *Výroční zpráva za rok 2020* [online]. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2021 [cit. 2021-10-11]. str. 6. Dostupné také z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/uredni-deska/vyrocní-zpravy/vyrocní-zprava-vs-cr-2020.pdf>.

obecně prospěšné práce) jsou s touto teorií spojeny i specifické postupy v rámci trestního řízení (př. narovnání) a možnost poškozeného s pachatelem spolu za pomoci mediátora jednat.¹⁰

Z posledně zmíněného vychází i restorativní justice.¹¹

1.2 Restorativní justice – pojem a principy

Počátky myšlenek restorativní justice v jejím moderním pojetí bychom zřejmě našli v 70. letech minulého století na severoamerickém kontinentu.¹² Odtud se postupně rozšířila po celém světě. Nicméně důležitou roli v nalézání restorativních cílů a nástrojů hrají mnohem starší kultury a tradice. Typickým příkladem je Nový Zéland a zvyky tamního maorského obyvatelstva nebo tradiční postupy řešení konfliktů původních obyvatel Severní Ameriky, u nichž se inspirovali tvůrci moderních restorativních programů.¹³ Z prve zmíněného se vyvinuly tzv. rodinné skupinové konference, se kterými se setkáme i u nás, zatímco pro původní obyvatelstvo Severní Ameriky jsou charakteristické tzv. kruhy.¹⁴ Typickou vlastností restorativní justice pak je, že se začala nejprve dynamicky vyvíjet v praxi a teprve posléze přišly snahy definovat ji jako pojem a vymežit její význam.¹⁵

Impulzem pro vznik nového směru byla snaha vyrovnat se s nedostatky dosavadního západního modelu. Mezi problémy, na které je třeba hledat řešení, patří například velké množství osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Podle již dvanáctého vydání World Prison Population List, dokumentu, který se zabývá mapováním počtu osob ve výkonu trestu odnětí svobody ve světě, bylo k září 2018 vězněno více než 11 milionů osob z celkové populace.¹⁶ I Česká republika se dlouhodobě potýká s nedostatkem kapacit ve věznicích z důvodu velkého počtu osob odsouzených k trestu odnětí svobody, a s vysokou mírou recidivy. To vyvolává pochybnosti o účinnosti současného systému. Vedle těchto důvodů je klasickým postupům

¹⁰ KARABEC, Zdeněk. 2000. op. cit. str. 111.

¹¹ GRÍVNA, Tomáš., SCHEINOST, Miroslav., ZOUBKOVÁ, Ivana., a kol. 2014. op. cit. str. 175-179.

¹² Jako jeden z prvních případů užití restorativních postupů bývá zmiňován případ z kanadského Ontaria z roku 1974. Dva místní mladiství poničili přes 20 automobilů a soud souhlasil, aby se za dohledu probačního úředníka setkali s poškozenými a domluvili na možnostech nápravy. Viz O'MAHONY, David, DOAK, Jonathan. *Reimagining restorative justice*. Vyd. 1. Portland: Hart Publishing, 2017. str. 2.

¹³ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Vyd. 1. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. op. cit. str. 9.

¹⁴ *Strategie restorativní justice pro Českou republiku* [online]. Praha: Restorative Justice: Strategies for Change, 2021 [cit. 2021-10-11]. str. 36. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2021/03/PROHLEDNOUT-STRATEGII-RJ-PRO-CR.pdf>.

¹⁵ MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2019. str. 2.

¹⁶ FAIR, Helen, WALMSLEY, Roy. *World Prison Population List*. In: Prisonstudies.org [online]. London: Institute for Crime & Justice Policy Research, 6. listopadu 2018 [cit. 2021-10-09]. Dostupné z: https://www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/wppl_12.pdf.

kontinentálního evropského práva v rámci trestního řízení vytýkáno nedostatečné zohlednění zájmů a potřeb obětí trestných činů. Sílí snahy o posílení jejich procesního postavení, zajištění ochrany jejich práv a náhrady škody stejně tak jako o větší zapojení pachatelů a obětí do procesu.¹⁷ Za tím účelem vznikají po celém světě různé iniciativy a programy v duchu restorativních principů.

Restorativní justice jako pojem nemá jednu všeobecně přijímanou definici stejně tak, jako netvoří ucelený a uzavřený systém. Spíše doplňuje již existující instituty o nové pohledy a řešení. Různí autoři se snaží vytvářet vlastní definice, které podle nich nejvíce vystihují hodnoty a účel restorativního přístupu. Howard Zehr, který je mnohými označován za jednoho z hlavních představitelů a zastánců restorativní justice, ji charakterizuje takto: „*Restorativní justice je proces, jenž v maximální možné míře zapojuje všechny, kterých se daná trestná činnost dotkla. Restorativní justice usiluje o maximální možnou míru uzdravení a obnovu trestným činem narušených vztahů a za tímto účelem účastníkům umožňuje společně identifikovat způsobené újmy a vzniklé potřeby a od nich se odvíjející povinnosti a závazky.*“¹⁸

Důležitější, než přesná definice jsou především principy, na kterých tento koncept stojí. Karabec uvádí následující principy:

- „*zločin nemá být považován za porušení společenského pořádku ani za překročení abstraktních právních a morálních pravidel, ale má být chápán především jako škoda (újma), která byla způsobena oběti a jako hrozba pro bezpečnost společnosti.*
- *Škodu způsobenou oběti je třeba chápat široce, jde o újmu materiální, fyzickou, psychickou, o ztrátu společenského postavení, narušení sociálních vazeb, osobního a rodinného života.*
- *Reakce na zločin má přispět ke snížení (odstranění) této škody a hrozby.*
- *Hlavním účelem společenské reakce na spáchaný čin nemá být potrestání pachatele, ani jeho převýchova nebo odstrašení, ale vytvoření takových podmínek, aby mohly být odstraněny následky trestné činnosti.*
- *Tendence ke zpřísnování trestní represe (ukládání přísnějších trestů) je kontraproduktivní, zejména u mladistvých pachatelů.*
- *Pachatel se má aktivně podílet na náhradě způsobené škody (na odstranění škodlivých následků trestného činu) a mají mu přitom být zachována všechna práva jako ostatním občanům.*

¹⁷ KARABEC, Zdeněk. 2003. op. cit. str. 5-7.

¹⁸ ZEHR, Howard. 2003. op. cit. str. 26.

- *Jestliže pachatel nehodlá participovat na tomto odstranění následků (na náhradě škody), je k tomu donucen soudem.*
- *Státní orgány (orgány činné v trestním řízení) se mají v systému restorativní justice angažovat pouze tehdy, jestliže čistě vyjednávací postup mezi pachatelem a obětí nevede k cíli nebo jestliže spáchaný trestný čin je takového druhu (závažnosti), že klasický trestní proces je nezbytný.*
- *Oběť trestného činu nemůže být nucena k vyjednávání s pachatelem o způsobu a rozsahu kompenzace za způsobenou škodu.*¹⁹

Výčet restorativních principů nalezneme také například v Doporučení Rady Evropy o restorativní justici v trestních věcech ze 3. října 2018. Jeho cílem je podpořit členské státy v aplikaci restorativní justice ve svých trestních systémech. Pro srovnání s Karabecovými principy cituji překlad tohoto Doporučení vytvořený Probační a mediační službou v rámci projektu „Restorative Justice: Strategies for Change“:

- *„Nejdůležitějšími principy restorativní justice je, že stranám by mělo být umožněno aktivně se podílet na vyřešení trestného činu (princip participace účastníka), a aby tyto reakce byly primárně směřovány k vyřešení a nápravě újmy, kterou trestný čin způsobil jednotlivcům, vztahům a širší společnosti (princip nápravy újmy).*
- *Mezi další klíčové principy restorativní justice patří: dobrovolnost; poradní, zdvořilý dialog; spravedlivá péče o potřeby a zájmy zúčastněných; procedurální rovnost; kolektivní, na konsenzu založená dohoda; zaměření se na odškodnění, reintegraci a dosažení vzájemného pochopení; a vyhnutí se dominanci. Tyto principy lze využít jako rámec, jímž lze podepřít širší reformy trestní justice.*
- *Restorativní přístup by neměl být navržen nebo uskutečněn tak, aby upřednostnil zájmy oběti nebo pachatele jednoho před druhým. Spíše poskytuje neutrální prostor, kde jsou všechny strany vybízeny a podporovány, aby vyjádřily své potřeby, aby tyto mohly být splněny, pokud možno v co nejširším rozsahu.*
- *Restorativní proces je dobrovolný a měl by se konat, jen když strany dobrovolně souhlasí, kdy jsou předem plně informovány o povaze procesu a jeho možných výsledcích a důsledcích, včetně toho, jaký případný dopad bude mít restorativní proces na budoucí trestní stíhání. Strany by měly mít možnost vzít svůj souhlas zpět kdykoli během procesu.*

¹⁹ KARABEC, Zdeněk. 2003. op. cit. str. 8-9.

- *Restorativní proces by měl být uskutečněn důvěrně. Diskuze v rámci restorativního procesu by měly zůstat důvěrné a nelze je následně použít, vyjma toho, pokud s tím dotčené strany budou souhlasit.*
- *Restorativní proces by měl být všeobecně dostupnou službou. Typ, závažnost nebo zeměpisná poloha trestného činu by neměly samy o sobě a bez dalších úvah zabránit tomu, aby restorativní proces byl nabídnut obětem a pachatelům.*
- *Služby restorativní justice by měly být k dispozici ve všech fázích trestního řízení. Obětem a pachatelům by relevantní úřady a právní experti měli poskytnout dostatek informací, aby se mohli rozhodnout, zda se chtějí restorativního procesu zúčastnit. Postoupit případy k nim mohou soudní orgány nebo orgány činné v trestním řízení v jakémkoli bodě trestního řízení; toto předem nevylučuje případné zajištění obrácení se na službu restorativní justice samotnou stranou.*
- *Orgány restorativní justice by měly v trestním řízení oplývat dostatečnou autonomií. Měla by být zachována rovnováha mezi potřebou těchto orgánů mít autonomii a potřebou zajistit, že jsou dodržovány normy pro jejich praktickou činnost.*²⁰

Z výše uvedených principů můžeme vyvodit, že koncept restorativní justice nabádá k větší pozornosti směrem k oběti trestného činu a újmě v širokém slova smyslu, která jí byla způsobena. Z toho pak plyne důraz na nápravu této újmy, a to za aktivního přispění pachatele. Snaha o co nejúčinnější nápravu poškozeného stavu tak pro restorativní justici stojí před potřebou potrestat pachatele a měla by být tou hlavní reakcí společnosti na spáchaný trestný čin. Aktivní participace na procesu se netýká jen pachatele, ale i oběti. Jedná se však o účast dobrovolnou, obsah zůstává důvěrný a obě strany musí být dostatečně informovány o všech důležitých skutečnostech, než se ke spolupráci rozhodnou.

Uplatnění restorativních principů by tak mělo pomoci obětem se lépe vyrovnat s nastalou životní situací a přinést jim větší pocit satisfakce z trestního řízení s pachatelem. Pachatelé by naopak měli být více vedeni k tomu, aby si uvědomili následky svých činů, jejich škodlivost a sami se snažili je odčinit. Toto jejich poznání by mělo příznivě působit i na riziko budoucího opětovného páchání trestné činnosti.

Snaha o vymezení pojmu restorativní justice jde zpravidla ruku v ruce s pojmem justice retribuční (také označována jako retributivní). Ta je založená na odplatné funkci trestu a vychází

²⁰ *Doporučení Rady Evropy o restorativní justici v trestních věcech* [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2020 [cit. 2021-11-17]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2020/10/DOPORUCENI-RE-O-RESTORATIVNI-JUSTICI-PDF.pdf>.

z ní i naše trestní právo. Charakteristická je pro ni silná role státu. Trestný čin je chápán jako újma způsobená státu (respektive společnosti, která jej tvoří), a ten pak pachatele potrestá tím, že mu způsobí jinou újmu (zpravidla trest odnětí svobody). Důraz je přitom kladen na spravedlivý proces. Oběť v takovém trestním řízení nehraje příliš významnou roli. Může žádat o náhradu škody v rámci tzv. adhezního řízení, ale její potřeby nejsou v centru pozornosti.²¹

Ačkoli tyto dva přístupy při srovnávání klademe často proti sobě, současní příznivci restorativní justice nechtějí klasický přístup trestněprávní nauky plně nahradit. Spíše jej chtějí doplnit a poskytnout určitou alternativu tam, kde se to jeví jako užitečné pro účastníky řízení i pro společnost jako celek.

Howard Zehr ve svém díle píše, že restorativní justice není mapou, nýbrž kompasem.²² Nemáme unifikovaný způsob, jak ji v rámci trestního procesu uplatňovat. Je na jednotlivých zemích, v jakém rozsahu a jakým způsobem budou tyto myšlenky začleňovat do své právní úpravy a praxe. Jde o přístup, který se stále vyvíjí a programy, které vznikají, zpravidla berou v potaz i dané kulturní prostředí a další aspekty. Vzniká tak celá škála metod aplikace principů restorativní justice, aniž bychom mohli vybrat jen jednu jako tu jedinou správnou cestu.

1.3 Uplatnění restorativní justice v České republice

Myšlenky restorativní justice mají své zastánce a uplatnění i u nás v České republice. Tak jako v ostatních zemích, není české trestní právo založeno výhradně na této teorii, ale pouze některé její principy pronikly do našeho právního řádu. Po roce 1989 se i zde otevřel přístup k novým poznatkům ze zahraničí a postupně došlo i k implementaci některých restorativních principů a nástrojů.²³ Vliv má i fakt, že Česká republika je členem mezinárodních organizací, které se při své činnosti zabývají vedle jiných i touto problematikou.

V rámci OSN byla v této oblasti vydána řada rezolucí Hospodářské a sociální rady²⁴, Komise pro prevenci kriminality a trestní spravedlnost vydala například rezoluci č. 27/6 z roku 2018, o restorativní justici, a za zmínku stojí též publikace Úřadu OSN pro drogy a kriminalitu: Handbook on Restorative Justice Programmes z roku 2006 a její druhé vydání: Handbook on

²¹ HENDRYCH, Dušan, a kol. *Právníký slovník*. Vyd. 3. Praha: C. H. Beck, 2009. str. 927–928.

²² ZEHR, Howard. 2003. op. cit. str. 9.

²³ VÁLKOVÁ, Helena, ŠÁMAL, Pavel, SOTOLÁŘ, Alexander. Restorativní justice a česká reforma trestního práva mládeže. In: KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. str. 22.

²⁴ Např. rezoluce č. 1999/26, o rozvoji a implementaci mediace a restorativní justice v trestních věcech; rezoluce č. 2000/14, Základní principy užití restorativních programů v trestních záležitostech; rezoluce č. 2002/12, o základních principech užití restorativní justice v trestních věcech a rezoluce č. 2016/17, o restorativní justici v trestních věcech.

Restorative Justice Programmes Second Edition z roku 2020. Žádný z těchto dokumentů není pro členské země právně závazný. Vyplyvá z nich však zájem Organizace spojených národů o problematiku trestního soudnictví a podporu myšlenek restorativní justice.

V rámci Rady Evropy bychom neměli zapomenout zmínit dvě důležitá doporučení z hlediska restorativní justice. Doporučení Rady Evropy o užití mediace v trestních věcech klade mimo jiné i důraz na potřeby obětí a pachatelů, což je typické právě pro restorativní justici. Doporučení Rady Evropy o využití restorativní justice v trestních věcech už se jí věnuje výslovně. Základní principy restorativní justice, které tento dokument obsahuje, jsem citovala výše.

U Evropské unie pak můžeme zmínit směrnici na ochranu obětí trestného činu²⁵ a Strategie EU v oblasti práv obětí (pro rok 2020–2025)²⁶, které se věnují ochraně obětí v souladu s přístupem restorativní justice.

Všechny tyto dokumenty se dotýkají i České republiky jakožto členské země těchto organizací. Přesto, že nejsou právně závazné, snaží se podporovat členské státy v zavádění tohoto přístupu do svých právních norem.

Ideje restorativní justice jsou již promítnuty i do některých ustanovení v rámci českého právního řádu. Tato práce si neklade za cíl identifikovat a vyjmenovat je zde všechny. Můžeme si však pro představu zmínit několik příkladů. Jedním takovým je existence alternativních trestů v trestním zákoníku²⁷ a použití trestu odnětí svobody až jako tzv. prostředku ultima ratio, tedy teprve tehdy, když uložení alternativního trestu nepostačuje k dosažení účelu potrestání. Taktéž se v § 38 odst. 3 trestního zákoníku dočteme, že při ukládání sankcí za trestný čin je třeba přihlídnout i k zájmům poškozených.

Trestní řád (č. 141/1961 Sb.) jednak stanoví zásadu ohleduplnosti k poškozenému při trestním řízení a povinnost šetřit jeho osobnost (§ 2 odst. 15) a jednak umožňuje podmíněně zastavení trestního stíhání²⁸, narovnání²⁹, uzavření dohody o vině a trestu³⁰ a další.

Důležitým příkladem uplatnění restorativní justice v českém trestním právu je zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže

²⁵ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV.

²⁶ *Sdělení komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému Hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů. Strategie EU v oblasti práv obětí (2020-2025)* [online]. Brusel: Evropská komise, 2020 [cit. 2021-11-17]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2020:0258:FIN:CS:PDF>.

²⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník (Dále také jako „trestní zákoník“ nebo pod zkratkou „TZ“).

²⁸ § 307 a násl. z. č. 141/1961 Sb., Trestního řádu (dále jako „trestní řád“ nebo pod zkratkou „TŘ“).

²⁹ § 309 a násl. TŘ.

³⁰ § 175a a násl. TŘ.

(dále jako „ZSVM“). Zde na rozdíl od výše zmíněných zákonů restorativní justice dokonce převládá nad retributivní.³¹ Cílem tohoto předpisu je působit na děti a mladistvé pozitivně takovým způsobem, aby bylo zabráněno recidivě, stigmatizaci mladistvého a aby chom podpořili jeho zapojení do řešení následků svých deliktů. Je to dáno obecným předpokladem, že na mládež můžeme snáze působit a převychovat ji a současně snahou vyhnout se tzv. labellingu, kdy je mladistvý hned v začátcích svého života „onálepkován“ jako kriminálník a tohoto stigmatu se pak už může zbavit jen s obtížemi. Důležitý z hlediska restorativnosti je důraz na snahu pachatele o nápravu způsobené újmy.

Za zmínku stojí jistě i zákon o obětech trestných činů (č. 45/2013 Sb.). Ten přináší větší pozornost na oběti, než jakou jim dosud věnovaly trestní předpisy. Zatímco trestní řád užívá pouze pojem „poškozený“, pojem „oběť trestného činu“ (ve smyslu zákona o obětech trestných činů) je v jistém smyslu širší, ačkoli se týká jen fyzických osob. Je tomu tak proto, že zahrnuje i osoby, které se cítí být obětí spáchaného trestného činu, pokud nevyjde najevo opak nebo pokud nejde zjevně o zneužití postavení oběti.³² Tyto dva pojmy se budou v konkrétních případech často (ač ne vždy) překrývat. Zákon o obětech trestných činů poskytuje obětem, které jsou současně i poškozeným, další práva. Zejména právo učinit prohlášení o dopadu trestného činu na jejich život (§ 22) a restorativní programy pro oběti ve smyslu § 39 odst. 1, písm. b). Z hlediska přijetí zákona o obětech trestných činů lze jistě hovořit o kroku směrem k větší restorativnosti naší trestní justice.

1.4 Restorativní justice a Probační a mediační služba

Výše zmíněné zákony nám poskytují přibližnou představu o restorativnosti našeho trestního soudnictví. Vzhledem k tématu této práce nás však nejvíce bude zajímat zákon o Probační a mediační službě³³ a vztah této instituce jako takové k restorativní justici.

Již z názvu vyplývá, že jednou z hlavních činností Probační a mediační služby má být právě mediace. Mediace je jedním ze základních typů restorativních programů spolu s tzv. kruhy, policejním restorativním napomenutím³⁴ a rodinnými skupinovými konferencemi.³⁵ Mediace zákon o Probační a mediační službě charakterizuje jako *mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního*

³¹ VÁLKOVÁ, Helena, ŠÁMAL, Pavel, SOTOLÁŘ, Alexander. 2003. op. cit. str. 24.

³² § 3 z. č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

³³ Z. č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě (dále též pod zkratkou „zákon o PMS“ či „ZPMS“).

³⁴ V anglickém originále „Police-led restorative cautioning“.

³⁵ O'MAHONY, David, DOAK, Jonathan. 2017. op. cit. str. 4.

stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením.³⁶ Mediace a ostatním činnostem Probační a mediační služby se budeme detailně věnovat v následujících kapitolách. Důležité však je, že mediace by měla vytvářet prostředí, ve kterém mají jak pachatelé tak oběti možnost se vyjádřit a aktivně působit na průběh trestního řízení, a to aniž bychom kteroukoli ze stran zvýhodňovali na úkor té druhé. Zásadní je dobrovolná účast na mediaci.³⁷ Oběť má díky ní možnost konfrontovat pachatele osobně s dopady jeho trestného činu a skrze upřímnou omluvu a eventuální dohodu o náhradě škody dosáhnout většího pocitu satisfakce než v rámci standardního postupu v trestním řízení. Pachatel má naopak příležitost k větší reflexi svého počínání a výsledek mediace může mít příznivý vliv i na výsledek trestního řízení.

V rámci kriminality mládeže již Probační a mediační služba uskutečňuje i rodinné skupinové konference. Při nich nejsou zapojeni pouze oběť a pachatel, ale i jejich rodinní příslušníci a zástupci místní komunity. Rodinné skupinové konference zatím nejsou a pravděpodobně ani nebudou tak časté jako mediace (jejich rozšíření do všech soudních okresů proběhlo v rámci projektu „Na správnou cestu! II“ teprve v letech 2016-2020³⁸), můžeme však očekávat, že by se časem jejich počty mohly zvýšit.

Probační a mediační služba je též zapojena například do evropského projektu „Restorative justice: Strategies for change“, který si klade za cíl podpořit rozvoj restorativní justice v jednotlivých členských státech a vzájemnou spolupráci. Ve srovnání s ostatními institucemi trestního soudnictví, jako jsou soudy, státní zastupitelství či Policie ČR, se pak Probační a mediační služba při své činnosti blíží ideálům restorativní justice asi nejvíce. A to proto, že jejím posláním je mimo jiné i podpora pachatelů trestných činů v začlenění zpět do společnosti v rámci probace a pomoc obětem trestných činů.³⁹

³⁶ § 2 odst. 2 ZPMS.

³⁷ § 2 odst. 2 ZPMS.

³⁸ *Evaluace projektu na správnou cestu II*. Vstupní evaluační zpráva [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2016 [cit 2021-11-20]. str. 11. Dostupné také z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/08/projekty_NSCII_evaluacni_zprava_vstupni_190529.pdf.

³⁹ Viz § 4 ZPMS.

2 Probační a mediační služba

2.1 Vznik a poslání

Probační a mediační služba byla založena na základě zákona o Probační a mediační službě (z. č. 257/2000 Sb.), který je účinný od 1. 1. 2001. Její vznik souvisí se změnou společenských poměrů po roce 1989, po které následovaly reformy právního systému, ačkoli pokusy o reformu trestní justice zde byly už dlouho před tímto rokem.

Tehdy například vznikly nové profese sociálních kurátorů a kurátorů pro mládež, kteří pracovali s delikventy, především recidivisty. Zprvu šlo o činnost kontrolní a teprve ke konci 80. let se začali soustředit i na pomoc těmto osobám. I v oblasti vězeňství začaly vznikat nové profese sociálních pracovníků, kteří pomáhali odsouzeným v průběhu výkonu trestu i s přípravou na propuštění. V šedesátých letech navrhovala skupina zaměstnanců Výzkumného ústavu kriminologického mimo jiné i zavedení probačních center. Projekty tohoto typu však nebyly uskutečněny z důvodu následné normalizace.⁴⁰

Po roce 1989 předcházela Probační a mediační službě vznik alternativních sankcí a tzv. odklonů.⁴¹ Se zřízením těchto institutů vyvstala potřeba plnit určité probační úkoly jako například poučit obviněného a poškozeného o náležitostech dohody o narovnání a úkonech potřebných k jejímu uzavření, či provádět úkony související se zavedením trestu obecně prospěšných prací. Těmito činnostmi byli pověřeni vyšší soudní úředníci na základě zákona č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, ve znění pozdějších předpisů.⁴² Těm však chyběla potřebná odbornost, a navíc museli plnit i řadu jiných úkolů v rámci justičního aparátu.

Za přispění nevládní organizace Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici (nyní Sdružení pro probaci a mediaci, o. s.), Katedry sociální práce Univerzity Karlovy, ale také mnohých soudců a státních zástupců tak byl v roce 1999 parlamentu předložen tehdejšími ministrem spravedlnosti Otakarem Motejlem návrh zákona o Probační a mediační službě.⁴³

Probační a mediační služba má tři základní cíle: integraci pachatele do společnosti, podporu poškozených a jejich participaci v procesu, a ochranu společnosti.⁴⁴ Svou činností se

⁴⁰ ŠTERN, Pavel; OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka; DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. str. 9-10.

⁴¹ Odchýlení od klasického průběhu trestního řízení (př. podmíněné zastavení trestního řízení, narovnání, odstoupení od trestního stíhání v řízení ve věcech mladistvých) blíže viz HENDRYCH, Dušan, a kol. *Právní slovník*. Vyd. 3. Praha: C. H. Beck, 2009. str. 570.

⁴² Důvodová zpráva. In: VLÁDA. *Vládní návrh zákona o Probační a mediační službě*. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2000. Sněmovní tisk č. 542/0, 3. volební období. str. 9-10.

⁴³ ŠTERN, Pavel; OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka; DOUBRAVOVÁ, Dagmar. 2010. op. cit. str. 12-13.

⁴⁴ O nás. *Probační a mediační služba* [online]. Praha: Probační a mediační služba, [cit. 2021-11-17]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/o-nas/>.

snaží předcházet vysokému počtu osob ve výkonu trestu odnětí svobody a recidivě, pomáhá motivovat pachatele v řešení následků jejich trestné činnosti, ale také zajišťuje výkon alternativních trestů a opatření a poskytuje podporu osobám, které se staly oběťmi trestných činů.⁴⁵

2.2 Organizační struktura

Organizační strukturu upravuje zákon o PMS a blíže ji specifikuje statut Probační a mediační služby ČR vydaný Ministerstvem spravedlnosti. Probační a mediační služba je organizační složkou státu. V jejím čele stojí ředitel, který má za úkol zajistit bezproblémový chod ve věcech personálních, organizačních, hospodářských, materiálních i finančních. Ředitele jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti. Výkonem některé ze svých činností může ředitel pověřit své zástupce. Jednoho zástupce si zvolí, aby jej zastupoval v době nepřítomnosti. Na základě zmocnění ministrem spravedlnosti pověřuje regionálního vedoucího, aby řídil a koordinoval činnost středisek ve svém regionu. V rámci organizace může navrhnout ministru spravedlnosti sloučení nebo rozdělení středisek v obcích, kde sídlí více okresních soudů, a rozhoduje o vnitřním členění střediska. K zajištění činnosti Probační a mediační služby pak vydává vnitřní předpisy.⁴⁶

Podle čl. 1 odst. 2 statutu PMS se Probační a mediační služba dělí na ředitelství a střediska. Ředitelství sídlí v Praze a jeho úkolem je zajišťovat chod PMS a také vzdělávací, informační, koncepční, metodickou a analytickou činnost, rozvíjet mezinárodní spolupráci a posuzovat stížnosti na výkon funkce regionálního vedoucího nebo způsob, jakým regionální vedoucí stížnost v téže věci vyřídil.

Regionální vedoucí je zaměstnancem ředitelství. K výkonu své funkce je pověřen ředitelem PMS. Regionální vedoucí je přímým nadřízeným vedoucích středisek Probační a mediační služby, která spadají do jeho regionu (soudního kraje), a odpovídá za řádný chod těchto středisek. Za tím účelem má kompetence v řídicí, kontrolní a personální oblasti. Prošetřuje stížnosti na vedoucího střediska a v případě, že má zákonné předpoklady pro výkon činnosti probačního úředníka, může z pověření ředitele v menší míře vykonávat i jeho běžnou agendu.⁴⁷

Dále má Probační a mediační služba jednotlivá střediska, která sídlí v místech sídel okresních soudů. Ta zajišťují hlavní činnost Probační a mediační služby a spolupráci se soudy, státními zastupitelstvími a Policií ČR. Některá střediska mohou být sloučena, pokud se nachází

⁴⁵ ŠTERN, Pavel; OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka; DOUBRAVOVÁ, Dagmar. 2010. op. cit. str. 14.

⁴⁶ Čl. 1 a násl. Statutu Probační a mediační služby ČR.

⁴⁷ Čl. 3a Statutu Probační a mediační služby ČR.

v obci, která je sídlem více okresních soudů. Popřípadě se mohou dělit na oddělení podle specializací. V čele každého střediska stojí vedoucí, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti na návrh ředitele PMS po projednání Radou pro probaci a mediaci. Vedoucí má za úkol středisko řídit, organizovat a kontrolovat a metodicky vést činnost probačních úředníků a asistentů.⁴⁸

2.3 Úředníci a asistenti Probační a mediační služby

Ve střediscích pracují úředníci a asistenti Probační a mediační služby.⁴⁹ Právě ti svou činností naplňují její poslání. Zatímco asistentem se může stát jakákoli fyzická osoba, která je starší 21 let, bezúhonná, svéprávná a má středoškolské vzdělání ze společenskovední oblasti, u úředníka je vyžadováno vysokoškolské společenskovední vzdělání v magisterském studijním programu a odborná zkouška.

Úředník PMS je dle § 7 ZPMS při výkonu své činnosti vázán právními předpisy a pokyny předsedy senátu či samosoudce, v přípravném řízení státního zástupce. Tyto pokyny však nesmí zasahovat do způsobu a výsledku mediace. Vedle toho se též nesmí dopustit jednání, které by mohlo vést ke zmaření účelu trestního řízení či budit pochybnosti o jeho objektivitě a nestrannosti. Musí postupovat odpovědně, s respektem k lidským právům a svobodám a důstojnosti člověka. Pokud jsou asistenti úředníkem pověřeni některým z jeho úkolů, platí pro ně totéž.

2.4 Rada pro probaci a mediaci

Rada pro probaci a mediaci je poradní orgán ministra spravedlnosti. Její členy jmenuje ministr z řad osob, které mají v této oblasti odborné znalosti a zkušenosti. Primárně se rada zabývá návrhem pravidel na jejichž základě pak vznikají probační programy, pravidla a standardy Probační a mediační činnosti; projednává koncepční a metodické materiály ministerstva; vyjadřuje se ke jmenování a odvolávání vedoucích středisek a vyjadřuje se k dočasnému přidělování úředníků Probační a mediační služby k ministerstvu.⁵⁰ Jejím cílem je

⁴⁸ Čl. 4 a 5 Statutu Probační a mediační služby ČR.

⁴⁹ § 6 a násl. ZPMS.

⁵⁰ § 12 ZPMS.

tak napomáhat sjednocení přístupu k činnosti v jednotlivých střediscích Probační a mediační služby.⁵¹

2.5 Shrnutí materie činnosti Probační a mediační služby

Probační a mediační služba je důležitou součástí průběhu trestního řízení. V přípravném řízení připravuje podklady pro orgány činné v trestním řízení, vykonává dohled, pokud je výkon vazby nahrazen dohledem, anebo provádí mediaci, u mladistvých i rodinnou skupinovou konferenci. V rámci vykonávacího řízení má nezastupitelnou roli při výkonu probačního dohledu a kontrole uložených sankcí. Dohled vykonává i v případě podmíněného propuštění s dohledem.

Ze statistik vyplývá, že přes 60 % úkonů Probační a mediační služby se týká vykonávacího řízení⁵². Je to dáno především vysokým počtem uložených trestů obecně prospěšných prací, podmíněného odsouzení s dohledem a podmíněného propuštění s dohledem⁵³. V přípravném řízení činí přes 85 % úkony, které směřují k urovnání konfliktu a uplatnění odklonu.⁵⁴ V následujícím grafu můžeme vidět, jakou část z celkové činnosti PMS tvoří jednotlivé agendy.

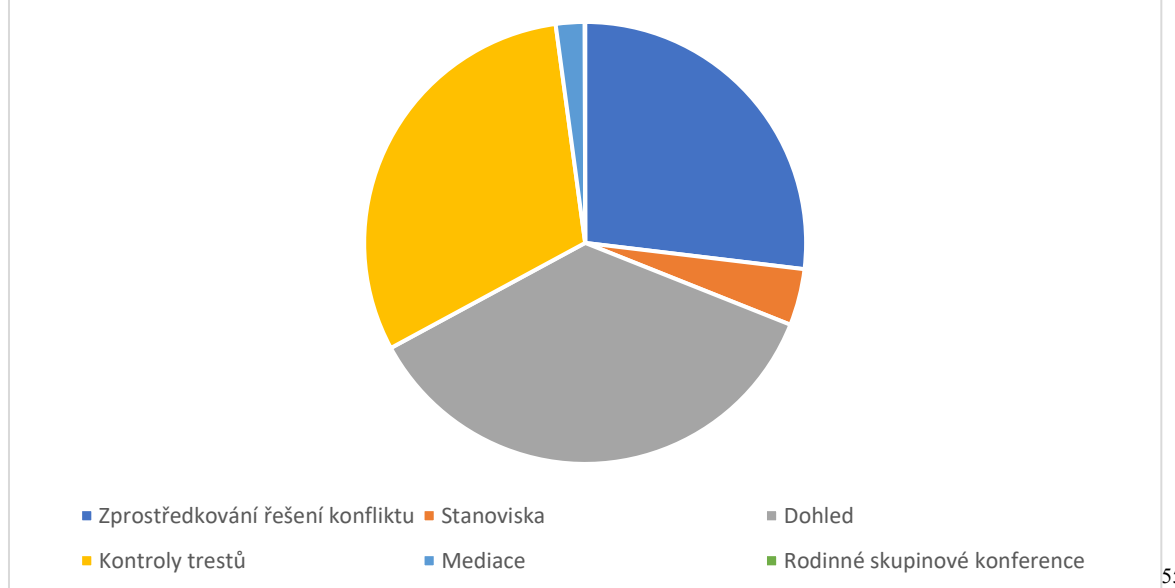
⁵¹ Důvodová zpráva. In: VLÁDA. *Vládní návrh zákona o Probační a mediační službě*. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2000. Sněmovní tisk č. 542/0, 3. volební období. str. 18.

⁵² Statistiky Probační a mediační služby za roky 2016 až 2020 zpracované autorkou práce. Dostupné také na: <https://www.pmscr.cz/statistiky/>.

⁵³ Statistiky Probační a mediační služby za roky 2016 až 2020 zpracované autorkou práce. Dostupné také na: <https://www.pmscr.cz/statistiky/>.

⁵⁴ Statistiky Probační a mediační služby za roky 2016 až 2020 zpracované autorkou práce. Dostupné také na: <https://www.pmscr.cz/statistiky/>.

Graf č. 1: Úkony Probační a mediační služby ČR za rok 2020

2.6 Problémy probační služby a náměty ke zlepšení

2.6.1 Nedostatečné povědomí veřejnosti

Znalost laické veřejnosti o existenci Probační a mediační služby není příliš vysoká. Přitom čím lépe bude společnost o činnosti a smyslu Probační a mediační služby informovaná, tím spíše ji může podporovat. Často totiž bývá výsledkem výzkumů veřejného mínění, že lidé jsou spíše punitivně zaměřeni. Pokud však blíže pochopí význam alternativních trestů a jejich reálný přínos, popřípadě jsou jim představeny konkrétní případy, jejich názor se mění.⁵⁶ Pokud je navíc společnost o trestní politice státu dobře informovaná, spíše ji považuje za legitimní, což je pro správné fungování státní moci nezbytné⁵⁷. Lze tak očekávat, že stejný přístup veřejnosti bude platit i pro činnost Probační a mediační služby, tedy čím větší informovanost, tím větší pochopení a podpora.

⁵⁵ Statistika Probační a mediační služby za 2020 zpracovaná autorkou práce. Dostupné také na: <https://www.pmscr.cz/statistiky>.

⁵⁶ ROBERTS, Julian, HOUGH, Mike, PENFOLD-MOUNCE, Ruth. *Understanding Public Attitudes in Criminal Justice*. Milton Keynes: Open University Press, 2005.

⁵⁷ MARUNA, Shad, KING, Anna. Public opinion and community penalties [online]. In: BOTTOMS, Anthony, REX, Sue, ROBINSON, Gwen. *Alternatives to prison: options for an insecure society*. Cullompton: Willan Publishing, 2004 [cit. 13. 6. 2022] str. 83. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/241255435_Public_opinion_and_community_penalties.

O smyslu existence probace a mediace je ale malé povědomí i v jiných zemích než jen u nás, například ve Velké Británii, kde má přitom již bohatou tradici.⁵⁸

Z výzkumů Institutu pro kriminologii a sociální prevenci na toto téma, kdy jeden byl proveden v roce 2008 a druhý v roce 2018, vyplývá, že povědomí veřejnosti stoupá. Zatímco v roce 2008 uvedlo, že zná PMS pouze 8 % respondentů a 75 % naopak přiznalo, že o ní nikdy neslyšelo, v roce 2018 už PMS znalo 22 % dotázaných a 43 % uvedlo, že ji nezná.⁵⁹ I tak se stále jedná o velice nízkou znalost a na propagaci PMS je třeba nadále pracovat.

Stejný výzkum z roku 2018 se zajímal také o názor dotazovaných na probaci (poté, co byli s tímto pojmem krátce seznámeni) a výsledky byly velice pozitivní. 74 % respondentů se vyjádřilo k probaci kladně.⁶⁰ Tento výsledek odpovídá domněnce, že s větší informovaností roste i podpora daných institutů.

2.6.2 Nízké platy a přetíženost úředníků Probační a mediační služby

Úředníci Probační a mediační služby jsou zaměstnanci státu v pracovněprávním poměru⁶¹ a jejich platy se řídí platovými tarify. Problémy s nedostatečným finančním ohodnocením se zdaleka netýkají jen Probační a mediační služby. Nízké platové ohodnocení má ale za následek nízký zájem o tuto profesi, která je přitom náročná, vyžaduje vysokoškolské vzdělání a odborné kompetence. Výzkumy dokládají, že schopnosti a kompetence probačních úředníků mají podstatný vliv na recidivu/desistenci jejich klientů⁶². Tyto nároky na zaměstnance PMS se však nepromítají v jejich platech.

To souvisí s dalším problémem PMS a sice s nízkým počtem úředníků a jejich přetížeností. Vyšší množství případů, které připadají na jednoho zaměstnance PMS, pak nutně vede k nižší kvalitě poskytované služby, protože se nemohou klientům věnovat v takové míře, v jaké by potřebovali. Problém s přetížeností byl částečně zmenšen v roce 2017, kdy PMS přijala 60 nových probačních úředníků, ale i tak je situaci nadále třeba řešit⁶³.

⁵⁸ MCNEILL, Fergus. Probation, credibility and justice. *Probation Journal* [online]. London: Deutsches Zentralinstitut für soziale Fragen, 2011 [cit. 13. 6. 2022]. 58 (1). str. 15. Dostupné z: https://heinonline-org.ezproxy.is.cuni.cz/HOL/Page?lname=&public=false&collection=journals&handle=hein.journals/probj58&men_hide=false&men_tab=toc&kind=&page=9.

⁵⁹ TOMÁŠEK, Jan, HÁKOVÁ, Lucie. Probace a veřejné mínění. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2020. roč. 2020, č. 3. str. 171.

⁶⁰ TOMÁŠEK, Jan, HÁKOVÁ, Lucie. 2020. op. cit. str. 172.

⁶¹ § 6 zákona o PMS.

⁶² TOMÁŠEK, Jan, HÁKOVÁ, Lucie, KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana. *Probace a její efektivita pohledem pachatelů, veřejnosti a médií*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. str. 41.

⁶³ *Koncepce PMS do roku 2025* [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2017 [cit. 14. 6. 2022]. str. 35. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/09/2017_koncepce_pm_do_roku_20251.pdf.

Sami probační pracovníci uvádějí, že optimální počet klientů v případě dohledu se pohybuje mezi 40–60⁶⁴. V roce 2020 byl průměrný počet případů kontroly výkonu sankcí na jednoho pracovníka 62. Bylo to dáno i celkovým poklesem počtu nových případů, a to i z důvodu pandemie covidu-19. Některá střediska jsou však vytiženější než jiná, a proto v některých případech připadalo na jednoho úředníka i více než 75 případů kontroly sankcí.⁶⁵

Cílem PMS do budoucna je také snížit fluktuaci zaměstnanců. Toho hodlá dosáhnout i zajištěním větší možnosti osobního rozvoje, vzdělávacích aktivit a motivačního platového ohodnocení.⁶⁶ Je žádoucí, aby zkušení a proškolení zaměstnanci s praxí zůstali ve své profesi co nejdéle a případně zaučovali nově příchozí.

2.6.3 Prohloubení spolupráce s Orgány činnými v trestním řízení

Kvalitní spolupráce mezi orgány činnými v trestním řízení navzájem a Probační a mediační službou je pro rychlé a efektivní trestní řízení a jeho výsledek nezbytná. Totéž platí pro výkon alternativních trestů. V rámci České republiky se zdá, že tato spolupráce funguje velice dobře a všichni zúčastnění si ji převážně chválí⁶⁷. V některých aspektech ale můžeme najít určité mezery, které nabízí prostor pro zlepšení.

Pro některé soudce a státní zástupce je například zbytečným protahováním soudního řízení vyžádání si zprávy PMS k uložení alternativního trestu.⁶⁸ Při širším pohledu na věc však dojdeme k závěru, že je tomu naopak. Pokud je totiž trest uložen nevhodně, povede jeho výkon k neúspěchu, a to bude mít za následek další procesní dohru, která soud a státní zastupitelství opět zatíží.

Z řad probačních úředníků zazněly také výtky na nevhodné ukládání dohledu u recidivistů, příliš dlouhé zkušební doby a málo (nebo žádné) přiměřených povinností nebo nevhodně zvolený trest. Vůči soudům si stěžovali na nedostatečnou reakci na zprávy o porušení podmínek dohledu.⁶⁹

⁶⁴ TOMÁŠEK, Jan, DIBLÍKOVÁ, Simona, SCHEINOST, Miroslav. *Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. str. 124.

⁶⁵ *Výroční zpráva za rok 2020* [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2021 [cit. 14. 6. 2022]. str. 15. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/11/onas_zakladdokumenty_vyrocnizprava_2020_211111.pdf.

⁶⁶ *Koncepce PMS do roku 2025* [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2017 [cit. 14. 6. 2022]. str. 35. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/09/2017_koncepce_pm_do_roku_20251.pdf.

⁶⁷ SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. str. 25, 55 a 112.

⁶⁸ *Koncepce PMS do roku 2025* [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2017 [cit. 14. 6. 2022]. str. 7. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/09/2017_koncepce_pm_do_roku_20251.pdf.

⁶⁹ TOMÁŠEK, Jan, DIBLÍKOVÁ, Simona, SCHEINOST, Miroslav. 2016. op. cit. str. 126.

2.6.4 Péče o oběti trestných činů

Podle zákona o Probační a mediační službě je jejím úkolem i pomáhat poškozeným a dalším osobám dotčeným trestným činem⁷⁰. Oběti trestných činů jsou dlouhodobě v rámci trestního práva spíše mimo centrum pozornosti (ačkoli se situace zlepšuje) a nejinak je tomu i v případě činnosti PMS.

Péče o oběti byla, a stále je, převážně v rukou nevládních neziskových organizací. Problémem ale je, že oběti jsou o možnostech poskytnutí pomoci nedostatečně informované, a proto jich většina odbornou pomoc nakonec ani nevyhledá⁷¹.

Do služeb Probační a mediační služby se pomoc obětem začala dostávat nejprve v rámci mediací a rodinných skupinových konferencí. Posléze začala PMS poskytovat prostřednictvím proškolených zaměstnanců i poradenství a další péči jako například informace o trestním řízení a možnostech náhrady škody.⁷²

V České republice významně přispělo ke zlepšení postavení obětí trestných činů přijetí zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Z hlediska PMS bychom měli zmínit i projekty „Proč zrovna já?“ a „Proč zrovna já? II“, které se na pomoc a poradenství obětem trestných činů zaměřovaly a v rámci nichž byli probační úředníci vyškoleni na práci s touto cílovou skupinou⁷³. V rámci těchto projektů vznikly i tzv. Týmy pro oběti tvořené osobami z řad PMS i orgánů činných v trestním řízení a dalších organizací specializujících se na oběti trestných činů. Tyto týmy se osvědčily, ale s koncem projektu by pro jejich trvání bylo potřeba PMS personálně posílit a jejich další budoucnost je nejistá.⁷⁴

Naprostou většinu klientů PMS z řad obětí TČ tvoří dospělí⁷⁵. V roce 2020 spolupracovala PMS s celkem 4 678 osobami. Nejvíce jich bylo v roce 2017, kdy poskytla

⁷⁰ § 4 odst. 3 zákona o PMS.

⁷¹ ROUBALOVÁ, Michaela, KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana, PEŠKOVÁ, Martina, HOLAS, Jakub. Péče o oběti trestných činů – dílčí výsledky z výzkumu obětí. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2018. roč. 2018, č. 8. str. 185.

⁷² ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. 2010. op. cit. str. 199.

⁷³ Proč zrovna já? II. *Probační a mediační služba* [online]. Praha: Probační a mediační služba [cit. 14. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/projekty/ukoncene/proc-zrovna-ja-ii/>.

⁷⁴ *Koncepce PMS do roku 2025* [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2017 [cit. 2022-06-14]. str. 28. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/09/2017_koncepce_pm_do_roku_20251.pdf.

⁷⁵ *Agendy Probační a mediační služby v letech 2016–2020* [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2021 [cit. 2022-06-14]. str. 23. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/09/statistiky_agendy_pms_2016-2020.pdf.

pomoc 7 883 obětem trestných činů.⁷⁶ Ročně se přitom v České republice stane obětí trestného činu přibližně 40 tisíc lidí⁷⁷.

Do budoucna je potřeba zajistit větší koordinaci služeb pro oběti, která je v současnosti poskytována jednotlivými organizacemi nezávisle na sobě, lepší financování a zavedení dalších programů na pomoc obětem trestných činů⁷⁸. Pokud se podaří Probační a mediační službě vyřešit problémy se zaváděním elektronického monitorovacího systému, můžeme v budoucnu uvažovat i o jeho využití při ochraně obětí. Skrze elektronické náramky lze kontrolovat, že se pachatel k osobě nepřiblíží.⁷⁹

Tabulka č. 1: Počet obětí TČ, kterým PMS poskytla pomoc v letech 2016-2020⁸⁰

Rok	2016	2017	2018	2019	2020
Počet klientů	6 412	7 883	6 432	6 370	4 678

3 Probační činnost

3.1 Co je to probace

Institut probace vznikl v USA ve druhé polovině 19. století. Do českého právního řádu byl zaveden v souvislosti s rekodifikací českého trestního zákoníku a trestního řádu ve snaze najít účinnější řešení boje s kriminalitou, protože odstrašující účinek trestu nepostačoval k dosažení její nižší míry.⁸¹ O probaci tak můžeme říci, že má prvky restorativní justice, jelikož v rámci probačního dohledu se probační pracovník snaží působením na pachatele podpořit nápravu protiprávního stavu a vyvarovat se eventuální budoucí recidivě. Jedná se o alternativní formu potrestání, která má na pachatele působit efektivněji než trest odnětí svobody a umožnit mu snazší začlenění do společnosti.

⁷⁶ *Agendy Probační a mediační služby v letech 2016–2020* [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2021 [cit. 2022-06-14]. str. 22. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/09/statistiky_agendy_pms_2016-2020.pdf.

⁷⁷ *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2016* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, odbor bezpečnostní politiky a prevence kriminality, 2017 [cit. 2022-06-14]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/zprava-o-situaci-v-oblasti-vnitri-bezpecnosti-a-verejneho-poradku-na-uzemi-ceske-republiky-v-roce-2016.aspx>.

⁷⁸ *Koncepce PMS do roku 2025* [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2017 [cit. 2022-06-14]. str. 23. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/09/2017_koncepce_pm_do_roku_20251.pdf.

⁷⁹ *Koncepce PMS do roku 2025* [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2017 [cit. 2022-06-14]. str. 24. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/09/2017_koncepce_pm_do_roku_20251.pdf.

⁸⁰ Statistiky Probační a mediační služby za roky 2016 až 2020 zpracované autorkou práce. Dostupné také na: <https://www.pmscr.cz/statistiky/>.

⁸¹ KARABEC, Zdeněk. Zavedení institutu probace do právního řádu České republiky. *Bulletin advokacie*. Praha: Česká advokátní komora. 1997. roč. 1997, č. 4. str. 34.

Pojem probace vychází z latinského pojmu *probare* – zkoušet, ověřovat, dohlížet.⁸² V právnickém slovníku od Dušana Hendrycha a kol. se setkáme s dělením na probaci v užším smyslu a širším smyslu. V užším (někdy též uváděno jako v právním) smyslu ji chápe jako druh trestu či opatření, který zahrnuje jednak podmíněný odklad trestu nebo výroku o trestu samém a jednak soudem uložený dohled nad obžalovaným, který byl uznán vinným ze spáchání trestného činu. Probaci tedy můžeme v tomto pojetí chápat jako alternativu k trestu odnětí svobody. Důležitým znakem probace je právě kombinace určité formy potrestání pachatele a poskytnutí mu pomoci s návratem do společnosti skrze dohled probačního úředníka nad jeho osobou.⁸³ Je třeba zdůraznit, že dohled probačního úředníka nelze chápat jen jako dohlížení, zda pachatel plní uložené povinnosti, ale též jako určitou konstruktivní podporu ze strany probačního úředníka vůči pachateli při jeho snaze vést řádný život.⁸⁴

František Púry a Pavel Šámál blíže konkretizovali pojem probace v jejím užším pojetí tím, že vymezili její čtyři základní znaky: 1. uložení probace obviněnému musí předcházet výrok o vině, 2. odklad trestu odnětí svobody na stanovenou zkušební dobu, 3. pomoc a dohled probačního pracovníka, 4. pokud jsou podmínky probace porušeny, bude pachateli uložen trest nebo jeho výkon.⁸⁵

V tomto výkladu se v zásadě shodují i s Nezkusilem, který vymezil charakteristické rysy 3. 1. odklad výroku o trestu odnětí svobody, 2. zkušební doba s podmínkami soudu a dohledem probačního pracovníka a 3. důsledky spojené s chováním odsouzeného během zkušební doby.⁸⁶ Púry se Šámalem dle mého názoru vhodněji a přehledněji dělí Nezkusilův druhý bod na dva samostatné znaky: stanovenou zkušební dobu a pomoc a dohled probačního úředníka. Tímto rozdělením více vyniká důležitost dohledu a pomoci úředníka při probaci. Jinak je lze považovat za téměř totožné.

Definici Šámala a Púryho považuji za dostatečně stručnou a současně výstižnou, abychom se jí mohli řídit. První kritérium potvrzuje pojetí probace jako alternativního potrestání. Abychom mohli uložit trest, musí být nejprve vyslovena vina. Pomoc a dohled probačního úředníka v bodu 3 pak zohledňuje druhý zásadní aspekt probace, a sice aktivní podporu delikventa v zařazení do společnosti současně s dohledem nad jeho počínáním. Body 2 a 4 (hrozba trestu odnětí svobody) podporují pachatelovu motivaci se podmínkami probace skutečně

⁸² ŠTERN, Pavel., OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka., DOUBRAVOVÁ, Dagmar. 2010. op. cit. str. 71.

⁸³ HENDRYCH, Dušan, a kol. *Právní slovník*. Vyd. 3. Praha: C. H. Beck, 2009. str. 817–818.

⁸⁴ PÚRY, František., ŠÁMAL, Pavel. Nad jedním rozhodnutím o probaci. *Právní rozhledy*. Praha: C.H. Beck, 1997. roč. 1997, č. 6. str. 308.

⁸⁵ PÚRY, František., ŠÁMAL, Pavel. 1997. op. cit. str. 308.

⁸⁶ NEZKUSIL, Jiří. K některým stránkám institutu probace. In: UNIVERZITA KARLOVA (PRAHA). *Sborník prací z trestního práva: k sedmdesátým narozeninám prof. dr. Vladimíra Solnaře*. Praha: Univerzita Karlova, 1969, str. 46.

řídít a zajišťují tak, že tento institut bude v praxi skutečně přínosný. Šámal a Púry také poukazují na fakt, že poznatky probačního úředníka mohou soudci pomoci doplnit podklady pro vhodné rozhodnutí o trestu.⁸⁷

Z takovéto definice vyplývá, že ne vždy, když trestní zákoník hovoří o dohledu probačního úředníka, se jedná o probaci v právním (respektive užším) smyslu. Typickým příkladem dohledu, který probací není, je tzv. parole. Parole je případ, kdy je odsouzený podmíněně propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody a soud nad ním stanoví po zkušební dobu dohled (§ 89 odst. 1 trestního zákoníku⁸⁸). O probaci se nejedná z toho důvodu, že odsouzený již nastoupil do výkonu trestu odnětí svobody, nemůžeme proto hovořit o alternativě k tomuto trestu, což je hlavní charakteristikou probace.

Stejná kritéria použil i Filip Ščerba⁸⁹ při určování co v našem trestním zákoníku a zákoně o soudnictví ve věcech mládeže můžeme označit za probaci v užším smyslu. Podle této definice pod probaci zařadil podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem (§ 84 TZ), ponechání podmíněného odsouzení v platnosti za současného stanovení dohledu (§ 83 odst. 1, písm. a) TZ) podmíněné upuštění od potrestání s dohledem (§ 48 TZ), a jako probaci můžeme označit též dohled nad odsouzeným po dobu výkonu trestu obecně prospěšných prací podle § 65 odst. 3, písm. a) trestního zákoníku, protože i v tomto případě máme splněna všechna výše zmíněná kritéria.

Pokud je pachatel ve věku blízkém věku mladistvým, může mu soud vedle trestu domácího vězení a trestu obecně prospěšných prací uložit výchovné opatření uvedené v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže (č. 218/2003 Sb.).⁹⁰ Takovým opatřením může být právě i dohled probačního úředníka.⁹¹ V případě, že nejsou dodrženy podmínky výše zmíněných trestů, může následovat uložení trestu odnětí svobody a splněny jsou i ostatní podmínky. Můžeme proto hovořit o probaci.

S probací se setkáme i u mladistvých. V zákoně o soudnictví ve věcech mládeže (dále i pod zkratkou ZSVM) máme dohled probačního úředníka uvedený jako jedno z výchovných opatření v § 15 odst. 2. Výchovná opatření lze ukládat buď samostatně nebo vedle ochranných či trestních opatření (dovoluje-li to jejich povaha) nebo v souvislosti se zvláštními způsoby řízení (§ 15 odst. 1 ZSVM). Probací v užším smyslu vymezenou 4 základními charakteristikami výše

⁸⁷ PÚRY, František., ŠÁMAL, Pavel. 1997. op. cit. str. 308.

⁸⁸ Dále uváděno pod zkratkou „TZ“.

⁸⁹ ŠČERBA, Filip. Probace a její projevy v českém trestním právu. *Trestněprávní revue*. Praha: C.H.Beck, 2009. roč. 2009, č. 10. str. 300.

⁹⁰ Viz § 60 odst. 6, § 63 odst. 3 TZ.

⁹¹ § 15 odst. 2 z. č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

bude dohled probačního úředníka uložený spolu s podmíněným upuštěním od uložení trestního opatření (§ 14 ZSVM) a probací bude též trestní opatření odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem podle § 33 ZSVM.

V širším smyslu pak pod probaci spadají veškeré služby a funkce, které zajišťuje probační služba. Zákon o Probační a mediační službě pod pojmem probace rozumí:

- Organizaci a výkon dohledu nad obviněným⁹²
- Kontrolu nad výkonem trestů a ochranných opatření, která nejsou spojena s odnětím svobody
- Kontrolu výkonu omezení a povinností uložených v souvislosti s podmíněným upuštěním od potrestání, podmíněným odložením podání návrhu na potrestání, podmíněným zastavením trestního stíhání, nahrazením vazby jiným opatřením, podmíněným odsouzením, odkladem nebo přerušením výkonu trestu odnětí svobody, podmíněným propuštěním nebo výkonem jiných trestů
- Působení na podezřelé a obviněné, individuální pomoc, aby vedli řádný život a splnili soudem (státním zástupcem) uložené podmínky.⁹³

Z uvedeného výčtu vidíme, že zákon se zabývá probací v širším smyslu, neboť pod tento pojem zahrnuje i dohled probačního úředníka před vyslovením viny, paroli a další činnosti Probační a mediační služby, které nesplňují kritéria pro probaci v užším smyslu.

3.2 Jaký je přínos probace

Nezkusil vymezil také základní klady probace.⁹⁴

1. Ušetření pachatele od škodlivých následků trestu odnětí svobody

V souvislosti s výkonem trestu odnětí svobody je zmiňována řada negativních důsledků. Pachatelé mohou mít často pocit, že uložený trest není spravedlivý, je příliš přísný, a to může vést k jejich nepřátelským ukřivděným postojům vůči soudům i společnosti jako celku. Označíme-li danou osobu jako kriminálního, může to vést k tomu, že se s touto „nálepkou“ ztotožní (tzv. teorie labellingu). Často se v souvislosti s výkonem trestu ve vězení mluví o tom, že odsouzení se zde ve svém „řemesle“ naučí to, co dosud neuměli a vytvoří si nové kontakty. Z vězení tak odchází lépe připravení na kriminální činnost, než do něj přišli. Připočítáme-li zpřetrhané vazby s rodinou, ztrátu zaměstnání a obtíže při hledání nového, možné potíže

⁹² Obviněným myslíme též podezřelého, obžalovaného a odsouzeného.

⁹³ § 2 odst. 1 ZPMS.

⁹⁴ NEZKUSIL, Jiří. 1969. op. cit. str. 54-57.

s bydlením apod. může se jim po propuštění návrat k trestné činnosti mnohdy zdát takřka jako jediné východisko.

2. Nedochází k zpřetrhání pachatelových sociálních vazeb

Nástupem na výkon několikaletého trestu dochází k přerušení vazeb odsouzeného se společností a po propuštění na svobodu může být velice obtížné tyto vazby znovu obnovit. Tento aspekt může být teoreticky i výhodný a to v tom smyslu, že jsou přerušeny kontakty s jedinci, kteří pachatele v jeho trestné činnosti určitým způsobem podporovali nebo se na ní s ním podíleli⁹⁵. Tato možnost však nepřeváží nad negativy.

Při probaci vede pachatel nadále normální život. Až na kontakt s probačním úředníkem a plnění dalších podmínek nemusí dojít k žádným zásadním změnám, pokud nejsou zapotřebí k jeho nápravě. Nadále se tak stýká se svou rodinou a může se případně podílet na výchově dětí. V tomto směru je probace výhodnější i pro rodinné příslušníky, protože pobyt jednoho z rodičů ve vězení má negativní vliv na děti. Pachatel navíc může nadále docházet do zaměstnání a podílet se tak na finančním zabezpečení rodiny. Fakt, že je výdělečně činný zvyšuje i šanci, že bude uhrazena náhrada škody.

3. Podpora a pomoc ze strany probačního úředníka

V případě probace není pachatel na danou situaci sám, ale v řadě problémů mu může účinně pomoci právě probační úředník. V rámci konzultací probační úředníci zjišťují, zda jejich klienti pracují, splácí dluhy apod. Při té příležitosti je mohou například odkázat na dluhové poradenství poskytované organizacemi v jejich okolí nebo jim radu poskytnou sami.

4. Nižší náklady než trest odnětí svobody

Realizace trestu odnětí svobody je pro stát značně nákladná. Pro rok 2020 stál stát jeden vězeň průměrně 1 741 Kč na den. Tato částka v sobě zahrnuje výdaje na platy, pojistné, ostatní věcné výdaje, kapitálové výdaje, sociální dávky a FKSP (fond kulturních a sociálních potřeb) zaměstnanců věznic.⁹⁶ Vedle těchto výdajů bychom neměli opominout, že osoby odsouzené k výkonu trestu odnětí svobody mohou mít po propuštění na svobodu problémy najít zaměstnání, a stát tak může dále vynakládat finanční prostředky na jejich osobu v rámci sociální podpory, zatímco tyto osoby samy nebudou v důsledku nezaměstnanosti státu odvádět daně. V rámci probačního dohledu naopak může být odsouzený nadále výdělečně činný, zaopatřovat svou rodinu a tím ušetřit státu potažmo společnosti značné náklady.

⁹⁵ SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie, ŠÁMAL, Pavel. *Systém českého trestního práva*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. str. 51.

⁹⁶ *Výroční zpráva za rok 2020* [online]. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2021 [cit. 2022-01-23]. str. 6. Dostupné také z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/uredni-deska/vyrocní-zpravy/vyrocní-zprava-vs-cr-2020.pdf>.

5. Méně delikventů ve vězení, tzn. více individuální přístup

I ve vězení je s vězni dále pracováno, abychom napomohli k jejich převýchově. Za tím účelem vzniká ve věznicích řada programů. Čím větší je však počet vězňů, tím méně individuálně se jim může omezený počet zaměstnanců věnovat. Tento argument však přesto považuji za o něco slabší než body předešlé. Vzhledem k vysokému počtu vězněných osob v České republice i přes to, že probace již řadu let existuje, nelze očekávat, že probace sama by napomohla snížit stavy obsazenosti natolik, aby bylo možno přistupovat ke všem individuálně. Ač je přínos probace jako alternativy v tomto směru nesporný, sama tento problém ani zdaleka zcela nevyřeší.

Probace je samozřejmě i kritizována. Nejčastěji jsou některými lidmi tyto typy trestů nahlíženy jako příliš mírné pro pachatele a vyslovují pochybnosti o jejich účincích. Tento názor je typický pro laickou veřejnost.⁹⁷ Ačkoli podle řady výzkumů ve skutečnosti není volání po přísných (až drakonických) trestech ve společnosti tak silné, jak se nám může z médií a politických debat na první pohled zdát⁹⁸, jistou nedůvěru v účinek probace a jiných alternativních trestů můžeme skutečně zaznamenat. V tomto ohledu hraje velkou roli i obeznámenost veřejnosti s tím, co vlastně Probační a mediační služba dělá, co probace znamená a jak probíhá. Výzkumy potvrdily, že čím větší je obecné povědomí o alternativních trestech, tím kladněji se k nim veřejnost staví⁹⁹. Stejná situace podle dosavadních zjištění platí i pro Českou republiku, kde se společnost staví lehce na stranu přísnějších trestů¹⁰⁰.

Odborná veřejnost se však shoduje v tom, že probace je přínosem. Otázkou, kterou bychom se měli zabývat, tak je spíše v jakých případech je uložení probačního dohledu (a dalších probačních instrumentů) vhodné, než zda by vůbec probace měla existovat.

Probace například nemusí v některých případech stačit pro zajištění bezpečnosti společnosti. Na rozdíl od odnětí svobody se pachatel stále pohybuje na svobodě a probační úředník nad ním nemůže vykonávat dohled nepřetržitě. Po dobu výkonu trestu na svobodě je tak u některých osob větší riziko opětovného spáchání trestného činu, zatímco ve vězení je pachateli toto vůči společnosti vně věznice znemožněno.

Ne každý odsouzený může probaci vnímat jako dostatečně velký trest, který by jej motivoval k přehodnocení svého chování. V takových případech může mít v podstatě nulový

⁹⁷ MARUNA, Shad, KING, Anna. 2004. op. cit. str. 90.

⁹⁸ MARUNA, Shad, KING, Anna. 2004. op. cit. str. 87.

⁹⁹ MORAVCOVÁ, Eva., TOMÁŠEK, Jan. Metodologické aspekty měření postojů české veřejnosti k trestání pachatelů trestných činů. *Sociologický časopis*. Institute of Sociology of the Czech Academy of Sciences, 2014. 50(4). str. 495–520.

¹⁰⁰ Srov. např. ZEMAN, Petr. *Názory a postoje občanů v oblasti trestní politiky*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. str. 99-100.

účinek. Probace musí být ukládána vhodnému typu osob, které budou s probačním úředníkem spolupracovat. Je nutná i kvalitní spolupráce se soudci a jejich rychlá a účinná reakce v případě, že podmínky probačního dohledu nejsou dodržovány. To bude pachatele motivovat k řádnému výkonu trestu. Ostatně výtky k nevhodnému ukládání dohledu zazněly i ve výzkumu mezi probačními úředníky¹⁰¹.

3.3 Role probačního úředníka v probaci

Jak už bylo zmíněno výše, úloha probačního úředníka v rámci probace je důležitější než jen výkon dohledu nad obviněným. Zamýšleným výsledkem probace je náprava odsouzeného a jeho bezproblémové zařazení do společnosti. A probační úředník má v tomto procesu klíčovou roli.

Aby mohl podpořit převýchovu odsouzeného, měl by především znát důvody, které jej k trestné činnosti dovedly. Takovými důvody mohou být například problematické vztahy v rodině, prožitek nějaké tragédie a další. Je třeba zjistit pachatelovy hodnoty, odhalit jeho obavy. S těmito poznatky pak musí probační úředník pracovat a klienta motivovat a podporovat v překonávání strachu a dalších problémů, které mu brání v převýchově, a vést jej správným směrem.¹⁰²

Během probačního dohledu tak úředníci zjišťují, zda má pachatel zaměstnání, hradí své dluhy, eventuálně výživné, či jestli se nepotýká s nějakou formou závislosti. Další úloha probačního úředníka spočívá v kontrole plnění přiměřených omezení nebo povinností uložených soudem, tedy například jestli se podrobil vhodnému výcviku pro získání pracovní kvalifikace nebo vhodnému programu sociálního výcviku. V rámci této problematiky jim může poskytovat rady ve věci samé nebo je odkázat na jinou organizaci poskytující pomoc.

Důležité proto je, aby mezi probačním úředníkem a jeho klientem vznikl kvalitní vztah, díky kterému se mu budou moci bez obav svěřit se svými problémy. Pro klienty Probační a mediační služby jsou klíčovými prvky důvěra (nejen v odbornost úředníka ale také možnost se mu svěřit), pocit bezpečí, upřímný zájem ze strany probačního pracovníka a mezilidský kontakt. Pachatele může též pozitivně motivovat, když jej probační úředník ocení za jeho snahu. Během schůzek by měl svému klientovi věnovat dostatek času a maximální pozornost, aby takový vztah mohl vzniknout.¹⁰³

¹⁰¹ TOMÁŠEK, Jan, DIBLÍKOVÁ, Simona, SCHEINOST, Miroslav. 2016. op. cit. str. 126.

¹⁰² NEZKUSIL, Jiří. 1969. op. cit. str. 62.

¹⁰³ TOMÁŠEK, Jan, HÁKOVÁ, Lucie, KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana. 2019. op. cit. str. 34-35.

Klienti Probační a mediační služby upřednostňují spíše osobní a pomáhající přístup ze strany probačních pracovníků než úřední dohlížení nad dodržováním probačního plánu a ostatních podmínek. Z Tomáškovy výzkumu vyplývá, že si klienti u probačních pracovníků cení, že jim mohou zprostředkovat kontakt na neziskové organizace a jiné instituce, které jim mohou pomoci řešit jejich problémy, ale také že jim můžou sami poradit například v oblasti rodinných problémů. Ne všichni klienti potřebují nápomoc například s psaním dopisů nebo komunikací s úřady, ale ti, kteří takovou pomoc potřebují, ji oceňují velmi. Pro všechny je však podle zmíněného výzkumu důležité motivování a povzbuzování ze strany probačního pracovníka.¹⁰⁴

Při práci musí mít probační pracovník na paměti, že rozhodující je pachatelovo odhodlání a snaha. Probační úředník jej má v tomto směru podporovat a pomoci navést správným směrem. Správně by se tedy mělo jednat spíše o spolupráci než o jednostranné poskytování péče.¹⁰⁵

3.4 Probace v České republice

Výše již byl vymezen rozdíl v probaci v širším a užším smyslu a zmíněno, že u dospělých řadíme k probaci v užším smyslu podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem (§ 84 TZ), ponechání podmíněného odsouzení v platnosti za současného stanovení dohledu (§ 83 odst. 1, písm. a) TZ), podmíněné upuštění od potrestání s dohledem (§ 48 TZ) a dohled nad odsouzeným po dobu výkonu trestu obecně prospěšných prací podle § 65 odst. 4, písm. a) trestního zákoníku.

Aby bylo možné plně obsáhnout šíři činností Probační a mediační služby, budeme se v této kapitole zabývat probací v širším smyslu. To znamená, že probační dohled tak, jak je níže popsán se uplatňuje i v dalších případech. Například u trestu domácího vězení podle § 60 odst. 5 a násl. TZ a propuštění z ochranného léčení za současného stanovení dohledu (§ 99 odst. 6 TZ). Do probace v širším smyslu spadají také jiné činnosti než jen probační dohled. Tyto činnosti si probereme v následujících podkapitolách. Parole bude podrobněji rozebrána v samostatné kapitole.

¹⁰⁴ TOMÁŠEK, Jan, HÁKOVÁ, Lucie, KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana. 2019. op. cit. str. 39-41.

¹⁰⁵ TOMÁŠEK, Jan, HÁKOVÁ, Lucie, KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana. 2019. op. cit. str. 11.

3.4.1 Probační dohled

Vzhledem k současným tendencím ukládat méně nepodmíněných trestů odnětí svobody a snížit tak zaplněnost věznic a současně uplatňovat moderní restorativní myšlenky se v praxi s probačním dohledem setkáváme poměrně často.

Cílem probačního dohledu je snížit riziko recidivy a vzniku újmy jednotlivým osobám i společnosti jako celku. Probační úředník by proto měl situaci zanalyzovat, vyhodnotit rizika, zjistit potřeby pachatele a tomu uzpůsobit svou práci s ním.¹⁰⁶

Výběr případů vhodných k dohledu má na starosti soudce, který v daném případě rozhoduje. Ten dohled ukládá a pověřuje jím PMS. Někdy PMS s odsouzeným spolupracovala již v rámci přípravného řízení a může tak na dosavadní práci navázat. To je pro obě strany prospěšné. Často může probační úředník uložení dohledu soudci přímo navrhnout ve zprávě, kterou při přípravném řízení nebo řízení před soudem vypracovává.¹⁰⁷

V průběhu probačního dohledu má pachatel povinnost dostavovat se k probačnímu úředníkovi na pravidelné konzultace, během kterých jej informuje o svém pobytu, zaměstnání a zdrojích obživy, dodržování soudem uložených přiměřených omezení a přiměřených povinností a jiných důležitých okolnostech¹⁰⁸. Tyto schůzky jsou v probaci stěžejní a slouží k tomu, aby probační úředník s klientem probral jeho osobní situaci, motivoval ho a eventuálně mu poradil s řešením některých problémů. Současně při tom probační úředník kontroluje, že klient plní všechny své povinnosti. Četnost těchto konzultací se u konkrétních osob liší podle potřeby. Probační úředník má také možnost navštívit obydlí, ve kterém se odsouzený zdržuje. Účelem těchto návštěv je seznámit se s klientovým sociálním zázemím, prostředím, rodinou a vzájemnými vztahy mezi jejími členy i ověřením si, zda klient sděluje v tomto směru probačnímu úředníkovi pravdu.¹⁰⁹ Může též spolupracovat s rodinou pachatele, zaměstnavatelem, poškozeným nebo se zájmovou organizací, která se za chování pachatele zaručila.

První setkání (pokud se klient k probačnímu úředníkovi nevydá aktivně sám) se uskuteční na základě písemné pozvánky¹¹⁰. Další schůzky už se konají na základě domluvy mezi úředníkem a odsouzeným. V průběhu prvních schůzek musí klient podepsat poučení o podmínkách dohledu (stejnopis se základními informacemi si odnáší). Pracovník musí odsouzenému vše srozumitelně vysvětlit.¹¹¹

¹⁰⁶ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. 2010. op. cit. str. 77.

¹⁰⁷ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. 2010. op. cit. str. 73.

¹⁰⁸ § 50 TZ.

¹⁰⁹ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. 2010. op. cit. str. 79.

¹¹⁰ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. 2010. op. cit. str. 74-75.

¹¹¹ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. 2010. op. cit. str. 75-76.

Probační úředník v rámci dohledu vytváří takzvaný probační plán dohledu, který klient musí dodržovat. Tento plán je sestavován individuálně na základě délky zkušební doby, zohledňuje uložená přiměřená omezení a povinnosti, určuje četnost konzultací, eventuální spolupráci klienta s dalšími institucemi nebo osobami a další podmínky dohledu.¹¹² Probační plán dohledu je průběžně aktualizován podle aktuální situace a potřeby.

Vedle toho vypracovává probační úředník pravidelně (jednou za šest měsíců, nestanoví-li soudce nebo státní zástupce jinak) zprávu, kterou zasílá soudu (popřípadě státnímu zástupci). Tato zpráva informuje soudce o poměrech pachatele, plnění probačního plánu dohledu, stanovených povinností a omezení a spolupráci s PMS. Probační úředník v ní může soudci (či státnímu zástupci) i navrhnout opatření, která by podle jeho mínění mohla pomoci napravit zjištěné nedostatky. Na konci zkušební doby zpracuje závěrečnou zprávu, která slouží soudu jako jeden z podkladů k rozhodnutí, zda se odsouzený osvědčil nebo neosvědčil.¹¹³ Všechny tyto dokumenty jsou součástí spisu, který je veden o každém klientovi Probační a mediační služby.

Dohled může soud uložit v následujících případech:

3.4.1.1 Nahrazení vazby dohledem

Pokud jsou splněny důvody vazby a současně lze účelu vazby dosáhnout dohledem probačního úředníka, může soud obviněného ponechat na svobodě nebo jej z vazby na svobodu propustit¹¹⁴. Obviněný má v takovém případě vedle pravidelných návštěv u probačního úředníka i další povinnosti jako například, že nesmí změnit místo pobytu bez jeho souhlasu. Orgán, který o vazbě rozhoduje, mu může dále nařídit, aby se ve stanovený čas nevzdaloval mimo své obydlí nebo jeho část, pokud jej k tomu nenutí vážné důvody.¹¹⁵

3.4.1.2 Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem

Podmíněné odsouzení je nejčastějším druhem uloženého trestu. Je to způsobeno snahou ulevit přeplněným věznicím, prosazováním restorativních přístupů a dalšími důvody.

Soud může výkon trestu odnětí svobody podmíněně odložit, pokud uložený trest nepřevyšuje 3 roky a s ohledem na osobu a poměry pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu má za to, že

¹¹² ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. 2010. op. cit. str. 74.

¹¹³ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. 2010. op. cit. str. 82.

¹¹⁴ § 73 odst. 1, písm. c) TŘ.

¹¹⁵ § 73 odst. 3 TŘ.

výkon trestu není zapotřebí k tomu, aby pachatel vedl řádný život¹¹⁶, a současně je třeba zvýšeně sledovat a kontrolovat chování pachatele a poskytnout mu potřebnou péči a pomoc ve zkušební době¹¹⁷. Soud stanoví zkušební dobu v rozmezí od jednoho roku do pěti let (nesmí být kratší, než je délka podmíněně odloženého trestu odnětí svobody) a může pachateli uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti.¹¹⁸

3.4.1.3 Ponechání podmíněného odsouzení v platnosti za současného stanovení dohledu

V některých případech se může stát, že soudce ponechá v platnosti podmíněné odsouzení i přes to, že pachatel nevedl ve zkušební době řádný život nebo nevyhověl uloženým podmínkám, a stanovit nad odsouzeným dohled. V těchto případech se pak dále postupuje obdobně jako v případě, že byl dohled uložen již od začátku podmíněného odložení trestu odnětí svobody.

3.4.1.4 Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem

K tomuto kroku může soudce přistoupit v případě, že pachatel spáchal přečin, jeho spáchání lituje, projevuje účinnou snahu po nápravě a vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a k dosavadnímu životu pachatele lze důvodně očekávat, že již pouhé projednání věci postačí k jeho nápravě i k ochraně společnosti.¹¹⁹ Soud tak může učinit za zákonem stanovených podmínek i v případě tzv. spolupracujícího obviněného nebo u pachatele přípravy či pokusu trestného činu, který nemohl vést k dokonání.¹²⁰ Zkušební dobu stanoví až na jeden rok.

3.4.1.5 Dohled nad odsouzeným po dobu výkonu trestu obecně prospěšných prací

Obecně prospěšné práce mohou být pachateli uloženy v případě, že spáchal přečin¹²¹. Soud může ve výjimečných případech vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechat trest obecně prospěšných prací v platnosti nebo prodloužit dobu výkonu tohoto trestu

¹¹⁶ § 81 odst. 1 TZ.

¹¹⁷ § 84 TZ.

¹¹⁸ § 82 odst. 3 TZ.

¹¹⁹ § 46 odst. 1 TZ.

¹²⁰ § 46 odst. 2 a 3 TZ.

¹²¹ § 62 odst. 1 TZ.

až o šest měsíců, i když odsouzený zavinil příčinu k přeměně trestu a současně (mimo jiné) stanovit nad odsouzeným dohled po dobu výkonu trestu nebo jeho zbytku (§ 65 odst. 4 TZ).

3.4.1.6 Dohled po propuštění z ochranného léčení

V případě, že je zde nebezpečí, že odsouzený spáchá další trestný čin, může soud v rozhodnutí o propuštění z ochranného léčení uložit pachateli dohled. Tento dohled může být stanoven až na dobu pěti let.¹²²

Tabulka č. 2: Počty uložených probačních dohledů v letech 2016-2020¹²³

Rok	NVD	POSD	PTPD	PUPD	DOPP	OLD
2016	583	6749	X	21	X	19
2017	549	6638	X	22	X	22
2018	501	6236	X	17	X	23
2019	552	6013	X	10	X	19
2020	496	5023	X	8	X	29

3.4.2 Kontrola uložených sankcí

Probační a mediační služba má ještě jiné úkoly, které můžeme zahrnout pod probaci v širším smyslu. Mezi ně spadá i kontrola výkonu některých soudem uložených sankcí. Probační úředníci mají za úkol pravidelně ověřovat, že odsouzený dodržuje podmínky výkonu alternativního trestu.

Těmito tresty jsou trest domácího vězení (§ 60 TZ), trest obecně prospěšných prací (§ 62 TZ) a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce (§ 76).

3.4.2.1 Trest domácího vězení

Probační a mediační služba hraje důležitou roli při výkonu trestu domácího vězení, i když nad odsouzeným není stanoven dohled. Probační úředníci se podílejí na kontrole odsouzených jednak skrze elektronický kontrolní systém a jednak pomocí namátkových kontrol v místě výkonu trestu. Za tím účelem má odsouzený povinnost umožnit probačnímu úředníkovi vstup do

¹²² § 99 odst. 6 TZ.

¹²³ Zdroj dat: statistiky Probační a mediační služby za roky 2016 až 2020 zpracované autorkou práce. Dostupné také na: <https://www.pmscr.cz/statistiky/>.

obydlí a strpět pořízení svých biometrických údajů (otisky prstů, rysy obličeje, záznam hlasu) v rámci elektronické kontroly.¹²⁴

Elektronické náramky byly v praxi používány od září roku 2018 a v listopadu roku 2021 byl elektronický monitoring ukončen. Probační a mediační služba tak bude nadále provádět kontrolu pouze pomocí namátkových kontrol.¹²⁵ K ukončení došlo podle vyjádření PMS z důvodu sporů s dodavatelem.¹²⁶ Lze tak očekávat, že bychom se v budoucnu k elektronickým náramkům mohli opět vrátit, až se podaří najít vhodného dodavatele. Elektronický monitoring byl využíván nejen u trestu domácího vězení, ale také namísto vazby nebo u podmíněného propuštění s dohledem. Ve všech těchto případech má kontrolu na starosti Probační a mediační služba.

Příchod elektronických náramků však neměl efekt, který byl očekáván a množství uložených trestů domácího vězení se nezvýšilo tak, jak bylo předpokládáno. Na vině byl zřejmě konzervativní postoj soudců, nedůvěra k funkčnosti náramků (s ohledem na délku výběrového řízení a neshody s dodavatelem) ale také neodpovídající zázemí u pachatelů, které je k využití náramků nutné.¹²⁷

Při příležitosti ukončení elektronického monitoringu z důvodů sporů s dodavatelem zazněly názory, že tato problematika by v budoucnu měla spadat spíše do kompetencí Vězeňské služby nebo soudů.¹²⁸ Je pravdou, že k prosté kontrole, zda se odsouzený nachází v určený čas na určeném místě nejsou potřeba odborné znalosti a schopnosti probačního úředníka. Vězeňská služba by takový úkol jistě zvládla. Probační úředníci by měli více času věnovat se například probačním dohledům. Na druhou stranu je kontrolní činnost také jednou z činností PMS, a jak se v této kapitole dozvíme dále, není domácí vězení jediným trestem, jehož kontrolu má PMS na starosti. Pro zachování určité struktury a rozdělení kompetencí se mi tak zdá lepší tuto činnost ponechat na starosti Probační a mediační službě. Jiná situace by mohla nastat, kdyby počty uložených trestů domácího vězení v budoucnu dramaticky stouply a úředníci PMS by byli přetížení tak, že by je to skutečně omezovalo ve výkonu ostatní činnosti.

¹²⁴ § 334b odst. 1 TŘ.

¹²⁵ Ukončení elektronického monitoringu. In: *Justice.cz* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 6. prosince 2021 [cit. 2022-02-24]. Dostupné z: <https://naramky.justice.cz/ukonceni-elektronickeho-monitoringu/>.

¹²⁶ BAČKOVSKÝ, Martin. Probační a mediační služba ukončila spolupráci s firmou SuperCom. Tiskové prohlášení k elektronickému monitorovacímu systému. In: *Pmscr.cz* [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2. prosince 2021 [cit. 2022-02-24]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/probacni-a-mediazni-sluzba-ukoncila-spolupraci-s-firmou-supercom/>.

¹²⁷ ŠTEFAN, Václav. Justice se k náramkům pro vězně podle Benešové staví ‚rezervovaně‘. Pachatelům však chybí zázemí. In: *iROZHLAS.cz* [online]. Praha: Český rozhlas, 16. listopadu 2019 [cit. 2022-02-24]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/naramky-pro-vezne-domaci-vezeni_1910160600_pj.

¹²⁸ Monitoring odsouzených by mohla řešit Vězeňská služba, míní Soudcovská unie. In: *Ceska-justice.cz* [online]. Praha: Media Network s.r.o, 3. prosince 2021 [cit. 2022-02-24]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/12/monitoring-odsouzenych-by-mohla-resit-vezenska-sluzba-mini-soudcovska-unie/>.

3.4.2.2 Trest obecně prospěšných prací

Další trest, jehož plnění kontroluje Probační a mediační služba je trest obecně prospěšných prací. Role probačních úředníků je zde důležitější než například u trestu domácího vězení. PMS při kontrole tohoto trestu spolupracuje se všemi zúčastněnými.

Odsouzenému stanoví probační úředník termín, ve kterém se musí dostavit, aby s úředníkem projednal výkon trestu. Tedy místo, druh činnosti, poskytovatele a datum nástupu. Zohledňuje zdravotní stav odsouzeného, blízkost bydliště a jaké práce jsou v dané oblasti potřeba. O řádném vykonání i porušení podmínek výkonu trestu informuje úředník soud.¹²⁹

Zároveň je Probační a mediační služba v kontaktu s poskytovateli obecně prospěšných prací. Je prostředníkem mezi poskytovateli a soudy, informuje poskytovatele ohledně legislativy a administrativy v této záležitosti (za tím účelem pořádá i semináře), řeší problémy a průběžně kontroluje situaci a stav v rámci OPP. Pracovníci PMS mají přehled o vhodných poskytovatelích a snaží se získat i nové. Seznam všech poskytovatelů OPP v republice je veden v elektronickém katalogu.¹³⁰ Poskytovatel s odsouzeným spolu uzavírají dohodu, která obsahuje základní pravidla výkonu trestu u poskytovatele.¹³¹

Z níže uvedené tabulky jednoznačně vyplývá, že v rámci kontroly výkonu trestů jsou OPP v převaze, a ze statistik PMS můžeme vidět, že úkony Probační a mediační služby v rámci tohoto trestu tvoří největší kategorii činností PMS v rámci vykonávacího řízení vůbec.¹³²

3.4.2.3 Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Dalším trestem, jehož kontrolu má na starosti Probační a mediační služba je zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Tento trest vznikl především jako reakce na problémové chování některých fotbalových fanoušků¹³³.

Stejně jako v předchozím případě se odsouzený dostaví na výzvu k probačnímu úředníkovi, aby projednali podmínky výkonu trestu a sestavili probační plán. Je-li to vzhledem k okolnostem případu třeba, může probační úředník rozhodnout, že odsouzený má povinnost dostavovat se v určené době (doba, kdy se koná akce, na kterou má zákaz vstupu) k útvaru

¹²⁹ § 335 a násl. TŘ.

¹³⁰ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. 2010. op. cit. str. 91.

¹³¹ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. 2010. op. cit. str. 93.

¹³² Statistiky Probační a mediační služby za roky 2016 až 2020 zpracované autorkou práce. Dostupné také na: <https://www.pmscr.cz/statistiky/>.

¹³³ CHROMÝ, Jakub. Devět let s trestem zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2019. roč. 2019, č. 6. str. 119.

Policie České republiky.¹³⁴ Tak může mít jistotu, že zákaz neporuší. Odsouzenému mohly být také uloženy přiměřené povinnosti a omezení nebo mu pracovník PMS může uložit absolvovat některý z programů. Všechny tyto povinnosti jsou blíže upraveny v probačním plánu.¹³⁵

Stejně jako u probačního dohledu a ostatních činností, vyhotovuje úředník PMS průběžně zprávy, které posílá soudu (nejméně jednou za 6 měsíců) a ke konci vytváří závěrečnou zprávu.¹³⁶

U trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je pro probačního úředníka přínosná spolupráce s Policií ČR (především s kriminální službou zaměřenou na divácké násilí) a pořadatelem akce, na kterou má dotyčný zákaz vstupu. Mohou mu poskytnout řadu užitečných informací, díky kterým lépe odhadne potřeby odsouzeného a vytvoří tak efektivnější probační plán.¹³⁷

I u tohoto trestu zazněly návrhy na využití elektronických monitorovacích náramků¹³⁸. Díky nim bychom mohli kontrolovat pachatele na dálku namísto toho, aby se musel fyzicky dostavovat na stanovenou policejní služebnu. Ačkoli se tento návrh jeví jako praktické zlepšení výkonu trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a společenské akce, v současnosti se nezdá příliš pravděpodobné, že by byl v blízké době uskutečněn. Pokud budou elektronické náramky opět zavedeny (a podaří se najít spolehlivého vyhovujícího dodavatele), lze očekávat, že je nejprve budeme zavádět a testovat u trestu domácího vězení a nahrazení vazby domácím vězením. Teprve poté by mohlo dojít k rozšíření jejich užívání na další tresty včetně tohoto.¹³⁹

Tabulka č. 3: Počty kontrol trestů domácího vězení, OPP a zákazu vstupu na sport. kult. a jiné spol. akce v letech 2016-2020¹⁴⁰

Rok	T. domácího vězení	OPP	Zákaz vstupu na SKSA
2016	179	8549	73
2017	174	7414	58
2018	198	6677	44
2019	259	7081	61
2020	185	6755	46

¹³⁴ § 350i TR.

¹³⁵ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. 2010. op. cit. str. 163.

¹³⁶ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. 2010. op. cit. str. 163.

¹³⁷ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. 2010. op. cit. str. 162.

¹³⁸ CHROMÝ, Jakub. 2019. op. cit. str. 119.

¹³⁹ O využití elektronických náramků se mluví i v souvislosti se zákazem styku s určitými osobami, kdy by náramek na sobě měla i osoba, ke které se pachatel nesmí přiblížit. Pokud by se pachatel k této osobě přiblížil, čidla náramků by to poznala a upozornila Policii ČR.

¹⁴⁰ Zdroj dat: statistiky Probační a mediační služby za roky 2016 až 2020 zpracované autorkou práce. Dostupné také na: <https://www.pmscr.cz/statistiky/>.

3.4.3 Příprava podkladů pro orgány činné v trestním řízení

Orgány činné v trestním řízení spolupracují v některých případech s PMS již před vydáním rozhodnutí. Tato spolupráce se v praxi ukázala jako přínosná pro budoucí práci s pachatelem po vydání rozsudku. Probační úředníci mají díky předchozí spolupráci u probačního dohledu na co navazovat a mohou díky tomu lépe sestavit probační plán dohledu tak, aby co nejvíce vyhovoval klientovým potřebám. Zároveň mohou dopředu lépe odhadnout, které případy se na probační dohled naopak vůbec nehodí.¹⁴¹

Úředníci PMS vytvářejí během své spolupráce s obviněnými a odsouzenými dokumenty, které slouží orgánům činným v trestním řízení jako podklady pro jejich rozhodovací činnost. Jedná se o podklady soudu k rozhodnutí ve věci mimo hlavní líčení, v rámci zvláštního druhu řízení nebo ve věcech uložení alternativních trestů. Tyto podklady zajišťuje na základě pověření předsedy senátu.¹⁴²

Role probačního úředníka je důležitá proto, že je během přípravy podkladů zpravidla v osobním kontaktu s pachatelem trestného činu a má tak možnost lépe odhadnout, jaký postup je v daném případě nejvhodnější. Pro soudce to může být velká pomoc.

Většina soudců, státních zástupců a probačních úředníků je přesvědčena, že zpráva probačního úředníka před vynesením rozsudku, kterým se ukládá trest obecně prospěšných prací nebo trest domácího vězení, je přínosná a má vliv na úspěšnost výkonu uložených trestů.¹⁴³

Tabulka č. 4: Příprava podkladů pro orgány činné v trestním řízení v letech 2016-2020¹⁴⁴

Rok	Odklon	Vazba	OPP	Dom. věz.	PP s dohl.	POL
2016	8242	9	178	79	785	0
2017	7186	17	227	89	728	0
2018	6851	20	297	112	662	2
2019	7557	69	237	182	688	3
2020	6117	61	259	111	509	0

¹⁴¹ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. 2010. op. cit. str. 85.

¹⁴² § 184 odst. 3 TŘ.

¹⁴³ ROZUM, Jan, HÁKOVÁ, Lucie, HULMÁKOVÁ, Jana, ŠPEJRA, Michal, ZHRÍVALOVÁ, Petra. Faktory ovlivňující úspěšný výkon trestu obecně prospěšných prací a trestu domácího vězení. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2021. roč. 2021, č. 1. str. 37.

¹⁴⁴ Zdroj dat: statistiky Probační a mediační služby za roky 2016 až 2020 zpracované autorkou práce. Dostupné také na: <https://www.pmscr.cz/statistiky/>.

3.5 Možné změny české probace

3.5.1 Predikční tabulky

Každý pachatel je individuální osobnost, proto také na každého může uložený trest účinkovat trochu jinak. Abychom naplnili účel trestání a zabránili co nejefektivněji recidivě, musí soudce uložit dané osobě vhodný trest, který tyto požadavky splní co nejlépe. Pokud jsou tresty ukládány nevhodně, může se stát například to, že probačnímu dohledu se musí podrobit osoba, která podmíněné odložení trestu odnětí svobody v podstatě nevnímá jako trest a s PMS odmítá spolupracovat. Pro probačního úředníka je taková situace frustrující (klient se například může otevřeně vysmívat jeho snahám na konzultaci řešit potřebná témata). Proto je pro všechny zúčastněné žádoucí, aby takové situace nastávaly co nejméně. S výběrem vhodné sankce pomáhají soudům v některých zemích tzv. predikční tabulky¹⁴⁵.

Tyto tabulky obsahují různá kritéria, díky kterým jsou vyloučeny ty osoby, pro které není daný trest vhodný. Typicky například zda se dotyčný dopustil trestného činu již v minulosti, zda trest v minulosti řádně vykonal a další.

Predikční tabulky ale slouží soudci pouze jako pomůcka. Při ukládání trestu musí zvážit všechny aspekty a rozhodnout nejlépe podle svého vědomí a svědomí s přihlédnutím k individuální osobnostní povaze a situaci každého obviněného. Nelze tak jen slepě následovat tabulky. Pokud by k nim soudci přistupovali správně, mohlo by se jednat o pomoc nejen pro ně, ale i pro probační úředníky, kteří by se pak museli méně potýkat s nevhodně uloženými probačními dohledy.

3.5.2 Zapojení dobrovolníků

Probaci u nás mají na starosti probační úředníci, popřípadě probační asistenti, kteří jsou zaměstnanci státu. Probačním úředníkům předcházeli sociální kurátoři, kteří tuto práci také vykonávali jako profesionální zaměstnání.

Když se však podíváme na vznik probace v Evropě, zjistíme, že se začala uplatňovat nejprve jako dobrovolnická činnost vykonávaná buď konkrétními osobami nebo organizacemi.¹⁴⁶ Česká republika je tak spíše v menšině evropských zemí, ve kterých probace od počátku vznikala v rámci státu.¹⁴⁷

¹⁴⁵ NEZKUSIL, Jiří. 1969. op. cit. str. 60.

¹⁴⁷ DERKS, Jack, ŽIŽKA, Jan. *Probace v Evropě*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002. str. 11.

Vzhledem k tomu, že zaměstnanci PMS se často cítí přetížení¹⁴⁸, může se nabízet otázka, zda by jim v některých činnostech nemohli ulevit dobrovolníci. Probace bezesporu vyžaduje odbornost a znalost problematiky, ne však ve všech aspektech nebo se na ní mohou podílet dobrovolníci s potřebnými znalostmi a schopnostmi.

I sama Probační a mediační služba si větší využití pomoci dobrovolníků klade jako cíl do budoucna. Dobrovolníky by chtěla využít jako podporu pro pachatele při řešení jejich běžných životních problémů, do práce s rodinami problémových mladistvých a s osobami ze sociálně vyloučených lokalit (i s podmíněně propuštěnými pachateli).¹⁴⁹ Ke splnění tohoto cíle by mohla PMS dopomoci i snaha státu o podporu rozvoje dobrovolnictví skrze legislativu i vytvořením nových institucí.¹⁵⁰

K zamyšlení je, zda by při využití dobrovolníků nemohli mít užitečnou roli i bývalí klienti Probační a mediační služby, kteří by mohli fungovat jako tzv. peer konzultanti. To znamená, že by odsouzení měli k dispozici někoho, kdo si již probací úspěšně prošel a může díky tomu mít větší pochopení pro jejich pocity. Stejně tak může jeho úspěšný příběh pomoci jako motivace a podpora na cestě ke spořádanému životu.

Soukromý sektor se v současnosti zapojuje do práce s pachateli trestných činů tím, že u nich pachatelé absolvují probační resocializační programy. Tyto programy zprostředkovávají především nevládní neziskové organizace a vždy jsou zaměřeny na určitou problematiku (př. drogová závislost či agresivní chování). Jejich cílem je podpořit pachatele v řešení problémů, které vedly k jeho trestné činnosti a napomoci tak procesu desistence¹⁵¹.

3.5.3 Dostatek probačních a resocializačních programů

Probační a resocializační program je program, který absolvuje odsouzený zpravidla v rámci probačního dohledu. Buď mu je soudem uloženo jeho absolvování jako přiměřená povinnost (§ 48 odst. 4, písm. b) a d) TZ) nebo jej může odsouzený podstoupit dobrovolně.¹⁵²

To, že probační resocializační programy v současnosti zajišťují nevládní neziskové organizace má i svá úskalí. Probační a mediační služba by potřebovala, aby byly tyto programy poskytovány v dostatečném množství a kvalitě rovnoměrně po celé republice. Neziskové

¹⁴⁸ TOMÁŠEK, Jan, DIBLÍKOVÁ, Simona, SCHEINOST, Miroslav. 2016. op. cit. str. 128.

¹⁴⁹ *Koncepce PMS do roku 2025* [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2017 [cit. 2022-02-16]. str. 21. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/09/2017_koncepce_pm_do_roku_20251.pdf.

¹⁵⁰ *Viz Koncepce rozvoje dobrovolnictví v České republice na léta 2020-2029* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2019 [cit. 2022-02-17]. str. 16. Dostupné také z: <https://www.mvcr.cz/clanek/rozvoj-dobrovolnictvi.aspx>.

¹⁵¹ Desistence je pojem, kterým je označován proces odklonu od kriminálního chování

¹⁵² Probační program může být realizován i u odsouzených při výkonu trestu odnětí svobody.

organizace však často působí pouze v některých lokalitách, zaměřují se na vybranou skupinu a jen některá témata. Může se tak snadno stát, že v některých místech je těchto programů nedostatek.

Organizátoři potřebují k pořádání těchto aktivit finance, aby mohli zajistit personál a vše ostatní. Ministerstvo spravedlnosti za tímto účelem poskytuje dotace v rámci dotačního titulu „Rozvoj probačních a resocializačních programů pro dospělé pachatele“. Toto dotační řízení probíhá každý rok a dotace poskytují i jiná ministerstva. Tyto dotace však nepostačují k pokrytí potřeb Probační a mediační služby ve všech okresech¹⁵³. PMS by přitom potřebovala, aby tato agenda fungovala co nejvíce hladce a bezproblémově a také dlouhodobě.

Probační a mediační služba České republiky chce tento problém do budoucna řešit zřízením tzv. programových center. Těch má být celkem osm a lektory programů mají být specializovaní pracovníci PMS.¹⁵⁴ Toto řešení by mělo zajistit jednak dostupnost probačních programů po celé České republice, jednak určitou standardizovanou podobu takových programů. A to díky tomu, že tato centra budou spadat pod Probační a mediační službu a programy povedou její zaměstnanci. Usnadní se tak i problematika financování.

4 Parole

4.1 K pojmu parole

Na rozdíl od probace v užším smyslu, parole spočívá v dohledu nad odsouzeným, který již vykonal část trestu odnětí svobody a nyní byl předčasně propuštěn za současného uložení jistých podmínek. Nejedná se tedy o alternativní trest. Označení „parole“ vychází z francouzštiny. V tomto jazyce znamená „slovo“ či „slib“. Odsouzený „dává své slovo“, že se po propuštění bude chovat řádně a bude dodržovat soudem stanovené podmínky. V českém právním řádu pod parolí rozumíme podmíněné propuštění z trestu odnětí svobody podle § 88 trestního zákoníku.

Institut parole vznikl z tzv. progresivních vězeňských systémů. Ty zavedly možnost vězně přerazovat do vězení různých typů přísnosti režimu i propustit jej po vykonání určité části trestu na svobodu pod dozorem policie.¹⁵⁵

¹⁵³ *Koncepce PMS do roku 2025* [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2017 [cit. 2022-03-02]. str. 16. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/09/2017_koncepce_pm_do_roku_20251.pdf.

¹⁵⁴ *Koncepce PMS do roku 2025* [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2017 [cit. 2022-03-02]. str. 17. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/09/2017_koncepce_pm_do_roku_20251.pdf.

¹⁵⁵ ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena. K podmíněnému propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck 2012, roč. 2012, č. 11-12. str. 249.

Vycházíme z myšlenky, že k nápravě pachatele může dojít i rychleji, než soud původně očekával. Dojde tedy k dřívějšímu naplnění účelu trestu a je tím pádem zbytečné pachatele nadále věznit a zbytečně tím stěžovat jeho následný proces resocializace a vynakládat nemalé finanční prostředky státu na jeho osobu během výkonu trestu odnětí svobody. Z hlediska práva tak můžeme hovořit o uplatnění zásady účelnosti trestu a zásady ekonomie trestní represe¹⁵⁶.

Za hlavní účel existence podmíněného propuštění bych proto označila právě možnost propustit ty osoby, u nichž již došlo k naplnění účelu trestu a usnadnit a podpořit tak jejich resocializaci. Existence možnosti dřívějšího propuštění na svobodu také motivuje pachatele k řádnému výkonu trestu odnětí svobody a absolvování některých programů, které věznice organizují za účelem nápravy odsouzených a jejich snadnějšího začlenění zpět do společnosti.¹⁵⁷

Mnohdy se můžeme setkat i s tvrzením, že podmíněné propuštění sekundárně pomáhá řešit problém přeplněných věznic.¹⁵⁸ K tomu však Šelleng vhodně poznamenává, že tento institut by měl sloužit jako reakce na situaci konkrétního odsouzeného u kterého je parole vhodná, nikoli jako řešení systémových nedostatků. Problém s přetížením věznic by se měl řešit jinými vhodnějšími způsoby.¹⁵⁹

Podmíněné propuštění z trestu odnětí svobody může být v zásadě dvojího druhu. Buď diskreční (je tedy na uvážení soudu, zda dotyčného předčasně propustí) nebo mandatorní (po splnění podmínek tak soud učiní vždy).¹⁶⁰ V České republice máme paroli diskreční. O podmíněném propuštění rozhoduje soud na návrh odsouzeného, státního zástupce, ředitele věznice, kde odsouzený trest vykonává nebo i bez návrhu v rámci veřejného zasedání.¹⁶¹ Ačkoli soudce musí své rozhodnutí náležitě odůvodnit, na podmíněné propuštění neexistuje ze zákona nárok.

O podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody lze žádat podle druhu trestného činu po vykonání třetiny, poloviny či dvou třetin délky trestu. V některých případech u přečinu může dojít k propuštění i dřív.¹⁶² V případě, že je pachatel odsouzen k výjimečnému trestu odnětí

¹⁵⁶ DRÁPAL, Jakub, JIŘIČKA, Václav, RAZSKOVÁ, Tereza. (eds.) *České vězeňství*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2021, str. 290.

¹⁵⁷ HULMÁKOVÁ, Jana. Podmíněné propuštění z pohledu aplikační praxe a vybraných evropských právních úprav. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2017. roč. 2017, č. 2. str. 27.

¹⁵⁸ Viz např. HULMÁKOVÁ, Jana. 2017. op. cit. str. 27.

¹⁵⁹ ŠELLENG, Dalibor. Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody – několik poznámek ke třem aktuálním tématům. In: GRIVNA, Tomáš, ŠIMÁNOVÁ, Hana (eds.) a kol. *Trestní právo s lidskou tváří. V upomínku na Marii Vanduchovou*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. str. 343.

¹⁶⁰ MORGAN, Robert D. *The SAGE encyclopedia of criminal psychology* [online]. Los Angeles: SAGE Publications, 2019 [cit. 2022-04-25]. str. 1015. Dostupné z: <https://sk-sagepub-com.ezproxy.is.cuni.cz/reference/the-sage-encyclopedia-of-criminal-psychology-1e/i10459.xml>.

¹⁶¹ § 331 odst. 1 TŘ.

¹⁶² § 88 odst. 1, 2 a 4 TZ.

svobody na doživotí, může být podmíněně propuštěn nejdříve po dvaceti letech výkonu trestu.¹⁶³ Odsouzený může návrh na podmíněné propuštění podat pouze společně se stanoviskem ředitele věznice, ve které vykonává trest, že se odsouzený choval vzorně, své povinnosti řádně plnil a není tedy třeba delšího trvání trestu.¹⁶⁴

4.2 Role probačního úředníka u parole

Po předčasném propuštění z výkonu trestu se pachatelé často ocitají ve složité situaci podobně jako propuštění po řádném vykonání trestu odnětí svobody v celé jeho délce. Osoby propuštěné mají často problémy získat pracovní uplatnění, mají přerušené sociální vazby s rodinou a přáteli, mohou se potýkat se závislostmi. Taková situace pak může vést k bezdomovectví a brzkému opětovnému páchání trestné činnosti. Není proto zcela neobvyklé, že předčasně propuštění pachatelé poruší podmínky parole a brzy se opět ocitají před soudem a ve výkonu trestu.¹⁶⁵ Proto může mít velký vliv na úspěch pachatelových snah zařadit se zpět do společnosti, je-li mu poskytnutá potřebná podpora.

V zahraničí se můžeme setkat s označením parolový úředník. U nás je parole součástí probace v širším smyslu a s odsouzenými pracuje úředník Probační a mediační služby.¹⁶⁶

Probační úředník může s pachatelem začít spolupracovat už v době, kdy je stále ve výkonu trestu a teprve se chystá podat žádost o podmíněné propuštění. Tato varianta je dobrovolná a vězeň o ní žádá prostřednictvím sociálního pracovníka nebo vychovatele působícího ve věznici.¹⁶⁷

Během této spolupráce zjišťuje probační pracovník, nakolik je odsouzený připravený na život na svobodě, zda má zajištěné bydlení, práci a jaké je riziko recidivy. Při té příležitosti spolupracuje PMS i se subjekty (zpravidla různé neziskové organizace působící v tomto sektoru), které pracují mimo věznice a které poskytují odsouzeným různé formy pomoci, s okolím odsouzeného i s poškozeným.

Postup této fáze je řízen třemi principy:

¹⁶³ § 88 odst. 5 TZ.

¹⁶⁴ § 331 odst. 2 TŘ.

¹⁶⁵ MORGAN, Robert D. *The SAGE encyclopedia of criminal psychology* [online]. Los Angeles: SAGE Publications, 2019 [cit. 2022-04-25]. str. 1015. Dostupné z: <https://sk-sagepub-com.ezproxy.is.cuni.cz/reference/the-sage-encyclopedia-of-criminal-psychology-1e/i10459.xml>.

¹⁶⁶ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. 2010. op. cit. str. 104.

¹⁶⁷ Parole. *Probační a mediační služba* [online]. Praha: Probační a mediační služba [cit. 2022-05-15]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/parole/>.

Princip ochrany společnosti. Probační úředník musí pečlivě zvážit, zda nehrozí, že pachatel bude na svobodě znovu páchat trestnou činnost. Součástí je vyhodnocení, jaká přiměřená omezení a povinnosti navrhne soud.

Princip reintegrace pachatele. Cílem parole je, aby se odsouzený mohl plnohodnotně začlenit zpět do společnosti, nadále vedl řádný život a vyhýbal se problémovému chování.

Princip participace oběti. Již před stanovením plánu spolupráce zjišťuje úředník PMS, jak se pachatel dosud stavěl k náhradě škody poškozenému, popřípadě jaké kroky už v tomto směru učinil. Vedle náhrady škody se snaží zajistit uspokojení i dalších zájmů oběti trestného činu.¹⁶⁸

Výsledkem této činnosti je zpráva, která se pak stane jedním z podkladů pro rozhodnutí soudu. Probační úředník v ní shrne své poznatky a může soudu ne/doporučit podmíněné propuštění nebo může navrhnout některá opatření a povinnosti, které by podle jeho názoru soud měl pachateli uložit.¹⁶⁹

Další úkol probačního úředníka v případě parole nastává tehdy, když soud nad propuštěným stanoví dohled.¹⁷⁰ Ten pak probíhá v zásadě podobným způsobem jako v případě probačního dohledu. Zatímco spolupráce s vězněm před jeho propuštěním je ze strany probačního úředníka dobrovolná a vůbec k ní nemusí přistoupit, dohled po propuštění musí vykonávat vždy.

Od probačního dohledu se parole liší tím, že se úředník musí více věnovat adaptaci propuštěného na život na svobodě. Pro pachatele je tento proces dost náročný, protože ve vězení přichází o kontakt s venkovním světem, a i zdánlivě jednoduché úkony (např. koupit si správný lístek na MHD) pro něj mohou být výzvou. Čím delší je pobyt za mřížemi, tím obtížnější zpravidla bývá návrat na svobodu.¹⁷¹ Této problematice se proto pracovník PMS věnuje hlavně na začátku dohledu, než se klient aklimatizuje. Při řešení této problematiky často probační úředník spolupracuje s řadou neziskových organizací, které poskytují propuštěným osobám pomoc při hledání zaměstnání apod.

¹⁶⁸ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. 2010. op. cit. str. 109-110.

¹⁶⁹ Parole. *Probační a mediační služba* [online]. Praha: Probační a mediační služba [cit. 2022-05-15]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/parole/>.

¹⁷⁰ Na základě § 89 TZ.

4.3 Parole v České republice

4.3.1 Právní úprava

Jak jsme si řekli výše, v České republice je podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody diskreční nikoli mandatorní. Odsouzenému tedy i přes splnění všech zákonem daných podmínek (tj. prokázal svým chováním a plněním povinností polepšení, nebo soud přijal za odsouzeného záruku a vykonal určenou část trestu) nevzniká automatický nárok na propuštění. V tomto bodě se můžeme setkat s odlišnými právními názory na to, do jaké míry má soud možnost žádost o podmíněné propuštění odmítnout. Parole je mimořádný institut, někteří (a mezi nimi i Ústavní soud) vidí její mimořádnost v benevolenci státu vůči odsouzenému, který nemusí vykonat svůj trest celý, nikoli jako institut, který je užíván jen ve výjimečných případech. Soud má z jejich pohledu naopak povinnost odsouzeného podmíněně propustit, pokud splní všechny zákonné podmínky.¹⁷² S touto tezí se však neztotožňují všichni. Šelleng upozorňuje, že toto tvrzení se neshoduje se zněním zákona, podle kterého soudce **může** odsouzeného podmíněně propustit při splnění dále uvedených podmínek (§ 88 odst. 1 TZ).¹⁷³

Diskreční i mandatorní systém mají oba své klady a zápory. Diskrece umožňuje více individuální přístup, zatímco mandatorní systém přispívá k předvídatelnosti a snížení rozdílů v rozhodovací praxi.¹⁷⁴ Zákonodárce však podle znění trestního zákoníku rozhodl, že u nás je diskreční systém, a to je třeba respektovat. I přesto je soudce při svém rozhodování vázán řadou právních zásad a zákonných ustanovení, ze kterých když bude vycházet, umožní podmíněné propuštění z trestu odnětí svobody tam, kde je to vhodné a nejsou dány důvody k delšímu výkonu trestu.

Co se týče podmínky polepšení se pachatele, zkoumá se nejen chování a plnění povinností v rámci života ve věznicí, ale také pachatelova snaha o náhradu škody, zda platí alimony na své děti a další jednání nesouvisející s výkonem trestu. Přestože je totiž důležité vědět, jak se dotyčný chová ve výkonu trestu (poskytuje nám to jisté indicie o jeho motivaci a osobnosti), nelze z těchto skutečností spolehlivě vyvozovat, že bude žít řádný život i vně věznic. S trochou nadsázky lze říci, že to, že si dotyčný umí vzorově ustlat postel a dodržuje rozvrh, ještě neznamená, že se na svobodě opět nedopustí například trestného činu podvodu.

¹⁷² Viz např. Nález Ústavního soudu ze dne 18. 6. 2019, sp. Zn. II. ÚS 810/18; tento názor přebírá například Vicherek viz DRÁPAL, Jakub, JIŘIČKA, Václav, RAZSKOVÁ, Tereza. (eds.). *České vězeňství*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2021. str. 290.

¹⁷³ ŠELLENG, Dalibor. 2021. op. cit. str. 344.

¹⁷⁴ Více viz TOURNIER, Pierre V. Systems of Conditional Release (Parole) in the Member States of the Council of Europe. *Champ pénal* [online]. 2004, vol 1 [cit. 2022-06-10]. Dostupné z: <https://journals.openedition.org/champpenal/378>.

Při posuzování pachatelovy nápravy hraje roli i závažnost trestného činu. Není sice hlediskem pro posouzení sama o sobě, ale můžeme z ní soudit míru pachatelova polepšení se.¹⁷⁵

Za problematické bývá označováno také ustanovení § 88 odst. 2 TZ, které se týká tzv. předčasného propuštění.¹⁷⁶ To umožňuje propuštění odsouzeného na svobodu i předtím, než mu uplyne potřebná doba výkonu trestu, a to na návrh ředitele věznice. Zákon dále říká, že tomuto návrhu soud nevyhoví pouze pokud je zjevné, že odsouzený by po propuštění nevedl řádný život. Takové znění značně limituje soudce v jeho rozhodování, a naopak vkládá příliš velký vliv do rukou ředitelů věznic. Konečné posouzení, zda je vhodné a přínosné dotyčného propustit na svobodu před dovršením celého trestu by mělo zůstat v rukou soudu.

Z níže uvedené tabulky vyplývá, že v posledních letech (přesněji od roku 2013) převažuje počet zamítnutých žádostí nad těmi úspěšnými. Vyhodnotit exaktně úspěšnost parole z dostupných dat je poměrně dost složité. Vicherek uvádí, že počet osob, které se v průběhu zkušební doby neosvědčili, se stabilně pohybuje okolo 20 %.¹⁷⁷

Tabulka č. 5: Počty podmíněných propuštění z trestu odnětí svobody¹⁷⁸

Rok	Počet návrhů	zamítnuto	%	PP	PP s dohledem
2008	9 770	2 905	29,7	2 574	1 156
2009	9 968	3 159	31,7	2 797	1 045
2010	10 403	2 789	26,8	3 296	1 004
2011	10 255	3 267	31,9	2 972	973
2012	11 363	3 423	30,1	3 076	1 303
2013	8 952	3 152	35,2	1 647	1 010
2014	7 649	3 266	42,7	1 330	929
2015	8 674	3 641	41,0	1 480	906
2016	9 300	4 231	45,5	1 280	1 099
2017	10 364	4 577	44,2	1 062	1 769
2018	9 613	4 211	43,8	1 004	1 733
2019	9 307	3 833	41,2	1 061	1 917
2020	9 927	3 842	38,7	1 085	2 064

4.3.2 Komise pro podmíněné propuštění

Vznik těchto komisí je výsledkem snahy zavést do českého soudnictví více restorativní justice¹⁷⁹. Dosud se jednalo pouze o projekty a komise nefungovaly ve všech věznicích. Prvním

¹⁷⁵ ŠÁMAL, Pavel, a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. str. 1077.

¹⁷⁶ HULMÁKOVÁ, Jana. 2017. op. cit. str. 27.

¹⁷⁷ DRÁPAL, Jakub, JIŘIČKA, Václav, RAZSKOVÁ, Tereza. (eds.). 2021. op. cit. str. 290.

¹⁷⁸ Tabulka převzata a upravena z: DRÁPAL, Jakub, JIŘIČKA, Václav, RAZSKOVÁ, Tereza. (eds.) *České vězeňství*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2021

projektem byl projekt Komise pro podmíněné propuštění (realizovaný ve 3 věznicích).¹⁸⁰ Na něj navazovaly projekty Křehká šance (9 věznic) a Křehká šance II. (18 věznic).¹⁸¹ Současným cílem Probační a mediační služby je, aby se staly stálou součástí systému české trestní justice.¹⁸² Jejich právní zakotvení se však zatím nepodařilo.

Komise měly tři členy – z řad Vězeňské služby, Probační a mediační služby a jednoho zástupce odborné veřejnosti. Veřejnost často zastupovaly neziskové organizace.¹⁸³ Jejich přínos spočívá v profesionálním a komplexním posouzení podmínek odsouzeného, o jehož podmíněném propuštění bude soud rozhodovat. Kromě doporučení soudu k podmíněnému propuštění byl součástí i návrh opatření, která by měla snižovat riziko recidivy.¹⁸⁴

4.3.3 Problematika hodnocení rizik

Důležitým zdrojem informací o případu a pro vyhodnocení, zda odsouzený po propuštění povede řádný život, je pro soudy hodnocení pachatele od Vězeňské služby. V některých zemích je součástí takového hodnocení (někdy jej poskytuje probační služba) i hodnocení rizik pachatele na základě různých systémů hodnocení.¹⁸⁵ V České republice tomu tak v současnosti není. Vězeňská služba přitom má k dispozici nástroj, který by tuto roli mohl plnit. Jedná se o Souhrnou analýzu rizik a potřeb odsouzených (SARPO), která je součástí Vězeňského informačního systému. Používá jej zatím pouze jako podklad pro vstupní Komplexní zprávu, na jejímž základě se pak pachateli určí program zacházení.¹⁸⁶

Takovéto analytické systémy je ale třeba používat s jistou rezervou. Jejich výsledkem je pouze určitá míra pravděpodobnosti. Zda by dotyčný spáchal či nespáchal trestný čin v případě propuštění však s určitostí nemůžeme dopředu vědět nikdy. Problémem mohou být především situace, kdy hodnocení rizik vychází zhruba půl na půl. Naopak pokud výsledky hovoří silně pro jednu z možností, může mít jejich existence přínos. Z toho důvodu se objevují názory, že by se k nim mělo přihlížet právě pouze tehdy, když prokazatelně ukazují na vysoké/nízké riziko

¹⁷⁹ DRÁPAL, Jakub, JIŘIČKA, Václav, RAZSKOVÁ, Tereza. (eds.). 2021. op. cit. str. 305.

¹⁸⁰ DRÁPAL, Jakub, JIŘIČKA, Václav, RAZSKOVÁ, Tereza. (eds.). 2021. op. cit. str. 306.

¹⁸¹ Křehká šance II. *Probační a mediační služba* [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2022 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/projekty/ukoncene/krehka-sance-ii/>.

¹⁸² *Koncepce PMS do roku 2025* [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2017 [cit. 2022-06-17]. str. 18. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/09/2017_koncepce_pm_do_roku_20251.pdf.

¹⁸³ DRÁPAL, Jakub, JIŘIČKA, Václav, RAZSKOVÁ, Tereza. (eds.). 2021. op. cit. str. 306.

¹⁸⁴ *Koncepce PMS do roku 2025* [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2017 [cit. 2022-06-17]. str. 18. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/09/2017_koncepce_pm_do_roku_20251.pdf.

¹⁸⁵ PADFIELD, Nicola. *Who to release?: parole, fairness and criminal justice*. Vyd. 1. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2012. str. 32-34.

¹⁸⁶ SARPO. *Vězeňská služba České republiky* [online]. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2022 [cit. 2022-06-10]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/sarpo>.

recidivy. V mezních případech bychom k nim naopak přihlížet neměli, abychom zabránili tomu, že některé pachatele „pro jistotu“ ponecháme ve výkonu trestu odnětí svobody ovlivnění nejednoznačným výsledkem.¹⁸⁷

4.3.4 Probační domy

S těžkostmi, které odsouzený prožívá při návratu na svobodu by mu v budoucnu měli pomoci tzv. probační domy. Jedná se o mezistupeň mezi výkonem trestu ve vězení a úplným propuštěním na svobodu. Cílem je pomoci pachatelům překonat rizika (nezaměstnanost, dluhy, absence bydlení, závislost...), která je po propuštění čekají tím, že jim bude poskytována péče a poradenství, ale také určitá míra dohledu nad jejich počínáním. Inspirací k tomuto kroku bylo pro PMS Norsko, kde podobné domy fungují¹⁸⁸. Najdeme je však i jinde v Evropě a ve světě.

V České republice už byla tato varianta ozkoušena v rámci pilotního projektu „Probační dům“ v areálu střediska Nová šance z. s.¹⁸⁹ a projekt se osvědčil. Nyní je chce Probační a mediační služba zavést do praxe jako pobytový program. Poukazuje při tom i na finanční přínos pro stát, protože náklady na osobu v tomto programu by byly až o tři čtvrtiny nižší než náklady na vězně.¹⁹⁰ Nemluvě o vyšší šanci, že se dotyčný nedopustí v budoucnu recidivy a tím stát opět ušetří.

5 Mediace v trestním řízení

5.1 Mediace jako alternativní metoda řešení sporů

Pojem mediace vychází z latinského slovesa „mediare“ – zprostředkovat.¹⁹¹ Poskytuje jednu z možností, jak řešit konflikty. Setkáme se s ní mnohem častěji než jen v rámci trestního práva. Řadíme ji mezi alternativní metody řešení sporů (alternative dispute resolution – zkr. ADR)¹⁹². Její alternativnost spočívá v tom, že nabízí jiný způsob řešení konfliktu než klasické

¹⁸⁷ PADFIELD, Nicola, VAN ZYL SMIT, Dirk, DÜNKEL, Frieder. *Release from prison: European policy and practice*. Vyd. 1. Portland: Routledge, 2012. str. 434.

¹⁸⁸ DRÁPAL, Jakub, JIŘIČKA, Václav, RAZSKOVÁ, Tereza. (eds.). 2021. op. cit. str. 307.

¹⁸⁹ Realizované projekty. *Nová šance*, z. s. [online]. Ostrava: Nová šance, z. s. 2022 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: <https://koblov.cz/o-nas/realizovane-projekty/>.

¹⁹⁰ *Koncepce PMS do roku 2025* [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2017 [cit. 2022-06-17]. str. 17. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/09/2017_koncepce_pm_do_roku_20251.pdf.

¹⁹¹ HOLÁ, Lenka. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. str. 17.

¹⁹² BRZOBOHATÝ, Robin, POLÁKOVÁ, Lenka, HORÁČEK, Tomáš. *Rukověť mediátora aneb co je dobré vědět nejen ke zkouškám mediátora*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2016. str. 2.

soudní řízení. Místo spravedlnosti před soudem, hledají členové komunity řešení sami spolu a s větším důrazem na vzájemné pochopení a porozumění.¹⁹³

Počátky mediace v jejím moderním pojetí¹⁹⁴ můžeme najít přibližně v 60. letech 20. století v USA jako výsledek tehdejšího společenského vývoje, který byl poznamenán zvýšenou nedůvěrou části společnosti ve státní instituce a požadavkem rychlejšího řešení. Vystala potřeba hledat nový způsob řešení konfliktů.¹⁹⁵

Při hledání definice mediace nalezneme v literatuře (podobně jako například u restorativní justice) vícero variant. Zákon o mediaci (č. 202/2012 Sb.) ji definuje jako „*postup při řešení konfliktu za účasti jednoho nebo více mediátorů, kteří podporují komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými (dále jen „strana konfliktu“) tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu uzavřením mediační dohody*“¹⁹⁶.

Evropská směrnice o mediaci ji popisuje jako „*formální řízení, jakkoli nazvané nebo uváděné, ve kterém dvě nebo více stran sporu samy dobrovolně usilují o dosažení dohody o vyřešení sporu za pomoci mediátora. Toto řízení mohou zahájit strany sporu nebo může být navrženo či nařízeno soudem nebo stanoveno právem členského státu.*“¹⁹⁷

Z daných definic lze odvodit, že mediace je určitý postup, který nabízí alternativu k soudnímu řízení, jeho cílem je pomoci hledat řešení sporu mezi stranami, a to za účasti třetí na stranách nezávislé osoby.

V porovnání se soudním řízením je mediace rychlejší proces, což má za následek i benefit ve formě nižších nákladů. Ty jsou způsobeny i absencí nutnosti advokátního zastoupení. Mediace je dobrovolná a strany mají na její průběh i výsledek přímý vliv, pakliže je výsledkem dohoda stran, může to mít příznivý efekt na uchování jejich dobrých vzájemných vztahů. Díky tomu, že se vyznačuje větší neformálností než například právě soudní řízení, se může z velké části přizpůsobit individuálním potřebám stran. Povinnost mlčenlivosti jí dodává na důvěrnosti.¹⁹⁸ Všechny tyto vlastnosti dělají z mediace atraktivní metodu řešení konfliktů, která se stává stále populárnější.

Mediace však má i jistá úskalí. Její dobrovolnost v sobě skrývá i nevýhodu v podobě nejistého výsledku. Mediace vůbec dohodou skončit nemusí. Ne všechny spory lze touto formou řešit. Někdy jsou vztahy mezi osobami tak napjaté, že vzájemná dohoda jednoduše není možná.

¹⁹³ BRZOBOHATÝ, Robin, POLÁKOVÁ, Lenka, HORÁČEK, Tomáš. 2016. op. cit. str. 5.

¹⁹⁴ Techniky a postupy řešení vzniklých konfliktů připomínající dnešní mediaci se používají již po tisíce let.

¹⁹⁵ BRZOBOHATÝ, Robin, POLÁKOVÁ, Lenka, HORÁČEK, Tomáš. 2016. op. cit. str. 3.

¹⁹⁶ § 2 písm. a) z. č. 202/2012 Sb., o mediaci.

¹⁹⁷ Směrnice evropského parlamentu a rady 2008/52/ES ze dne 21. května 2008, o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech.

¹⁹⁸ SVATOŠ, Martin. *Tajemství mediace aneb řešení sporů od A do Z*. Vyd. 1. Praha: Art Francesco, 2020. str. 108-110.

V případě mediační dohody uzavřené dle zákona o mediaci také musíme zmínit, že není přímo vykonatelná. To se ale dá řešit dvěma způsoby. Buď to ji necháme schválit soudem ve formě soudního smíru¹⁹⁹ nebo mediační dohodu uzavřít ve formě notářského zápisu²⁰⁰.

5.1.1 Druhy mediace

V České republice dělíme mediaci na tři základní směry: facilitativní, transformativní a evaluativní.

Facilitativní mediace vychází z harvardského modelu vyjednávání, který se stal populárním zejména po vydání publikace „Getting to yes: negotiating agreement without giving in“²⁰¹, a je nejrozšířenějším druhem mediace.²⁰² Vychází z ní i standardy vzdělávání v mediaci.²⁰³

Je pro ni charakteristická snaha dosáhnout dohody, kterou pak obě strany sporu respektují. Jednání vede neutrální třetí strana a proces mediace i postavení mediátora jsou pevně stanoveny.²⁰⁴ Pomalu se tak začíná blížit soudnímu řízení, ke kterému má představovat alternativu. K větší strukturovanosti procesu mediace inklinovali především mediátoři z řad advokátů, a ne všichni odborníci na mediaci tento přístup považují za nejšťastnější.²⁰⁵

Charakteristickými principy facilitativní mediace je jednak zaměření na zájmy a potřeby stran, dále právo na jejich sebeurčení, dobrovolnost a důvěrnost mediace a nestrannost a neutralita mediátora.²⁰⁶ Právě z harvardského modelu vyjednávání (též označováno jako principiální vyjednávání) pak vychází zásady změny soupeření na spolupráci, zaměření se na alternativy a hledání nových možností a orientace na budoucnost.²⁰⁷

Evaluativní mediace se liší od té facilitativní tím, že mediátor návrhy stran porovnává a hodnotí, a to i z právního hlediska. Přestává proto být neutrálním a klienti mají pasivnější roli než ve facilitativní mediaci. Častěji zde dochází k výsledku, kdy jedna ze stran odchází jako

¹⁹⁹ § 67 odst. 2 z. č. 56/1963 Sb., občanský soudní řád.

²⁰¹ FISHER, Roger, URY, William, PATTON, Bruce. *Getting to yes: negotiating agreement without giving in*. Vyd. 3. New York: Penguin, 2011.

²⁰² BRZOBOHATÝ, Robin, POLÁKOVÁ, Lenka, HORÁČEK, Tomáš. 2016. op. cit. str. 7-9.

²⁰³ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Facilitativní mediace: řešení konfliktu prostřednictvím mediátora*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012. str. 42.

²⁰⁴ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. 2012. op. cit. str. 42.

²⁰⁵ BRZOBOHATÝ, Robin, POLÁKOVÁ, Lenka, HORÁČEK, Tomáš. 2016. op. cit. str. 8.

²⁰⁶ BRZOBOHATÝ, Robin, POLÁKOVÁ, Lenka, HORÁČEK, Tomáš. 2016. op. cit. str. 13-17.

²⁰⁷ BRZOBOHATÝ, Robin, POLÁKOVÁ, Lenka, HORÁČEK, Tomáš. 2016. op. cit. str. 18.

vítěz a druhá jako poražená. Tuto metodu používají především mediátoři, kteří jsou zároveň advokáty a je častá i u obchodních mediací.²⁰⁸

Někteří autoři už nepovažují evaluativní mediaci za druh mediace nýbrž za jakousi hybridní formu. A to právě proto, že mediátor už není neutrální třetí stranou a svým hodnotícím přístupem snižuje možnosti stran konfliktu sami dojít k řešení a vzájemnému porozumění.²⁰⁹

Transformativní mediace je ze tří jmenovaných stylů nejnovější. Za jejím vznikem stojí Joseph P. Folger a Robert A. Baruch Bush.²¹⁰ Reaguje právě na tendence některých mediátorů až příliš do procesu zasahovat a tlačit na uzavření dohody i její konečnou podobu. Pro transformativního mediátora není cílem dohoda ale podpora stran v transformaci konfliktu (zlepšit vzájemnou interakci, docílit vzájemného uznání). Zásadní je docílit vzájemného pochopení mezi klienty.

Lze tedy říct, že z facilitativní mediace do značné míry vychází, ale snaží se reagovat na některé její nedostatky. U transformativní mediace není takový důraz na strukturu procesu a snaha o uzavření dohody jako výsledku mediačního řízení není tak zásadní. Důležité naopak je, aby kontrola nad průběhem i výsledkem mediace zůstávala v rukou stran sporu.

5.2 Mediace v trestním právu

Za první případ použití mediace v rámci trestního práva je považován projekt pro mladistvé v kanadském městě Elmira. V Evropě se využívala nejprve ve Velké Británii a posléze se rozšířila i na kontinent.²¹¹

Mediace je jedním z prvků restorativní justice i v naší trestní justici. Její zavedení souvisí se vznikem tzv. odklonů v rámci trestního řízení, které začaly být zaváděny v 90. letech²¹². Od standardního trestního řízení se odklony liší v řadě aspektů. Jejich cílem totiž není primárně vyslovení viny a případně i trestu, ale spíše „usmíření“ mezi pachatelem trestného činu a poškozeným (obětí) a náprava daného stavu tím, že pachatel škodlivé následky odčiní. Tento postup přispívá i ke zrychlení celého procesu v jednodušších případech, kde hlavní líčení není nutné.²¹³

²⁰⁸ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. 2012. op. cit. str. 43.

²⁰⁹ BRZOBOHATÝ, Robin, POLÁKOVÁ, Lenka, HORÁČEK, Tomáš. 2016. op. cit. str. 41.

²¹⁰ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. 2012. op. cit. str. 45.

²¹¹ DOUBRAVOVÁ, Dagmar, ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka. 2011. op. cit. str. 6.

²¹² Podmíněné zastavení trestního stíhání zákonem č. 292/1993 Sb. a schválení narovnání zákonem č. 152/1995 Sb. (Zákon o soudnictví ve věcech mládeže zavedl odstoupení od trestního stíhání).

²¹³ HOLÁ, Lenka. 2013. op. cit. str. 271.

Definici mediace nám nabízí § 2 odst. 2 zákona o Probační a mediační službě, který pod tímto pojmem „rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi podezřelým nebo obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediace lze provádět jen s výslovným souhlasem podezřelého nebo obviněného a poškozeného.“

Od mediace v ostatních sporech se liší jiným vzájemným postavením stran. Zatímco v občanskoprávních sporech předpokládáme určitý díl viny na obou stranách konfliktu, v trestních věcech je vždy jedna osoba v postavení poškozeného a druhá v postavení obviněného, tedy viníka.

Během mediace nemůžeme dojít k rozhodnutí o vině či nevině, o jaký trestný čin se jedná apod. To její průběh neumožňuje, ačkoli určitou vinu na straně pachatele předpokládáme, jinak bychom k ní nepřikročili. Její přínos spočívá v možnosti pro pachatele i poškozeného více se do procesu aktivně zapojit a mít větší vliv (i odpovědnost) na výsledné řešení. Mediace je zásadně dobrovolná²¹⁴, takže strany mají situaci ve vlastních rukou. Její výsledek by měl mít význam pro trestní řízení, avšak nelze říct, že mediace je procesním postupem, jehož výsledkem bude rozhodnutí ve věci. Naopak jedná se o postup mimo trestní řízení²¹⁵.

U nás i v zahraničí je mediace vnímána jako možnost především u méně závažné kriminality a u mladistvých pachatelů²¹⁶. Teoreticky je možné ji použít u všech případů konfliktů. Roli při výběru konkrétního případu hraje ochota pachatele napravit své jednání, zda se jedná o prvopachatele nebo zda se s obětí znali už předtím a trestný čin je výsledkem delšího konfliktu²¹⁷.

V otázce vhodných případů pro mediaci ale nepanuje zcela shoda. Je například diskutabilní, do jaké míry je vhodné k ní přistoupit v případě domácího násilí a jiných případů, kde oběť byla buď pod silným vlivem pachatele, nebo je silně traumatizovaná a další kontakt s pachatelem by mohl vést k sekundární viktimizaci. Dá se proto říct, že čím těžší případ kriminality, tím větší nároky na profesionalitu mediátora budou kladeny právě proto, aby se takovým nepříznivým následkům zabránilo.

Z některých výzkumů však vyplývá, že i např. některé oběti sexuálních trestných činů byly s mediací určitým způsobem spokojeny. Popisovaly pocity úlevy, menšího strachu,

²¹⁴ Viz § 2 z. o PMS.

²¹⁵ HOLÁ, Lenka. 2013. op. cit. str. 278.

²¹⁶ HULMÁKOVÁ, Jana. *Využití mediace v trestním řízení*. In: GRIVNA, Tomáš (ed.). *Pocita Pavlu Šámalovi k 65. narozeninám. Čtvrtstoletí hledání spravedlnosti na Nejvyšším soudě ČR*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018. str. 72.

²¹⁷ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. 2010. op. cit. str. 42.

spokojenost, že byly vyslyšeny a pachatele začaly více vnímat jako člověka, který už nad nimi nemá moc spíše než jako nebezpečí.²¹⁸

Rytterbro nabízí ještě další příklady obětí/poškozených, jejichž participace na mediaci není vhodná, protože nepřinese kýžený výsledek. Především kvůli jejich chování během mediace. Jde o případy, kdy oběť pachatele chválí za jeho účast na mediaci, účastní se mediace pouze za účelem získat co nejvyšší finanční náhradu nebo naopak nestojí o žádnou formu nápravy a na mediaci je jen za účelem zvědavě se „šťourat“ v pachatelově osobním životě. Za velice důležité považuje také to, aby poškozený popsal, jaké dopady na něj trestný čin měl. Je to zásadní podmínka pro dosažení jednoho z cílů mediace, tedy aby pachatel pochopil škodlivost svého jednání.²¹⁹

5.3 Mediátor v mediaci v trestním řízení

Mediátorem v otázce trestněprávních konfliktů je v České republice úředník Probační a mediační služby. Stejně jako u mediace v jiných oblastech je třeba, aby byl nestranný a choval se ke všem subjektům stejně vyváženě a s respektem. Jedině tak si získá důvěru obou stran. Nemá za cíl najít a prosadit řešení, ale směřuje strany k tomu, aby ho našly samy.²²⁰ I tak zůstává cílem u mediace v trestních věcech najít to nejlepší možné řešení z hlediska všech aspektů, nikoli jen řešení, které se stranám v dané situaci bude zdát jako postačující.²²¹

Vzhledem k faktu, že mediace se většinou koná v rámci přípravného řízení, to znamená před vyslovením viny pachatele, musí také dodržovat zásadu presumpce nevinny.

Jeho úkolem je také vytipovat vhodné případy, kde by mediace mohla mít pro oba zúčastněné přínos. V tom mu pomáhají i úvodní konzultace, na kterých se sejde s každým zvlášť, vysvětlí jim obsah mediace a zjistí jaký je jejich postoj k této možnosti²²². Zjistit musí především:

- Jaký je postoj pachatele k spáchanému trestnému činu, zda jeho účast na mediaci není pouze účelová a jestli oběti nehrozí sekundární viktimizace

²¹⁸ HULMÁKOVÁ, Jana. 2018. op. cit. str. 70.

²¹⁹ RYTTERBRO, Lisse-lotte. Victim and Offender Viewed from the Perspective of Mediation. *Journal of Scandinavian studies in criminology and crime prevention* [online]. Basingstoke: Taylor & Francis Group, 2003 [cit. 2022-06-11]. roč. 4, č. 1. str. 108. Dostupné z: <https://www-tandfonline-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/full/10.1080/14043850310011207>.

²²⁰ HOLÁ, Lenka. 2013. op. cit. str. 279-280.

²²¹ HOLÁ, Lenka. 2013. op. cit. str. 283.

²²² ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. 2010. op. cit. str. 42.

- Jestli je oběť na mediaci připravena a dostatečně informovaná, pokud by tomu tak nebylo, opět hrozí sekundární viktimizace
- Ačkoli dodržujeme presumpci nevinny, ze strany pachatele se během mediace očekává omluva a schopnost uznat pochybení a vůle k nápravě
- Jak jsou oba subjekty informovány o očekáváních druhé strany, tyto informace předává mediátor na individuálních setkáních ještě před zahájením mediace
- Zda by nebylo vhodné, aby se mediace zúčastnili ještě další osoby – např. osoby blízké či zástupci místní komunity
- Co je potřeba udělat pro to, aby byly obě strany v rovném postavení²²³

Důležité je, aby byl mediátor profesionál. Ačkoli se během mediace neřeší všechny psychologické problémy zcela do hloubky, je užitečné, když ovládá některé techniky psychoterapie a vyjednávání. Je proto žádoucí, aby měl vzdělání psychosociálního charakteru.²²⁴ Zásadní vlastností mediátora je také schopnost empatie a naslouchání. Jedině tak může vhodně usměrňovat a podporovat dialog mezi zúčastněnými.

Mediátor ovlivňuje průběh schůzky i zdánlivými maličkostmi. Příkladem může být, jak dotyčné rozesadí u stolu, zda je stůl kulatý nebo hranatý, postoj a pohyby těla, síla hlasu a intonace a další.²²⁵

5.4 Přínos mediace pro poškozeného a pro pachatele

Jednou z věcí, která je vytýkána klasickému trestnímu procesu je, že poškozený v něm hraje minimální roli. V retributivním pojetí justice, ze kterého trestní řízení vychází, je za oběť považovaný stát. Role poškozeného se v zásadě omezuje pouze na možnost uplatňovat nárok na náhradu škody, vyjadřovat se k důkazům a učinit prohlášení o dopadech trestného činu na jeho osobu. Ačkoli v poslední době sílí snaha zlepšit jeho postavení i v rámci trestního řízení²²⁶, mediace vycházející z principů restorativní justice mu poskytuje mnohem větší prostor.

Přitom jak uvádí Čírtková, pro oběti trestných činů je důležitější procedurální spravedlnost než distribuční. Tedy zda je oběť vyslyšena, jedná se s ní slušně a je jí poskytnut stejný prostor jako obviněnému. Samotné rozhodnutí o trestu už pro ně nebývá tak zásadní,

²²³ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. 2010. op. cit. str. 48.

²²⁴ HOLÁ, Lenka. 2013. op. cit. str. 282.

²²⁵ ZŮBEK, Jan. *Odklony v trestním řízení*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2019. str. 119.

²²⁶ Např. přijetí zákona o obětech trestných činů (č. 45/2013 Sb.).

neboť na jejich újmu už nemá přílišný vliv a při pocitu spravedlivého postupu snáze přijímají i rozsudky s nimiž nesouhlasí.²²⁷

Oběť (poškozený) se může mnohem aktivněji podílet na průběhu mediace než na trestním řízení. Skrze princip dobrovolnosti má částečně ve vlastních rukou i to, zda se vůbec mediace uskuteční. Během dialogu s obviněným má možnost ventilovat všechny své emoce, dopady trestného činu na svou osobu a docílit tak větší satisfakce i po této stránce.

Z provedených výzkumů vyplývá, že mediace má pozitivní efekt na to, jak se oběť cítí uspokojena (že je vyslyšena, snížení vzteku vůči pachateli...) v porovnání s tradičním soudním řízením. Dále tyto výzkumy došly k závěru, že poskytuje větší šanci na splnění náhrady škody, ale i na snižování recidivy a zamezení stigmatizace pachatele.²²⁸

Pro obviněného skýtá mediace větší příležitost k tomu, aby si uvědomil, jaké má jeho jednání následky a převzal za ně odpovědnost. Obviněný si také nemusí vytvořit negativní vztah k soudním institucím a systému právě proto, že v mediaci hraje aktivnější roli. Díky tomu, že mediace může být kratší než soudní řízení, není pachatel ani jeho rodina vystavována negativním následkům, které jsou s dlouhým trestním řízením spojeny.²²⁹

5.5 Využití trestněprávní mediace u nás

Jak bylo zmíněno výše, mediace je spjata s odklony v trestním řízení. Zpravidla se uskutečňuje v rámci přípravného řízení. PMS může dostat podnět k činnosti od soudu, policejního orgánu, státního zastupitelství nebo také od obviněného, poškozeného či jejich blízkých. Obecně se Probační a mediační služba snaží svou činnost zahájit co nejdříve od zahájení trestního stíhání. Důvodem je větší motivace pachatele a dřívější satisfakce pro poškozeného. Jen v některých případech je vhodnější vyčkat (př. oběť není psychicky připravená setkat se s pachatelem).²³⁰

Mediace se mohou účastnit i právní zástupci obou subjektů, se kterými se mohou strany radit i v průběhu o právních otázkách věci. Pozvány mohou být i další osoby jako rodinní příslušníci, svědci či odborníci, kteří mohou svou účastí pozitivně přispět.²³¹

Výsledkem může být (ne vždy se podaří jí dosáhnout) písemná dohoda, která obsahuje závazky obou stran. Důležité je, aby byly dostatečně jasné a podrobné, reálné a splnitelné. Pro

²²⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014. str. 137.

²²⁸ HULMÁKOVÁ, Jana. 2018. op. cit. str. 71-72.

²²⁹ HOLÁ, Lenka. 2013. op. cit. str. 283.

²³⁰ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. 2010. op. cit. str. 41.

²³¹ HOLÁ, Lenka. 2013. op. cit. str. 280.

soudce či státního zástupce vypracuje mediátor závěrečnou zprávu. V té shrnuje výsledek mediace a přikládá doporučení. Pokud byla uzavřena dohoda mezi pachatelem a poškozeným, je přiložena k závěrečné zprávě jako příloha.²³²

Státní zástupce nebo soudce může (ale nemusí) k výsledku mediace přihlídnout a podmíněně zastavit trestní stíhání.

Může se stát, že jedna ze stran odmítá mediaci nebo ji nelze uskutečnit z jiných důvodů (př. u daného trestného činu nemáme poškozeného) a přesto má klient Probační a mediační služby zájem něco pro nápravu narušeného stavu vykonat. V takových situacích je možné přikročit k jiným postupům směřujícím k urovnání konfliktního stavu.

Jejich výstupem bude zpráva o spolupráci s klientem nebo zpráva před rozhodnutím, která opět poslouží jako podklad pro rozhodování státnímu zástupci a soudu.²³³

Tabulka č. 6: Počty mediací v letech 2016-2020²³⁴

Rok	2016	2017	2018	2019	2020
Počet mediací	982	637	675	768	471

6 Rodinné skupinové konference

Následující kapitole nebude v této práci věnován takový prostor jako těm ostatním, a to ze dvou důvodů. Jednak se jedná o institut, který v českých podmínkách teprve objevujeme a pomalu zavádíme do praxe, jednak se většinou užívá v případech provinění spáchaných dětmi a mládeží a tato práce se věnuje primárně práci Probační a mediační služby s dospělými pachateli. I tak považuji za důležité se rodinnými skupinovými konferencemi zabývat alespoň okrajově. Nikde totiž není výslovně určeno, že skupinové konference lze užít jen u mladistvých, a jedná se o další ze základních nástrojů restorativní justice, který se ve světě užívá, a který má (alespoň u nás) na starosti Probační a mediační služba.

Do značné míry se rodinné skupinové konference podobají mediaci. I zde dochází k setkání pachatele a poškozeného. Ovšem za účasti dalšího okruhu osob, kterých se případ nějakým způsobem dotýká. Kdo všechno je součástí tohoto okruhu se v jednotlivých zemích liší. Rozlišujeme například mezi novozélandským modelem a australským „Wagga“ modelem

²³² ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. 2010. op. cit. str. 52.

²³³ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. 2010. op. cit. str. 60.

²³⁴ Zdroj dat: statistiky Probační a mediační služby za roky 2016 až 2020 zpracované autorkou práce. Dostupné také na: <https://www.pmscr.cz/statistiky/>.

rodinných skupinových konferencí.²³⁵ Často to jsou rodinní příslušníci poškozeného a obviněného. Ti se mohou zúčastnit i mediace, ale pro rodinnou skupinovou konferenci je jejich přítomnost typická a více se v ní angažují. Přibývá nám tak podpora a výchovné působení ze strany rodiny, které v klasické mediaci chybí²³⁶.

Pořádat ji můžeme v rámci přípravného řízení tak i vykonávacího. Předpoklady pro její vhodnost jsou obdobné jako u mediace a dbát na výběr vhodných případů musíme stejně bedlivě, abychom eliminovali riziko sekundární viktimizace oběti.

Rodinné skupinové konference vznikly na Novém Zélandu na základech tradičních způsobů řešení konfliktů původního maorského obyvatelstva.²³⁷ V České republice byla poprvé vyzkoušena v rámci projektu „Na správnou cestu!“ na který pak navázal projekt „Na správnou cestu! II“, který si určil za cíl ji mimo jiné rozšířit po celé republice.²³⁸

Osobu, která účastníky provádí setkáním, zpravidla označujeme facilitátor nebo koordinátor²³⁹. V českých podmínkách se jedná o úředníka Probační a mediační služby, který byl speciálně vyškolen pro práci s mladistvými pachateli²⁴⁰. Vzhledem k většímu počtu zúčastněných je doporučováno, aby facilitátoři byli dva, a to ideálně ve dvojici muž a žena za účelem genderové vyrovnanosti.²⁴¹

Za přínosy rodinné skupinové konference můžeme označit pocit zapojení do rozhodování, zamezení stigmatizaci pachatele, uvědomění mladistvých o škodlivosti jejich jednání a omluvu poškozenému, nápravu škody i fakt, že výsledná dohoda je většinou dodržena.²⁴² Díky zapojení rodiny se facilitátor snaží najít a společně vyřešit problémy v rodině, které mohly mít vliv na

²³⁵ TOMÁŠEK, Jan, DIBLÍKOVÁ, Simona, HAMPLOVÁ, Natálie, ROZUM, Jan. *Rodinné skupinové konference*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019, str. 15.

²³⁶ *Studie o účinnosti programů proti násilí a rodinné skupinové konference* [online]. Praha: SocioFactor s.r.o., 2020 [cit. 2022-06-22]. str. 95. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/08/projekty_NSCII_Studie_ucinnosti_programu_Proti_nasili_a_RSK.pdf.

²³⁷ MUTTER, Robin, SHEMMINGS, David, DUGMORE, Paul, HYARE, Mina. Family group conferences in youth justice. *Health & social care in the community* [online]. Oxford: Blackwell Publishing, 2008 [cit. 2022-06-23]. roč. 16, č. 3. str. 262-270. Dostupné z: <https://onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/full/10.1111/j.1365-2524.2008.00770.x>.

²³⁸ Na správnou cestu! II. *Probační a mediační služba* [online]. Praha: Probační a mediační služba [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/projekty/ukoncene/na-spravnou-cestu-ii/>.

²³⁹ TOMÁŠEK, Jan, DIBLÍKOVÁ, Simona, HAMPLOVÁ, Natálie, ROZUM, Jan. 2019. op. cit. str. 12-13.

²⁴⁰ Na správnou cestu! II. *Probační a mediační služba* [online]. Praha: Probační a mediační služba [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/projekty/ukoncene/na-spravnou-cestu-ii/>.

²⁴¹ *Studie o účinnosti programů proti násilí a rodinné skupinové konference* [online]. Praha: SocioFactor s.r.o., 2020 [cit. 2022-06-22]. str. 96. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/08/projekty_NSCII_Studie_ucinnosti_programu_Proti_nasili_a_RSK.pdf.

²⁴² MUTTER, Robin, SHEMMINGS, David, DUGMORE, Paul, HYARE, Mina. Family group conferences in youth justice. *Health & social care in the community* [online]. Oxford: Blackwell Publishing, 2008 [cit. 2022-06-23]. roč. 16, č. 3. str. 262-270. Dostupné z: <https://onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/full/10.1111/j.1365-2524.2008.00770.x>.

kriminální jednání mladistvého a díky tomu dochází i ke zlepšení rodinných vztahů a vazeb. To může mít pozitivní vliv na riziko recidivy.²⁴³

To, že jsou konference vedeny v případech trestné činnosti páchané mládeží, může vyvolávat pochybnosti, do jaké míry skutečně účinkují. Nízký věk pachatele znamená, že musíme počítat s tím, že dosud nemá zcela vyvinuté kognitivní schopnosti, komunikační dovednosti, je emocionálně nevyzrálý a pod větším vlivem svých vrstevníků. Jelikož všechny ostatní subjekty na konferenci jsou dospělí, ocitá se pachatel fakticky v nerovném postavení, což může mít negativní vliv na jeho svobodné rozhodování během konference.²⁴⁴ Je proto třeba s nimi zacházet způsobem odpovídajícím jejich rozumové a mravní vyspělosti. I tak se jedná o nástroj restorativní justice, který má nepochybně svůj přínos na poli trestněprávní politiky.

U nás byly první rodinné skupinové konference uspořádány v roce 2014 (celkem 16 konferencí) v rámci projektu „Na správnou cestu!“.²⁴⁵ Od té doby jsou součástí činnosti PMS, ale jejich počty se pohybují pouze v desítkách případů za rok. Z níže uvedené tabulky ani nemůžeme konstatovat stoupající tendenci.

Tabulka č. 7: Počty uskutečněných rodinných skupinových konferencí v letech 2016-2020²⁴⁶

Rok	2016	2017	2018	2019	2020
Počet konferencí	0	14	13	10	7

7 Zahraniční praxe – Norsko

7.1 Obecně o struktuře probace a mediace v Norsku

Norsko je zemí, která je v současnosti mnohými vnímána jako vzor, pokud se jedná o trestní politiku a její úspěchy na poli vězeňství. Vyspělý systém má i z hlediska poskytování probačních programů, a proto slouží pro mnoho zemí jako zdroj zajímavých poznatků a inspirace

²⁴³ MUTTER, Robin, SHEMMINGS, David, DUGMORE, Paul, HYARE, Mina. Family group conferences in youth justice. *Health & social care in the community* [online]. Oxford: Blackwell Publishing, 2008 [cit. 2022-06-23]. roč. 16, č. 3. str. 262-270. Dostupné z: <https://onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/full/10.1111/j.1365-2524.2008.00770.x>.

²⁴⁴ SUZUKI, Masahiro, WOOD, William. Restorative Justice [online]. In: DECKERT, Antje, SARRE, Rick. *The Palgrave Handbook of Australian and New Zealand Criminology, Crime and Justice*. Palgrave Macmillan Cham, 2017 [cit. 2022-06-24]. Dostupné také z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3927619.

²⁴⁵ TOMÁŠEK, Jan, DIBLÍKOVÁ, Simona, HAMPLOVÁ, Natálie, ROZUM, Jan. 2019. op. cit. str. 45.

²⁴⁶ Zdroj dat: statistiky Probační a mediační služby za roky 2016 až 2020 zpracované autorkou práce. Dostupné také na: <https://www.pmscr.cz/statistiky/>.

při tvorbě vlastních právních úprav a systémů. Česká republika není výjimkou. Norskem se inspirovala například při zavádění první otevřené věznice Jiřice na Nymbursku²⁴⁷.

S Norskem spolupracuje i přímo naše Probační a mediační služba, a to skrze řadu projektů financovaných z Norských fondů. Příkladem může být návštěva norských probačních domů²⁴⁸ a školení v oblasti práce s pachateli trestných činů, které norští lektori poskytli českým probačním úředníkům²⁴⁹. Proto jsem se rozhodla se trochu blíže podívat na systém poskytování probace a mediace v této zemi a alespoň v krátkosti si nastínit některá její specifika, kterými se liší od našeho systému.

Stejně jako u nás spadá probace a mediace pod ministerstvo spravedlnosti. Ovšem každé zvlášť. V rámci ministerstva stojí v sekci prevence kriminality zvlášť Národní mediační služba (konfliktrádet) a Norské ředitelství pro nápravné služby (kriminalomsorga), které zahrnuje vedle vězeňské služby i probaci.²⁵⁰ Mediační a probační střediska spolu ale spolupracují, aby klienti probačních úředníků měli přístup i k mediaci, tedy nástrojům restorativní justice.²⁵¹

Nutno podotknout, že toto rozdělení může mít své výhody. V takovém případě se každé činnosti věnují specializovaní odborníci, což může mít pozitivní dopad na kvalitu poskytované služby. Probace a mediace jsou v zásadě poměrně odlišné činnosti i přesto, že obojí jsou důležité nástroje pro uplatňování restorativní justice. Nemuselo by ani dojít k institucionálnímu rozdělení, jako je tomu v norském případě, ale mohli bychom uvažovat o tom, že by se mediacím věnovali profesionální mediátoři zvlášť a probacím probační úředníci. V našich podmínkách však v dohledné době zřejmě k rozdělení nedojde. Vezmeme-li v potaz, že PMS se potýká s nedostatkem pracovníků a z toho vyplývající přetížeností²⁵², těžko očekávat, že bychom v dohledné době mohli mít zvlášť probační úředníky a zvlášť mediátory.

²⁴⁷ Vězeňská služba ČR zprovoznila první tzv. Otevřenou věznici. In: *Vězeňská služba České republiky* [online]. 16. 10. 2017 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/clanky/detail/vezenska-sluzba-cr-zprovoznila-prvni-tzv-otevrenou-veznici>.

²⁴⁸ Studijní cesta do Norska. *Probační a mediační služba* [online]. Praha: Probační a mediační služba [cit. 2022-06-25]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/projekty/ukoncene/studijni-cesta-do-norska-sdileni-zkusenosti-a-dobre-praxe-v-oblasti-fungovani-a-provozu-probacniho-domu/>.

²⁴⁹ Ředitelství Probační a mediační služby navštívily lektorky z Norska. In: *Probační a mediační služba* [online]. 4. 5. 2022 [cit. 2022-06-25]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/reditelstvi-probacni-a-mediacni-sluzby-navstivily-lektorky-z-norska/>.

²⁵⁰ About the Ministry of Justice and Public Security. *Norwegian Government Security and Service Organisation* [online]. Oslo: Norwegian Government Security and Service Organisation [cit. 2022-06-25]. Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/en/dep/jd/organisation/id487/>.

²⁵¹ *2020 Annual report* [online]. Lillestrøm: Kriminalomsorgen, 2021 [cit. 2022-06-25]. str. 70. Dostupné z: <https://www.kriminalomsorgen.no/informasjon-paa-engelsk.536003.no.html>.

²⁵² Viz výše kapitola o Probační a mediační službě.

7.2 Probace v Norsku

Na rozdíl od České republiky, ve většině evropských států se vyvinula probace z iniciativ soukromých subjektů. Teprve po určitém čase státy vytvořily instituce specializované na poskytování probace, a dobrovolníky začali postupně nahrazovat profesionálové.²⁵³ Stejně tomu bylo i v Norsku, kde byla první nevládní organizace zabývající se probací založena již v roce 1849, ale stát převzal probaci pod sebe až v roce 1980²⁵⁴.

Ředitelství pro nápravné služby, kam spadá i probace, se dále dělí na pět regionálních správ a ty pak na jednotlivá vězení a probační střediska.²⁵⁵ Probační služba a vězeňská služba jsou tak mnohem více propojeny, než je tomu u nás. Na jednu stranu to umožňuje lepší spolupráci a větší návaznost probačních programů na výkon trestu, avšak může to současně částečně oslabovat probaci jakožto sociální práci. Probačních středisek je v Norsku celkem 17.

Jejich náplň činnosti je v zásadě totožná jako činnost našich probačních středisek v rámci probace (zprávy před vydáním rozsudku, kontrola výkonu alternativních trestů, dohled, parole), jen mají navíc speciální program pro případy řízení v opilosti (týká se i drog).²⁵⁶ Základní úpravu nalezneme v zákoně o výkonu trestů z roku 2001.²⁵⁷

V Norsku je též plně funkční systém elektronických náramků, které se využívají jak v rámci trestu domácího vězení, tak jako náhrada za výkon vazby²⁵⁸. Elektronické náramky se užívají i pro část trestu odnětí svobody. Odsouzený vykoná část trestu odnětí svobody ve vězení a na poslední fázi je propuštěn na svobodu a hlídán elektronickým monitorovacím systémem. V roce 2020 se tato forma výkonu trestu týkala asi 15 % uložených trestů odnětí svobody.²⁵⁹ Tento postup může podstatně usnadnit pachatelovu reintegraci zpět do společnosti, přičemž

²⁵³ ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly probační a mediační služby*. Ostrava: Key publishing s.r.o., 2007. str. 39.

²⁵⁴ TALANDOVÁ, Jaroslava, TRÖSTER, Petr, SDRUŽENÍ PRO ROZVOJ SOCIÁLNÍ PRÁCE V TRESTNÍ JUSTICI. *Poslání a organizační struktura probační a mediační služby (mezinárodní diskusní fórum)*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici, 1999. str. 63.

²⁵⁵ Norwegian Directorate for Correctional Services. *The Ministry of Justice and Public Security* [online]. Oslo: The Ministry of Justice and Public Security [cit. 2022-07-12]. Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/en/dep/jd/organisation/underliggende-etater/norwegian-directorate-for-correctional-s/id426320/>.

²⁵⁶ KALMTHOUT, Anton M. van, DURNESCU, Ioan. *Probation in Europe* [online]. Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 2008 [cit. 2022-07-12]. Dostupné z: <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2018/10/2008Norway.pdf>. – str. „5“

²⁵⁷ Zákon č. LOV-2001-05-18-21 o výkonu trestů (Lov om gjennomføring av straff mv.). Anglický překlad dostupný z: <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2001-05-18-21>.

²⁵⁸ TODD-KVAM, John. Probation practice, desistance and the penal field in Norway. *Criminology & Criminal Justice* [online]. Sage Publications, 2020 [cit. 2022-07-13]. vol. 22, no. 3. str. 349–366. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1748895820953192>.

²⁵⁹ 2020 Annual report [online]. Lillestrøm: Kriminalomsorgen, 2021 [cit. 2022-07-15]. str. 24. Dostupné z: <https://www.kriminalomsorgen.no/informasjon-paa-engelsk.536003.no.html>.

náramky umožňují odsouzeného na svobodě nadále kontrolovat a zajistit tak bezpečnost pro jeho okolí. Nově nelze elektronické náramky užít u odsouzených, kteří se dopustili sexuálního trestného činu, vážného nebo opakovaně násilného TČ nebo TČ spáchali na dítěti či osobě blízké nebo žijící ve společné domácnosti²⁶⁰.

Norská probační služba dále neposkytuje žádnou péči obětem trestných činů. Pokud nepočítáme mediaci, která spadá pod Národní mediační službu, starají se o potřeby obětí trestných činů jiné organizace.²⁶¹

Norští probační úředníci spolupracují s řadou dalších organizací (například v rámci trestu obecně prospěšných prací či ve věci vzdělávání pachatelů), dobrovolníky téměř nevyužívají.²⁶²

Průměrný počet případů připadajících na jednoho probačního úředníka se pohybuje okolo 20, což je výrazně méně, než u českých pracovníků PMS²⁶³. Z toho vyplývá, že norští kolegové mají více času na své klienty a mohou jim tím pádem poskytnout kvalitnější služby a tím potažmo spíše dosahovat pozitivních výsledků.

7.3 Mediace v Norsku

U mediace v trestní oblasti nalezneme podstatně větší odlišnosti v organizaci od našeho systému. V Norském království zaštiťuje mediaci Národní mediační služba, která má celkem 22 středisek rozmístěných v regionech. Poskytuje mediaci nejen ve věcech trestněprávních, ale také civilních a to zdarma.²⁶⁴ Mediace se může uskutečnit v jakémkoli stádiu trestního řízení, ovšem stejně jako u nás musí být dobrovolná. Je tedy nutný souhlas poškozeného i pachatele.²⁶⁵

²⁶⁰ 2020 Annual report [online]. Lillestrøm: Kriminalomsorgen, 2021 [cit. 2022-07-15]. str. 25. Dostupné z: <https://www.kriminalomsorgen.no/informasjon-paa-engelsk.536003.no.html>.

²⁶¹ KALMTHOUT, Anton M. van, DURNESCU, Ioan. *Probation in Europe* [online]. Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 2008 [cit. 2022-07-15]. Dostupné z: <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2018/10/2008Norway.pdf>. str. 6

²⁶² FAJFER-KRUCZEK, Ilona. Outline of the probation system in norway in the context of minors. *Probacja* [online]. 2021 [cit. 2022-07-15]. Vol. 4. str. 117. Dostupné z: <https://probacja.com/resources/html/article/details?id=225958&language=en>.

²⁶³ TODD-KVAM, John. Probation practice, desistance and the penal field in Norway. *Criminology & Criminal Justice* [online]. Sage Publications, 2020 [cit. 2022-07-13]. vol. 22, no. 3. str. 349–366. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1748895820953192>.

²⁶⁴ FAJFER-KRUCZEK, Ilona. Outline of the probation system in norway in the context of minors. *Probacja* [online]. 2021 [cit. 2022-07-15]. Vol. 4. str. 118. Dostupné z: <https://probacja.com/resources/html/article/details?id=225958&language=en>.

²⁶⁵ FAJFER-KRUCZEK, Ilona. Outline of the probation system in norway in the context of minors. *Probacja* [online]. 2021 [cit. 2022-07-15]. Vol. 4. str. 118. Dostupné z: <https://probacja.com/resources/html/article/details?id=225958&language=en>.

První mediační centra byla otevřena již v roce 1981 a poté, co se osvědčila se v roce 1994 zavedla po celé zemi.²⁶⁶

Mediátoři jsou jmenováni vždy na 4 roky. Nejedná se o profesionální mediátory, ale jde o dobrovolníky, kteří se jinak věnují své obvyklé profesi a mediace provádějí ve svém volném čase. Před zahájením mediační činnosti projdou tréninkem a vzdělávání jsou i v průběhu výkonu funkce mediátora prostřednictvím kurzů a školení, které jim zprostředkovává Národní mediační služba.²⁶⁷ Přímo zákon o mediační službě pak klade důraz na to, aby byla mezi mediátory zajištěna co největší diverzita reprezentující různorodost norské společnosti.²⁶⁸

Důvodem, proč v Norsku vykonávají mediaci dobrovolníci a nikoli profesionální mediátoři je zřejmě inspirace názory Nilse Christieho (známý je především jeho článek „Conflict as Property“), který zastával myšlenky tehdy vznikající restorativní justice. Poukazoval mimo jiné také na skutečnost, že vedle nedostatečného zapojení oběti a pachatele do klasického procesu je třeba zapojit více i komunitu, ve které k trestné činnosti došlo.²⁶⁹

Výsledkem mediace může být dohoda mezi poškozeným a pachatelem. Taková dohoda musí být uzavřena písemně a podepsaná oběma stranami. Mediátor tuto dohodu písemně schválí, pokud neshledá, že bezdůvodně zvýhodňuje jednu ze stran nebo jsou dány jiné vážné důvody k neschválení.²⁷⁰ Kterákoli strana může od dohody odstoupit do dvou týdnů poté, co byla schválena mediátorem.²⁷¹

Stejně jako u nás se i v Norsku pořádají rodinné skupinové konference v případech, kde je pachatelem mladistvý. Ty má na starosti také Národní mediační služba.²⁷²

²⁶⁶ NYLUND, Anna. Restorative justice and victim-offender mediation in Norway [online]. Academia [cit. 2022-07-15]. Dostupné z:

https://www.academia.edu/24358893/Restorative_justice_and_victim_offender_mediation_in_Norway.

²⁶⁷ About us. *Konfliktrådet* [online]. Oslo: Konfliktrådet [cit. 2022-07-16]. Dostupné z: <https://konfliktraadet.no/en/about-us/>.

²⁶⁸ Čl. 4 Zákona č. LOV-2014-06-20-49, o mediační službě (Lov om konfliktrådsbehandling), anglický překlad dostupný z: <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2014-06-20-49>.

²⁶⁹ NYLUND, Anna. Restorative justice and victim-offender mediation in Norway [online]. Academia [cit. 2022-07-15]. Dostupné z:

https://www.academia.edu/24358893/Restorative_justice_and_victim_offender_mediation_in_Norway.

²⁷⁰ Čl. 17 Zákona č. LOV-2014-06-20-49, o mediační službě (Lov om konfliktrådsbehandling), anglický překlad dostupný z: <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2014-06-20-49>.

²⁷¹ Čl. 18 Zákona č. LOV-2014-06-20-49, o mediační službě (Lov om konfliktrådsbehandling), anglický překlad dostupný z: <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2014-06-20-49>.

²⁷² Čl. 24 Zákona č. LOV-2014-06-20-49, o mediační službě (Lov om konfliktrådsbehandling), anglický překlad dostupný z: <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2014-06-20-49>.

Závěr

Probační a mediační služba se za dobu své existence stala nenahraditelnou součástí systému českého trestního práva. Těžko si dnes představit, že by její úkoly v rámci využívání alternativních trestů měli nadále na starosti vyšší soudní úředníci. Jedná se o zcela odlišný typ práce, než jakou je běžná agenda vyššího soudního úředníka. Probační pracovník nemusí mít tak hluboké právní znalosti (ačkoli znalost trestního práva, dluhové problematiky apod. je nezbytná), o to důležitější jsou jeho schopnosti komunikace s osobami z různého sociálního prostředí a v různých životních situacích a schopnost odhadnout potřeby daného člověka a podle toho určit vhodný postup. Probačním úředníkem se může stát i osoba s právním vzděláním, je ale určitě nutné, aby měla kvalitní schopnosti i z oblasti sociální práce.

PMS je také důležitým nositelem hodnot restorativní justice. Ta sice původně vznikala jako protipól retribučního systému a vymezovala se proti jeho vadám, v praxi jej ale doplňuje a je všeobecně vnímána jako možnost, jak přinejmenším částečně vyrovnat některé nedostatky klasického postupu v rámci trestního řízení. Nemůžeme tvrdit, že retribuční systém je špatný a restorativní justice správná. Trestní řízení tak, jak jej známe dnes, je výsledkem dlouhého právního a společenského vývoje na evropském kontinentu. Restorativní justici a její nové instituty vnímám spíše jako pokračování tohoto vývoje vpřed, a to i přesto, že se přitom inspirujeme kulturami mnohem staršími. Jako pojem je obtížné ji definovat, jisté však je, že trestní řízení se v posledních letech ubírá směrem k větší snaze přiblížit se svým hlavním aktérům (pachateli a poškozenému) a tím potažmo i ostatním obyčejným lidem, což by mohlo vést k většímu porozumění a legitimitě soudního procesu v trestněprávní oblasti.

Probační pracovník je v tomto směru lidem rozhodně nejbliže. Nebylo by spravedlivé soudcům a státním zástupcům vyčítat, že tomu u nich není stejně (ačkoli by přístup soudců a státních zástupců vůči veřejnosti mohl být též zajímavým tématem k zamyšlení). PMS má pravidelný kontakt s pachatelem, eventuálně poškozeným/obětí a dalšími osobami přímo v popisu své činnosti. Můžeme ji tak vnímat i jako pomocníka pro orgány činné v trestním řízení a stát ve snaze propojit tyto články s účastníky soudního řízení.

Co se týče spolupráce mezi těmito subjekty navzájem, jsou výsledná zjištění pozitivní a ukázalo se, že funguje dobře. Pro orgány činné v trestním řízení, hlavně soudce a státní zástupce, má činnost PMS význam. Především jim poskytuje řadu cenných informací o osobě pachatele pro jejich spravedlivé a efektivní rozhodování, které by si jinak sami jen těžko obstarali.

Probační a mediační službu hodnotí podle provedených výzkumů pozitivně i sami pachatelé. Probačního úředníka nelze vnímat jen jako dozor stojící nad odsouzeným a dohlížející, že dotyčný plní stanovené povinnosti. Jeho role je hlubší, probační úředník má přímý vliv na pachatelovo začlenění do řádného života prostřednictvím poradenství a do značné míry i psychickou podporou. O tom, že práce s touto cílovou skupinou není vždy jednoduchá jsem se přesvědčila sama během stáže na středisku PMS v Nymburce. Úředníci se musejí potýkat s jejich nedisciplinovaností, často se stává, že se odsouzený bez omluvy nedostaví na konzultaci, protože zapomněl, někteří mají tendenci k výmluvám nebo falešným slibům. Pracovník PMS pak zbytečně přichází o čas, který mohl věnovat dalším klientům.

Podpora poškozených je jedním ze tří základních cílů PMS. Při pohledu na statistiky nevypadá počet obětí (poškozených), kterým se věnuje jako malé číslo, ale v porovnání s jejich celkovým počtem se jedná o minimum. Tato agenda je spíše na pozadí. Jedná se o trend typický pro celé trestní právo, i když se situace pomalu mění, a i Probační a mediační služba má plán usilovat o lepší koordinaci služeb pro oběti. Aby se situace zlepšila, je zapotřebí zvýšit povědomí poškozených o možnosti obrátit se na PMS nebo jinou organizaci poskytující pomoc.

Shrnu-li celkově situaci PMS na základě zjištění v této práci, lze konstatovat, že se osvědčila a funguje dobře. Vyplývá to i z řady výzkumů Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, který se Probační a mediační službou průběžně dlouhodobě zabývá. Přesto nepřekvapí, že zůstává prostor pro zlepšení a další rozvoj. V porovnání s některými západoevropskými zeměmi jsme s vývojem probace a mediace stále trochu pozadu. Na vině je odlišná politická situace v minulosti i současná ekonomická a společenská situace, politická vůle a další faktory.

Probační a mediační službě by jistě pomohl větší počet profesionálních probačních úředníků. K tomu by potřebovala lepší financování a zvýšení jejich platového ohodnocení. Problém je i s poskytováním probačních a resocializačních programů, protože nejsou rovnoměrně dostupné po celé republice. Otázkou do budoucna zůstává také to, jak se Probační a mediační službě podaří vyřešit problém s elektronickým monitorovacím systémem, který má využití nejen při výkonu trestu domácího vězení. Díky projektům Evropské unie, Norských fondů a státu byly uskutečněny aktivity a vyzkoušeny nástroje, které se PMS velice osvědčily (například probační domy nebo komise pro podmíněné propuštění), ale s koncem těchto projektů zůstává jejich osud nejistý. To je nepochybně škoda. Další vývoj probace a mediace u nás tak bude vycházet také z přístupu státu k této problematice a vůle se jí věnovat a nadále jí rozvíjet.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

- BRZOBOHATÝ, Robin, POLÁKOVÁ, Lenka, HORÁČEK, Tomáš. *Rukověť mediátora aneb co je dobré vědět nejen ke zkouškám mediátora*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 160 str. ISBN 978-80-7552-221-4.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014. 160 str. ISBN 978-80-262-0582-1.
- DERKS, Jack, ŽIŽKA, Jan. *Probace v Evropě*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002. 162 str. ISBN 80-7338-007-2.
- DOUBRAVOVÁ, Dagmar, ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka. *Příručka pro probaci a mediaci*. Vyd. 1. Praha: Institut pro probaci a mediaci, 2001. ISBN 80-902998-0-6.
- DRÁPAL, Jakub, JIŘIČKA, Václav, RAZSKOVÁ, Tereza. (eds.) *České vězeňství*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2021. 456 str. ISBN 978-80-7676-066-0.
- FISHER, Roger, URY, William, PATTON, Bruce. *Getting to yes: negotiating agreement without giving in*. Vyd. 3. New York: Penguin, 2011. 204 str. ISBN 978-0-14-311875-6.
- GŘIVNA, Tomáš., SCHEINOST, Miroslav., ZOUBKOVÁ, Ivana., a kol. *Kriminologie*. Vyd. 4. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 536 str. ISBN 978-80-7478-614-3.
- HENDRYCH, Dušan, a kol. *Právníký slovník*. Vyd. 3. Praha: C. H. Beck, 2009. 1459 str. ISBN 978-80-7400-059-1.
- HOLÁ, Lenka. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. 512 str. ISBN 978-80-247-4109-3.
- JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. Vyd. 6. Praha: Leges, 2017. 976 str. ISBN 978-80-7502-236-3.
- MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2019, 236 str., ISBN 978-80-7400-756-9.
- MORGAN, Robert D. *The SAGE encyclopedia of criminal psychology* [online]. Los Angeles: SAGE Publications, 2019 [cit. 2022-04-25]. 1812 str. ISBN 1-4833-9224-4.

Dostupné z: <https://sk-sagepub-com.ezproxy.is.cuni.cz/reference/the-sage-encyclopedia-of-criminal-psychology-1e/i10459.xml>.

- O'MAHONY, David, DOAK, Jonathan. *Reimagining restorative justice*. Vyd. 1. Oxford: Hart, 2017. 256 str., ISBN 978-1-84946-056-9.
- PADFIELD, Nicola. *Who to release?: parole, fairness and criminal justice*. Vyd. 1. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2012. 262 str. ISBN 978-0-415-62810-5.
- PADFIELD, Nicola, VAN ZYL SMIT, Dirk, DÜNKEL, Frieder. *Release from prison: European policy and practice*. Vyd. 1. Portland: Routledge, 2012. 460 str. ISBN 978-0-415-62798-6.
- SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. 170 str. ISBN 978-80-7338-144-8.
- SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, VANDUCHOVÁ, Marie, ŠÁMAL, Pavel. *Systém českého trestního práva*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. 283 str. ISBN 978-80-254-4033-9.
- SVATOŠ, Martin. *Tajemství mediace aneb řešení sporů od A do Z*. Vyd. 1. Praha: Art Francesco, 2020. 256 str. ISBN 978-80-86819-17-4.
- ŠÁMAL, Pavel, a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Vyd. 2. Praha: C. H. Beck, 2012. 3632 str. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Facilitativní mediace: řešení konfliktu prostřednictvím mediátora*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012. 208 str. ISBN 978-80-262-0091-8.
- ŠTERN, Pavel., OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka., DOUBRAVOVÁ, Dagmar., *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 216 str. ISBN 978-80-7367-757-2.
- TALANDOVÁ, Jaroslava, TRÖSTER, Petr, SDRUŽENÍ PRO ROZVOJ SOCIÁLNÍ PRÁCE V TRESTNÍ JUSTICI. *Poslání a organizační struktura Probační a mediační služby (mezinárodní diskusní fórum)*. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici, 1999. 78 str.
- TOMÁŠEK, Jan, DIBLÍKOVÁ, Simona, HAMPLOVÁ, Natálie, ROZUM, Jan. *Rodinné skupinové konference*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. 133 s. ISBN 978-80-7338-177-6.

- TOMÁŠEK, Jan, DIBLÍKOVÁ, Simona, SCHEINOST, Miroslav. *Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. 180 str. ISBN 978-80-7338-163-9.
- TOMÁŠEK, Jan, HÁKOVÁ, Lucie, KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana. *Probace a její efektivita pohledem pachatelů, veřejnosti a médií*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. 143 str. ISBN 978-80-7338-183-7.
- ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Vyd. 1. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. 47 str. ISBN 80-902998-1-4.
- ZEMAN, Petr. *Názory a postoje občanů v oblasti trestní politiky*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. 130 str. ISBN 978-80-7338-098-4.
- ZŮBEK, Jan. *Odklony v trestním řízení*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2019. 336 str. ISBN 978-80-7598-245-2.
- ŽATECKÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Vyd. 1. Ostrava: Key publishing, 2007. 136 str. ISBN 978-80-87071-55-7.

2. Seznam odborných článků

- FAJFER-KRUCZEK, Ilona. Outline of the Probation System in Norway in the Context of Minors. Probacja [online]. 2021 [cit. 2022-07-15]. Vol. 4. str. 115-128. ISSN 1689-6122. Dostupné z: <https://probacja.com/resources/html/article/details?id=225958&language=en>.
- HULMÁKOVÁ, Jana. Podmíněné propuštění z pohledu aplikační praxe a vybraných evropských právních úprav. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2017. roč. 2017, č. 2. ISSN 1213-5313.
- HULMÁKOVÁ, Jana. Využití mediace v trestním řízení. In: GŘIVNA, Tomáš (ed.). *Pocta Pavlu Šámalovi k 65. narozeninám. Čtvrtstoletí hledání spravedlnosti na Nejvyšším soudě ČR*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018. 551 str. ISBN 978-80-7400-709-5.
- CHROMÝ, Jakub. Devět let s trestem zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2019. roč. 2019, č. 6. ISSN 1213-5313.

- KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In: KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. str. 5-20. ISBN: 80-7338-021-8.
- KARABEC, Zdeněk. Účel trestání. *Kriminalistika: čtvrtletník pro kriminalistickou teorii a praxi*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství MV ČR, 2000. roč. 33, č. 2. ISSN 1210-9150.
- KARABEC, Zdeněk. Zavedení institutu probace do právního řádu České republiky. *Bulletin advokacie*. Praha: Česká advokátní komora. 1997. roč. 1997, č. 4. ISSN 1210-6348.
- MARUNA, Shad, KING, Anna. Public opinion and community penalties [online]. In: BOTTOMS, Anthony, REX, Sue, ROBINSON, Gwen. *Alternatives to prison: options for an insecure society*. Cullompton: Willan Publishing, 2004 [cit. 13. 6. 2022]. str. 83-112. ISBN: 1-134-03654-X. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/241255435_Public_opinion_and_community_penalties.
- MCNEILL, Fergus. Probation, Credibility and Justice. *Probation Journal* [online]. London: Deutsches Zentralinstitut für soziale Fragen, 2011 [cit. 13. 6. 2022]. 58 (1). str. 9-22. ISSN: 0264-5505. Dostupné z: https://heinonline-org.ezproxy.is.cuni.cz/HOL/Page?lname=&public=false&collection=journals&handle=hein.journals/probj58&men_hide=false&men_tab=toc&kind=&page=9.
- MORAVCOVÁ, Eva., TOMÁŠEK, Jan. Metodologické aspekty měření postojů české veřejnosti k trestání pachatelů trestných činů. *Sociologický časopis*. Institute of Sociology of the Czech Academy of Sciences, 2014. 50(4). str. 495–520. ISSN 0038-0288.
- MUTTER, Robin, SHEMMINGS, David, DUGMORE, Paul, HYARE, Mina. Family group conferences in youth justice. *Health & social care in the community* [online]. Oxford: Blackwell Publishing, 2008 [cit. 2022-06-23]. roč. 16, č. 3. str. 262-270. ISSN: 0966-0410. Dostupné z: <https://onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/full/10.1111/j.1365-2524.2008.00770.x>.
- NEZKUSIL, Jiří. K některým stránkám institutu probace. In: UNIVERZITA KARLOVA (PRAHA). *Sborník prací z trestního práva: k sedmdesátým narozeninám prof. dr. Vladimíra Solnaře*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1969. 157 str.

- PÚRY, František., ŠÁMAL, Pavel. Nad jedním rozhodnutím o probaci. *Právní rozhledy*. Praha: C.H. Beck, 1997. roč. 1997, č. 6. ISSN 1210-6410.
- ROUBALOVÁ, Michaela, KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana, PEŠKOVÁ, Martina, HOLAS, Jakub. Péče o oběti trestných činů – dílčí výsledky z výzkumu obětí. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2018. roč. 2018, č. 8. ISSN 1213-5313.
- ROZUM, Jan, HÁKOVÁ, Lucie, HULMÁKOVÁ, Jana, ŠPEJRA, Michal, ZHRŮVALOVÁ, Petra. Faktory ovlivňující úspěšný výkon trestu obecně prospěšných prací a trestu domácího vězení. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2021. roč. 2021, č. 1. ISSN 1213-5313.
- RYTTERBRO, Lisse-lotte. Victim and Offender Viewed from the Perspective of Mediation. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* [online]. Basingstoke: Taylor & Francis Group, 2003 [cit. 2022-06-11]. roč. 4, č. 1. str. 101-122. ISSN 1404-3858. Dostupné z: <https://www-tandfonline-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/full/10.1080/14043850310011207>.
- SUZUKI, Masahiro, WOOD, William. Restorative Justice [online]. In: DECKERT, Antje, SARRE, Rick. *The Palgrave Handbook of Australian and New Zealand Criminology, Crime and Justice*. Palgrave Macmillan Cham, 2017 [cit. 2022-06-24]. ISBN 3-319-55747-5. Dostupné také z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3927619.
- ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena. K podmíněnému propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck 2012, roč. 2012, č. 11-12. ISSN 1213-5313.
- ŠČERBA, Filip. Probace a její projevy v českém trestním právu. *Trestněprávní revue*. Praha: C.H.Beck, 2009. roč. 2009, č. 10. ISSN 1213-5313.
- ŠELLENG, Dalibor. Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody – několik poznámek ke třem aktuálním tématům. In: GRŮVNA, Tomáš, ŠIMÁNOVÁ, Hana (eds.) a kol. *Trestní právo s lidskou tváří. V upomínku na Marii Vanduchovou*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, str. 341-350. ISBN: 978-80-7598-879-9.
- TODD-KVAM, John. Probation Practice, Desistance and the Penal Field in Norway. *Criminology & Criminal Justice* [online]. Sage Publications, 2020 [cit. 2022-07-13]. vol.

22, no. 3. str. 349–366. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1748895820953192>.

- TOMÁŠEK, Jan, HÁKOVÁ, Lucie. Probace a veřejné mínění. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2020. roč. 2020, č. 3. ISSN: 1213-5313.
- TOURNIER, Pierre V. Systems of Conditional Release (Parole) in the Member States of the Council of Europe. *Champ pénal* [online]. 2004, vol 1 [cit. 2022-06-10]. ISSN 1777-5272. Dostupné z: <https://journals.openedition.org/champpenal/378>.
- VÁLKOVÁ, Helena, ŠÁMAL, Pavel, SOTOLÁŘ, Alexander. Restorativní justice a česká reforma trestního práva mládeže. In: KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. str. 21-40. ISBN: 80-7338-021-8.

3. Seznam použitých internetových zdrojů

- About the Ministry of Justice and Public Security. *Norwegian Government Security and Service Organisation* [online]. Oslo: Norwegian Government Security and Service Organisation [cit. 2022-06-25]. Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/en/dep/jd/organisation/id487/>.
- About us. *Konfliktrådet* [online]. Oslo: Konfliktrådet [cit. 2022-07-16]. Dostupné z: <https://konfliktraadet.no/en/about-us/>.
- *2020 Annual report* [online]. Lillestrøm: Kriminalomsorgen, 2021 [cit. 2022-06-25]. str. 70. Dostupné z: <https://www.kriminalomsorgen.no/informasjon-paa-engelsk.536003.no.html>.
- *Agendy Probační a mediační služby v letech 2016–2020* [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2021 [cit. 2022-06-14]. str. 23. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/09/statistiky_agendy_pms_2016-2020.pdf.
- BAČKOVSKÝ, Martin. Probační a mediační služba ukončila spolupráci s firmou SuperCom. Tiskové prohlášení k elektronickému monitorovacímu systému. In: *Pmscr.cz* [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2. prosince 2021 [cit. 2022-02-24]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/probacni-a-mediacni-sluzba-ukoncila-spolupraci-s-firmou-supercom/>.
- *Doporučení Rady Evropy o restorativní justici v trestních věcech* [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2020 [cit. 2021-11-17]. Dostupné z: <https://restorativni->

justice.cz/wp-content/uploads/2020/10/DOPORUCENI-RE-O-RESTORATIVNI-
JUSTICI-PDF.pdf.

- FAIR, Helen, WALMSLEY, Roy. *World Prison Population List*. In: Prisonstudies.org [online]. London: Institute for Crime & Justice Policy Research, 6. listopadu 2018 [cit. 2021-10-09]. Dostupné z: https://www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/wpp1_12.pdf.
- *Evaluace projektu na správnou cestu II*. Vstupní evaluační zpráva [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2016 [cit. 2021-11-20]. Dostupné také z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/08/projekty_NSCII_evaluacni_zprava__vstupni_190529.pdf.
- *Koncepce PMS do roku 2025* [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2017 [cit. 14. 6. 2022]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/09/2017_koncepce_pm_do_roku_20251.pdf.
- *Koncepce rozvoje dobrovolnictví v České republice na léta 2020-2029* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2019 [cit. 2022-02-17]. str. 16. Dostupné také z: <https://www.mvcr.cz/clanek/rozvoj-dobrovolnictvi.aspx>.
- *Křehká šance II*. *Probační a mediační služba* [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2022 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/projekty/ukoncene/krehka-sance-ii/>.
- *Monitoring odsouzených by mohla řešit Vězeňská služba, míní Soudcovská unie*. In: *Ceska-justice.cz* [online]. Praha: Media Network s.r.o, 3. prosince 2021 [cit. 2022-02-24]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/12/monitoring-odsouzenych-by-mohla-resit-vezenska-sluzba-mini-soudcovska-unie/>.
- *Na správnou cestu! II*. *Probační a mediační služba* [online]. Praha: Probační a mediační služba [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/projekty/ukoncene/na-spravnou-cestu-ii/>.
- Norwegian Directorate for Correctional Services. *The Ministry of Justice and Public Security* [online]. Oslo: The Ministry of Justice and Public Security [cit. 2022-07-12]. Dostupné z: <https://www.regjeringen.no/en/dep/jd/organisation/underliggende-etater/norwegian-directorate-for-correctional-s/id426320/>.

- O nás. *Probační a mediační služba* [online]. Praha: Probační a mediační služba, [cit. 2021-11-17]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/o-nas/>.
- Parole. *Probační a mediační služba* [online]. Praha: Probační a mediační služba [cit. 2022-05-15]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/parole/>.
- Proč zrovna já? II. *Probační a mediační služba* [online]. Praha: Probační a mediační služba [cit. 14. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/projekty/ukoncene/proc-zrovna-ja-ii/>.
- Realizované projekty. *Nová šance, z. s.* [online]. Ostrava: Nová šance, z. s. 2022 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: <https://koblov.cz/o-nas/realizovane-projekty/>.
- Ředitelství Probační a mediační služby navštívily lektorky z Norska. In: *Probační a mediační služba* [online]. 4. 5. 2022 [cit. 2022-06-25]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/reditelstvi-probacni-a-mediacni-sluzby-navstivily-lektorky-z-norska/>.
- SARPO. *Vězeňská služba České republiky* [online]. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2022 [cit. 2022-06-10]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/sarpo>.
- *Sdělení komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému Hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů. Strategie EU v oblasti práv obětí (2020-2025)* [online]. Brusel: Evropská komise, 2020 [cit. 2021-11-17]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2020:0258:FIN:CS:PDF>.
- *Strategie restorativní justice pro Českou republiku* [online]. Praha: Restorative Justice: Strategies for Change, 2021 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2021/03/PROHLEDNOUT-STRATEGII-RJ-PRO-CR.pdf>.
- *Studie o účinnosti programů proti násilí a rodinné skupinové konference* [online]. Praha: SocioFactor s.r.o., 2020 [cit. 2022-06-22]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/08/projekty_NSCII_Studie_ucinnosti_programu_Proti_nasilí_a_RS_K.pdf.
- Studijní cesta do Norska. *Probační a mediační služba* [online]. Praha: Probační a mediační služba [cit. 2022-06-25]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/projekty/ukoncene/studijni-cesta-do-norska-sdileni-zkusenosti-a-dobre-praxe-v-oblasti-fungovani-a-provozu-probacniho-domu/>.

- ŠTEFAN, Václav. Justice se k náramkům pro vězně podle Benešové staví ‚rezervovaně‘. Pachatelům však chybí zázemí. In: *iROZHLAS.cz* [online]. Praha: Český rozhlas, 16. listopadu 2019 [cit. 2022-02-24]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/naramky-pro-vezne-domaci-vezeni_1910160600_pj.
- Ukončení elektronického monitoringu. In: *Justice.cz* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 6. prosince 2021 [cit. 2022-02-24]. Dostupné z: <https://naramky.justice.cz/ukonceni-elektronickeho-monitoringu/>.
- Vězeňská služba ČR zprovoznila první tzv. Otevřenou věznici. In: *Vězeňská služba České republiky* [online]. 16. 10. 2017 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/clanky/detail/vezenska-sluzba-cr-zprovoznila-prvni-tzv-otevrenou-veznici>.
- *Výroční zpráva za rok 2020* [online]. Praha: Probační a mediační služba, 2021 [cit. 14. 6. 2022]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/11/onas_zakladdokumenty_vyrocnizprava_2020_211111.pdf.
- *Výroční zpráva za rok 2020* [online]. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2021 [cit. 2021-10-11]. Dostupné také z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/uredni-deska/vyrocnizpravy/vyrocnizprava-vs-cr-2020.pdf>.
- *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2016* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, odbor bezpečnostní politiky a prevence kriminality, 2017 [cit. 2022-06-14]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/zprava-o-situaci-v-oblasti-vnitri-bezpecnosti-a-verejneho-poradku-na-uzemi-ceske-republiky-v-roce-2016.aspx>.

4. Seznam použitých právních předpisů

- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).
- Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).
- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

- Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci.
- Statut Probační a mediační služby ČR.
- Doporučení Rady Evropy CM/Rec(2018) 8 ze dne 3. října 2018 o restorativní justici.
- Doporučení Rady Evropy o užití mediace v trestních věcech.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES ze dne 21. května 2008 o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech.
- Zákon č. LOV-2001-05-18-21 o výkonu trestů (Lov om gjennomføring av straff mv.), anglický překlad dostupný z: <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2001-05-18-21>.
- Zákon č. LOV-2014-06-20-49, o mediační službě (Lov om konfliktrådsbehandling), anglický překlad dostupný z: <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2014-06-20-49>.
- Důvodová zpráva. In: VLÁDA. Vládní návrh zákona o Probační a mediační službě. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2000. Sněmovní tisk č. 542/0, 3. volební období.

5. Seznam použité judikatury

- Nález Ústavního soudu ze dne 18. 6. 2019, sp. zn. II. ÚS 810/18.

Činnost Probační a mediační služby v ČR

Abstrakt a klíčová slova

Předkládaná práce se zabývá postavením Probační a mediační služby v rámci trestněprávní politiky České republiky, jejími postupy v oblasti probace, mediace a dalšími úkony, které činí v rámci trestního procesu s dospělými pachateli. Mladistvým se tato práce věnuje minimálně. Cílem je obecně postihnout celou činnost a roli Probační a mediační služby v průběhu trestního řízení. Z toho důvodu se práce dělí do několika základních úseků.

První úsek se zabývá otázkou trestání a různými přístupy k této problematice, především v rovině retributivní versus restorativní justice. Z bližšího zkoumání aktuálního využití těchto dvou přístupů vyplývá, že bychom je ani neměli stavět takto proti sobě, nýbrž vedle sebe.

Dále se práce zaměřuje na PMS jakožto instituci. Zabývá se způsobem, jakým vznikla, jaké jsou její hlavní cíle, účel, za kterým byla zřízena, ale také jak je organizačně uspořádaná. Práce upozorňuje též na některé výzvy a problémy, se kterými se v současnosti potýká, ačkoli celkově můžeme její existenci prohlásit za velmi přínosnou. Nástroje, skrze které uskutečňuje své cíle pak probíráme podrobněji v následujících kapitolách.

Proto se další část práce zajímá detailněji o probaci. Vymezuje tento pojem v jeho širším i užším (právním) smyslu a definuje, jaké úkony pod něj můžeme zahrnout. Ty pak podrobněji popisuje, hodnotí a vysvětluje jejich přínos pro trestní řízení. V širším pojetí můžeme do pojmu probace zahrnout i trest podmíněného propuštění s dohledem (paroli), které je ale vyhrazena samostatná kapitola.

Obdobně přistupuje k mediaci, která je druhým typem hlavní činnosti PMS, jak můžeme odvodit již z názvu. Probace a mediace se od sebe notně liší, ale zákonodárce rozhodl, že v České republice budou spadat pod jednu instituci. O tom, že toto pojetí nemusí být jediné možné, se přesvědčujeme v kapitole, kde srovnáváme naše podmínky s úpravou a fungováním probačních a mediačních činností v Norsku. Diplomová práce se krátce zabývá i rodinnými skupinovými konferencemi, které ale nejsou rozpracovány tak podrobně jako předchozí, neboť se v praxi týkají (při nejmenším prozatím) pouze mládeže.

Klíčová slova: probace, mediace, restorativní justice

Activity of the Probation and Mediation Service in the Czech Republic

Abstract and keywords

The presented thesis deals with the position of the probation and mediation service (PMS) within the criminal law policy of the Czech Republic, its procedures in the field of probation, mediation and other actions it performs within the framework of the criminal process with adult offenders. This work covers juvenile offenders minimally. The aim is to broadly cover the entire activity and role of the probation and mediation service during criminal proceedings. For that reason, the work is divided into several basic sections.

The first section deals with the question of punishment and different approaches to this issue, especially in terms of retributive versus restorative justice. A closer examination of the current use of these two approaches shows that we should not even set them against each other, but rather side by side.

Furthermore, the work focuses on PMS as an institution. It deals with the way in which it was created, what are its main goals, the purpose for which it was established, but also how it is organized. The work also highlights some of the challenges and problems it currently faces, although overall we can declare its existence to be very beneficial. We discuss the tools through which it achieves its goals comprehensively in the following chapters.

Therefore, the following section focuses on probation closely. It defines this term in its broader and narrower (legal) sense and defines what actions can be included under it. It then describes, evaluates and explains their contribution to criminal proceedings in depth. In a broader sense, the term probation can also include the sentence of conditional release with supervision (parole), which is reserved for a separate chapter.

The work approaches mediation in a similar way, which is the second type of PMS main activity, as we can already deduce from the name. Probation and mediation are significantly different from each other, but the legislator decided that in the Czech Republic they will fall under a single institution. We are convinced that this approach may not be the only viable one as we compare the Czech PMS with the equivalent service in Norway. The diploma thesis also only briefly touches on family group conferences, as they pertain to (at least for the time being) juveniles in practice.

Keywords: probation, mediation, restorative justice